

«Задум підготовки практикуму з'явився під час ізоляції в часи пандемії і перетворився на своєрідну інтелектуальну розвагу на основі попередніх методичних напрацювань. Дякую своїм студентам за натхнення»

Ірина Скакальська

Ірина Скакальська

ПРАКТИКУМ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ МОДЕРНОЇ ЕПОХИ (XIX - XXI ст.)

Ірина Скакальська

**ПРАКТИКУМ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
МОДЕРНОЇ ЕПОХИ
(XIX - XXI ст.)**

Кременець 2020

УДК 94 (477): 372.8

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
гуманітарно-технологічного факультету
(протокол № 2 від 12.06.2019 р.)*

Ірина Скакальська

Практикум з історії України модерної епохи (XIX - XXI ст.).
Кременець, 2020. 156 с.

Рецензенти:

Іван Куций

доктор історичних наук, професор кафедри історії України,
археології та спеціальних галузей історичних наук
Тернопільського національного педагогічного університету імені
В. Гнатюка

Олександр Соловей

кандидат історичних наук, доцент кафедри української
філології та суспільних дисциплін Кременецької обласної
гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка

Посібник-практикум створено з основним акцентом на самостійну роботу студента. У практикумі запропоновано кейси з переліку контрольних питань, практичних і творчих завдань, теми рефератів, доповідей, повідомлень, презентацій, рекомендована основна та додаткова література, застосовано інноваційні методи з історії України, глосарій. Всі завдання підбрані з метою формування у здобувачів вищої освіти ключових фахових компетентностей.

Посібник розрахований для викладачів та студентів спеціальності «Історія», а також для тих, хто прагне перевірити та переосмислити свої знання з історії модерної України.

ЗМІСТ

Передмова	4
Структура курсу.....	7
Історія України «Довге ХІХ ст.»	10
Семінарські заняття	10
Питання колоквіуму.....	54
Питання для самопідготовки до екзамену	57
Історія України від 1914 до 1939 року	59
Семінарські заняття	59
Питання колоквіуму.....	94
Питання для самопідготовки до екзамену	96
Історія України (1939-2020)	99
Семінарські заняття	99
Питання колоквіуму.....	148
Питання для самопідготовки до екзамену	150
Короткий глосарій	153

ПЕРЕДМОВА

Курс «історія України» посідає важливе місце у підготовці вчителя історії. Низка праць з історії модерної епохи дозволяє осмислити історичні події, факти, явища та процеси, також діяльність відомих людей. У практикумі матеріал систематизовано за темами семінарів, для узагальнення, контролю знань, вмінь і комунікації студентів. Форми проведення занять запропоновані різноманітні: від класичних до інноваційних, зазначені енерджайзери та творчі відступи для цікавого вивчення історії України. Такий підхід допоможе зробити заняття більш результативним і сприятиме формуванню фахових компетентностей у здобувачів освітньої програми. Крім того, практикум рекомендується для дистанційного навчання.

Підготовка до семінарських занять у ЗВО та виконання завдань самостійної роботи є однією з форм освітнього процесу. Вона полягає у систематичному опрацюванні джерел та літератури, тому розроблені завдання допоможуть здобувачам вищої освіти краще засвоїти матеріал, зрозуміти логіку історичних подій. Під час підготовки до кожного заняття потрібно ознайомитись з темою, планом, з списком поданої літератури (можна цей перелік доповнити самостійно знайденими виданнями).

В історії т.зв. «довгого ХІХ ст.» спостерігаємо процес народження модерної української нації, промисловий бум, національне пробудження українців, знакова поява «Історії русів», «Кирило-Мефодіївського товариства», період спроб реформування Російської імперії, до складу якої входили й українці, яким заборонили мову (Валуєвський циркуляр та Емський указ) і як контраст – «український П'ємонт в Галичині», пов'язаний з розвитком української культури, мови, літератури, яка була під владою Габсбургів. Знову ж таки, новий етап українського руху – політичний, перші політичні партії і досвід їхньої діяльності. Варто назвати знакові постаті цього сторіччя – Тарас Шевченко, Іван Франко, Михайло Драгоманов, Леся Українка та інші.

Перша світова війна розпочала новітній період в історії України, фактично знаменувала початок ХХ ст. в історичному сенсі. Українські землі перетворилися на «театр» військових дій, а сама війна стала для українців братовбивчою. Падіння імперій і спроба творення власної держави під час Української

національно-демократичної революції 1917-1921 рр. Гіркий досвід поразки. Поділ українських земель, і більша їх частина опинилася у складі більшовицької держави. Нові випробування для українців у 20-30-х рр. XX ст. у вигляді грабіжницької політики «воєнного комунізму», суперечливого НЕПу, колективізації, примусових виселень справжніх господарів землі, Голодомору і репресій.

Українцям довелося пережити лихоліття Другої світової війни. Їм прийшлося воювати в різних військових формуваннях. Відбулося піднесення національного Руху Опору та його продовження після війти в нерівних умовах, але з народною підтримкою.

Післявоєнний час сповнений труднощів відбудови та трагедій депортацій, знову надій на «відлигу» періоду кінця сталінізму. Поширення дисидентського руху. Час «застою» і горбачовської перебудови, страшної екологічної катастрофи у Чорнобилі. Невдала спроба перевороту і крах імперії СРСР.

Перші роки незалежності України й спроби формування еліти – все це непрості роки випробувань. Сьогоднішня нашої історії дає чимало приводів для роздумів і порівнянь з періодом творення модерної нації, досвідом державотворення початку XX ст. Українство продовжує літопис своєї історії, незважаючи на складні виклики і негаразди. Перші майдани і революція Гідності, анексія Криму, гібридна війна, зміна президентів і пандемія. Посилення тенденцій економічних викликів і реформування держави (не завжди вдале для певних сфер) – все це вимагає для багатьох українців переосмислення та переоцінки. Ці міркування можна продовжити словами Ф. Ніцше про те, що «Може, треба спершу повідривати їм вуха, щоб вони навчилися слухати очима? Може, треба гримотіти, як литаври чи верещати, як проповідники каяття? Може, вони вірять тільки недорідкам?»

У них є те, чим вони пишаються. Але як вони називають те, що додає їм пихи? Вони називають це вихованням, освітою – ось що різнить їх від козопасів».

Правильно поставлений акцент та опрацьований матеріал дозволить здобувачам вищої освіти утвердити свої державницькі переконання. Будь-яка з тем посібника потребує окремого і детального вивчення. У практикумі розроблено кожен тему семінарського заняття, запропоновано перелік контрольних питань, практичні і творчі завдання, теми рефератів, доповідей, повідомлень, презентацій, рекомендовано літературу та дискусійні питання. Авторка прагнула підібрати для роздумів та

коментування проблемні та ключові думки провідних вчених та дослідників історії України, уривки з документів. Інколи тексти суперечливі – це для плідної дискусії.

При застосовуванні запропонованих розробок на практиці, авторка пропонує викладачам широкі можливості для творчої діяльності із власними елементами завдань.

Тоді, друзі, вирушаємо пізнавати і досліджувати свою історію, осмислювати, пропагувати її і передавати свої знання іншим поколінням.

Задум підготовки практикуму з'явився під час ізоляції в часи пандемії і перетворився на своєрідну інтелектуальну розвагу на основі попередніх методичних напрацювань. Дякую своїм студентам за натхнення.

СТРУКТУРА КУРСУ

Історія України «довге ХІХ ст.»

1. Соціально-економічне становище Наддніпрянщини у першій половині ХІХ ст.
2. Початок промислового перевороту у Наддніпрянщині.
3. Суспільні рухи першої половини ХІХ ст. у Наддніпрянській Україні.
4. Національне відродження в Наддніпрянській Україні.
5. Поляки в Україні у складі Російської та Австрійської імперії.
6. Початки національного і політичного відродження Західної України.
7. «Весна народів» у Галичині.
8. Наддніпрянська Україна в другій половині ХІХ ст. Модернізація імперії.
9. Модернізація імперії. Реформи 1860-70-х рр.
10. Соціально-економічне становище українських земель у др. пол. ХІХ ст.
11. Ідейні основи українського руху у другій пол. ХІХ ст.
12. Громадсько-політичне життя Наддніпрянщини другої пол. ХІХ ст.
13. Громадсько-політичне життя Наддніпрянщини.
14. Суспільно-політичне життя на західноукраїнських землях у др. пол. ХІХ ст.
15. Громадські організації та політичні партії Галичини.
16. Неслов'янське населення України в Російській й Австрійській (Австро-Угорській) імперіях.
17. Суспільно-політичне та господарське життя в Наддніпрянщині поч. ХХ ст.
18. Модернізація українського суспільства на початку ХХ ст.

Історія України від 1914 до 1939 року

1. Україна в роки Першої світової війни.
2. Воєнні дії на території України в 1914-1917 рр.
3. Початок Української революції. Створення Центральної Ради.
4. Проголошення УНР.

5. Україна – самостійна держава, IV Універсал Центральної Ради.
6. Українська держава гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 року).
7. Внутрішня політика Павла Скоропадського.
8. Культурно-освітня діяльність гетьманського уряду.
9. Відновлення УНР. Директорія.
10. ЗУНР.
11. Боротьба ЗУНР за державність.
12. 1919 та початок 1920 року в Україні.
13. Утвердження тоталітарного режиму в Україні в 1921-1928 роках.
14. Національно-культурне відродження 1920-х рр.
15. Радянська модернізація України.
16. Масова колективізація. Утвердження тоталітарного режиму: репресії 1930-х років.
17. Західноукраїнські землі в 20-30-ті роки ХХ ст.
18. Суспільно-політичне життя на західноукраїнських землях у міжвоєнний період.

Історія України (1939-2020)

1. Україна напередодні та на початку Другої світової війни.
2. Україна на початку німецько-радянської війни.
3. Гітлерівський окупаційний режим в Україні.
4. Український національно-визвольний рух під час Другої світової війни.
5. Визволення України від гітлерівців.
6. Суспільно-політичне життя та зовнішньополітична діяльність України у 1945-1953 рр.
7. Відновлення політики радянської в західних областях України.
8. Суспільно-політичні процеси в Україні на початку 1950-х рр.
9. Зміни у соціально-економічному житті та усунення М. Хрущова від влади.
10. Суспільно-політичне та культурне життя в Україні в 60-80 рр. Роки «застою».
11. Перебудова в Радянському Союзі та в Україні.
12. Розгортання національного відродження, зародження та становлення народної опозиції.

13. Динаміка процесу суверенізації УРСР (березень 1990-серпень 1991 рр.).

14. Суспільно-політичне життя України у перше десятиріччя незалежності.

15. Політичні процеси в Україні в 1999-2010 роках. Помаранчева революція.

16. Україна в 2010-2014 роках. Революція Гідності.

17. Україна в умовах гібридної війни. Президентство Петра Порошенка.

18. Розвиток України в 2019-2020 роках.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Семінар 1

**Соціально-економічне становище Наддніпрянщини
у першій половині ХІХ ст.**

План

1. Адміністративно-територіальний устрій. Російське самодержавство.
2. Занепад кріпосницьких та зародження ринкових відносин.
3. Створення військових поселень і їхній крах (1817-1857).
4. Спроби царської влади змінити становище селян. Закон про вільних хліборобів (1803). «Інвентарні правила» (1847-1848).
5. Форми і характер протесту українського селянства. Селянські виступи під проводом У. Кармелюка на Поділлі.

Література:

- Бойко О. Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.
Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. К.: Академія, 2002. 448 с.
Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України ХІХ ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.
Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.
Михальчук П., Куций І. Курс лекцій з історії України. ч.2. Тернопіль, 2010.
У кігтях двоголиві орли. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових та Габсбургів. Авт. колектив А Галушка, І. Гирич та ін. Харків, 2016. 350 с.
Цубенко В. Л. Документи з історії військових поселень в Україні. Харків, 2008. 374 с.
<http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?S21CNR=20&S21STN=1&S21REF=2&C21COM=S&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21All=%3C.%3EID%3Dukr000013949%3C.%3E&&S21FMT=fullwebr>

Презентація

1. Устим Кармелюк як народний месник.

Запитання:

1. Хто призначав генерал-губернаторів і які у них були повноваження?

2. Одеса отримала статус порто-франко, поясніть, що це значить?

3. Поясніть розуміння понять «ринкові відносини», «русифікація».

4. Чому відбувалися повстання у військових поселеннях.

5. Чи мали позитивний результат спроби влади покращити становище селян?

6. Назвіть найбільші виступи населення у Наддніпрянщині проти кріпосницьких порядків і свавілля влади.

7. Зробіть узагальнюючий висновок до теми.

Рольова гра: складіть розповідь з елементами біографії, з історичними фактами від імені селянина, поміщика, чиновника і військового, які проживали на українських землях пер. пол. XIX ст. під владою Російської імперії.

Поясніть які причини повстань у військових поселення, чому експеримент з поселеннями проваився, у цьому контексті прокоментуйте наведені рядки : *«У першій половині XIX ст. царський уряд перетворив державних селян на ізольовану від народу військову касту, яку при потребі можна було б використати для придушення повстань. Водночас царизм сподівався зменшити витрати на утримання армії, при цьому збільшивши її чисельність...»*

Військові поселенці були одночасно селянами і солдатами. Для них установлювався суворий режим, що регламентував усе їхнє життя» (Новий довідник. Історія України. Упорядн. Крупчан С. та ін. Київ, 2009. С. 371).

Семінар 2

Початок промислового перевороту у Наддніпрянщині

План

1. Економічний розвиток. Початок промислового перевороту.
2. Формування національної буржуазії. Перші українські підприємці, цукрозаводчики брати Яхненки і Ф. Симиренко.
3. Розвиток торгівлі. Чумацький промисел.
4. Місце України в російсько-турецьких війнах (1806-1812 та 1828-1829).

Література:

- Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.
Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. К.: Академія, 2002. 448 с.
Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України XIX ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.
Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.
Данилевський Г. Чумаки. Київ, 1992.
Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 1996.
Михальчук П. А., Куций І. П., Брославський В. Л. Курс лекцій з історії України. Чстина II. Тернопіль, 2010. 412 с.
Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.
Мазур Р. Чумацтво як передумова виникнення підприємництва в Україні. Режим доступу: http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2011_24/Zb24_24.pdf

Реферат

1. Розбудова морських портів – Одеса, Миколаїв, Херсон.
2. Українські підприємці.

Презентація

Звичаї та побут чумаків.

Запитання:

1. Охарактеризуйте нові явища, що появилися в економічному устрої українських губерній у першій половині XIX ст.
2. У чому суть промислового перевороту?
3. Чим зовнішній вигляд і повсякденне життя чумаків нагадували звичаї козаків? Як гадаєте, чому у дорогу чумаки брали з собою живого півня?
4. Хто такі чумаки, що зумовило їх появу?
5. Які види господарства розвивалися на Півдні України?
6. Що Вам відомо про заснування і розвиток нових міст?
7. Чому була ліквідована Задунайська Січ?
8. Як Ви оцінюєте той факт, що про матеріальну підтримку родини Симиренків можна судити навіть з такого факту: коли настав голодний 1830 р., Федір Симиренко і брати Яхненки безкоштовно годували десять тисяч селян. Проведіть паралель до сучасності чи є зараз такі благодійники?
9. Зробіть узагальнюючий висновок до теми.

Перегляньте:

«Цукрові королі: Симиренки»

<https://www.youtube.com/watch?v=tXP0e04VazE>

Проаналізуйте інформацію та доповніть:

1. *«У народному господарстві України, зокрема південної, важливою ділянкою була продукція і торгівля сіллю. Степова зона налічувала велику кількість соляних озер...*

З сорокових років XIX ст. на південній Україні появились заводи, що випускали сільськогосподарські машини. У Катеринославській губернії вирізнялися підприємства купця Заславського та ротмістра Шумана, основані на вільнонайманій праці.

Дуже погано стояла справа з транспортом, бо не було добрих доріг. Перевозом збіжжя до морських портів займалися чумаки, які в поворотній дорозі привозили сіль з над морських берегів».

(Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 1996. С. 98-99)

«Вагому роль у розвитку товарно-грошових відносин відігравали кредитно-розрахункові установи».

(Михальчук П. А., Куций І. П., Брославський В. Л. Курс лекцій з історії України. Чстина II. Тернопіль, 2010. С. 241).

2. *«Найважливішою ознакою модерної доби була промислова революція та пов'язані з нею зміни у соціальній структурі населення. Підросійська Україна з її великою територією і населенням, родючими землями і багатими покладами корисних копалин стала ідеальним тереном для швидкого економічного розвитку. Однак ці можливості не були використані. Головна причина - ...більшість населення залишалася прикріпленою до землі аж до 1861 року».*

(Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. С. 44-45).

Семінар 3 **Суспільні рухи першої половини XIX ст.** **у Наддніпрянській Україні**

План

1. Вплив Французької революції 1789 р. на ідейний клімат Центрально-Східної Європи. Місія В. Капніста до Пруссії.

2. Українські автономісти під час війни 1812 р. і неоднозначне ставлення українського громадянства до походу Наполеона.

3. Діяльність масонських лож в Україні.

4. Таємні дворянські організації. Програмні документи декабристів.

Виступ Чернігівського полку.

Література:

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. К.: Академія, 2002. 448 с.

Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України XIX ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.

Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.

Михальчук П., Куций І. Курс лекцій з історії України. ч.2. Тернопіль, 2010

Журавльов Д. В. 100 ключових подій української історії. Харків, 2014.

Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 1996.

Реферат

1. Творчість Івана Котляревського як учасника масонської ложі.

Презентація

Декабристи в Україні.

Дискусія:

Проблема «Декабристи в Україні» чи «Українські декабристи» і наукова дискусія навколо неї.

Запитання:

1. Якими були передумови дворянського опозиційного руху?

2. Якими були плани Наполеона щодо українських земель?

Чи брали українці участь у Бородінській битві?

3. Де саме на українських землях була створена перша масонська ложа?

4. Які переважно верстви входили до складу масонських лож? Чи могли кріпаки належати до масонів? Які таємниці масонських лож Вам відомі?

5. У якому місті виникла таємна організація «Залізні персні»?

6. Як називалися програмні документи «Товариства об'єднаних слов'ян»?

7. Яка головна причина поразки декабристського руху?

Перегляньте:

Масони в Україні.

<https://www.youtube.com/watch?v=7NikKfqrYM&vl=uk>

Проаналізуйте інформацію та доповніть:

«З масонських лож виросли чисто політичні товариства, серед яких були й чисто українські з українськими політичними цілями. Оскільки масонство не цікавилось практичним життям, замість масонських лож на Україні появилася низка таємних товариств, а серед них Малоросійське товариство, яке очолював бориспільський поміщик Василь Лукашевич. Коло цього товариства згуртувалося чимало панів і колишніх масонів, а серед них, мабуть, і нащадок гетьмана Розумовського, князь Микола Рєпін...»

(Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 1996. С. 85.)

«Одеський дослідник Віктор Саєченко стверджує, що 1803 році імператор Олександр I та його брат великий князь Константин Павлович стали членами масонських лож та з восьми імперських міністерств чотири очолили масони. Слід зазначити, що тези щодо причастності імператора та його брата до вільномулярства є документально не підтвердженими, та потребують більш вагомих доказів. Російський дослідник Віктор Брачов вважає що у 1803 році відбулася зустріч російського імператора із Великим префектом «Феніксу» І.-В. Бебером, на якій імператор буцім-то негласно пообіцяв сприяти відродженню масонських лож у Росії. Історик припускає, що князь Олександр I був посвячений до братерства у 1803 році, причому відбулася ця церемонія на зборах всі масонів Петербургу...»

Російський історик Віталій Захаров погоджується із попереднім свідченням, однак наводить ще одну версію відродження масонства, що в 1804 році масон А. С. Сергеев звернувся з листом до Олександра I з проханням відновити діяльність лож, на що була отримана позитивна відповідь. Дослідник вважає, що прямих доказів масонства імператора немає, проте історик засвідчує що «на перших парах масонству він симпатизував та по-суті протегував»

(Волкова О. Ю. Основні напрямки пострадянських досліджень історії масонства на території українських губерній I чверті XIX століття

http://istznu.org/dc/file.php?host_id=1&path=/page/issues/43/50.pdf)

Семінар 4

Національне відродження в Наддніпрянській Україні

План

1. Інтерес до національної історії. «Історія Русів». Харківські романтики.
2. Кирило-Мефодієвське братство, його члени і симпатички. Ідеї та документи братства.
3. Зв'язки Т. Шевченка з його членами. Розгром товариства і розправа над учасниками його зібрань.
4. Історико-політичне значення братства. Спадщина та спадкоємці.

Література:

- Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.
Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.
Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України XIX ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.
Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.
Михальчук П., Куций І. Курс лекцій з історії України. ч.2. Тернопіль, 2010.
Журавльов Д. В. 100 ключових подій української історії. Харків, 2014.
Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 199
Нагаєвський І. О. Кирило-Мефодієвське Християнство в Русі-Україні. Рим : ОО.Василіяни, 1954. 177 с.
Реєнт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.). Київ, 2016. 320 с.
У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових та Габсбургів. Авт. колектив А Галушка, І. Гирич та ін. Харків, 2016. 350 с.

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Костомарів М. Книги биття українського народу. Львів, 1921. 22 с.

<http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?S21CNR=20&S21STN=1&S21REF=2&C21COM=S&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21All=%3C.%3EID%3DUKR0005366%3C.%3E&&S21FMT=fullwebr>

Реферат:

«Історія Русів» – уособлення поглядів автономістів.

Презентації:

1. Внесок Тараса Шевченка у національне відродження.
2. Микола Костомаров – видатний історик та науковець.

Запитання:

1. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що «Харківські романтики» були впевнені, що своїми творами, написаними по-українськи, вони рятують «умираючу мову»? Чому?
2. Хто може бути автором «Історії Русів»?

РОЛЬОВА GRA

«ЗАСІДАННЯ КИРИЛО-МЕФОДІЇВСЬКОГО БРАТСТВА»

Ведучий: «Від Кирило-Мефодіївського братства веде свою історію весь новий український політичний рух (М. С. Грушевський).

Представляє учасників братства і розповідає сам або надає слово колегам (коротка інформація про братчиків М. Костомарова, В. Білозерського, П. Куліша ін.). Близько 100 осіб в Україні, Росії, Білорусі, Польщі, Литві, Чехії підтримували зв'язки і дружні стосунки з членами братства.

М. Костомаров (відомості): історик, поет. Був сином російського поміщика й української кріпачки. Освіту здобув у Харківському університеті. Спочатку працював вчителем на Волині, а потім викладачем Київського університету. Став ідеологом братства

Презентація (про М. Костомарова).

В. Білозерський (відомості): громадсько-політичний діяч, журналіст, народився на Чернігівщині. Вищу освіту здобув у Київському університеті. Був учителем Петровського кадетського корпусу в Полтаві.

М. Гулак (відомості): громадсько-політичний діяч, педагог і вчений. Походив з дворянської родини з Полтавщини. Закінчив юридичний факультет Дерптського (Гартуського) університету. Здобув науковий ступінь кандидата права. Служив у канцелярії київського і волинського генерал-губернатора.

П. Куліш (відомості): історик, письменник. Навчався у Київському університеті. Створив оригінальний український правопис «кулішівку».

Учасник засідання 1: розповідає про інтерес до національної історії. «Історію Русів» як настільну книгу Т. Шевченка.

Учасник засідання 2: розповідає біографію Тараса Шевченка.

Доповідач: презентація «Внесок Тараса Шевченка у національне відродження».

Ведучий: Восени 1846 р. Кобзар побував на Волині.

Реферат «Волинськими шляхами Тараса Шевченка».

(Література: 1. Кралюк П. Волинь у житті та творчості Тараса Шевченка. Луцьк, 2006. 80 с.).

Коментатор: М. Костомаров про Т. Шевченка сказав «Гаряче любив він українську народність, але понад усе співчував долі простого народу, і улюбленими його мріями були думки про свободу цього народу від поміщицького гніту» (*прокоментуйте розуміння зазначених слів*).

Всім ознайомитися з програмними документами братчиків «Статут» та «Книга буття українського народу». Учасники зібрання обговорюють ідеї братчиків – національну (створення християнської спілки слов'янських народів і їх звільнення від гноблення), християнську (християнські ідеали) та соціальну (ліквідація кріпацтва).

«Книга буття» (зверніть увагу на такі уривки: «*Племена слов'янські ще до прийняття віри не їмло, а ні царей, а ні панів, і всі були рівні, і не було у них ідолів, і кланялись слов'яне одному богу – вседержителю, ще його й не знаючи*».

«*І не любила Україна ні царя, ні пана, а зкомпоновала собі козацтво, єсть то істее братство, куди кожний, пристаючи, був братом других – чи був він преж того паном чи невольником аби християнин, і були козаки між собою всі рівні, і старшини вибирались на раді і повинні були слуговати всім по слову христовому, і жодної помпи панської і титула не було між козаками*».

«Лежить в могилі Україна, але не вмерла. Бо голос її, голос, що звал всю Слов'янщину на свободу і братерство, розійшовся по світу слов'янському»).

Які засоби перетворення суспільного життя «братчики» вважали дієвими, а які заперечували?

Учасник: Виступаючи проти тяжкого соціального та національного гноблення народів Росії і всього слов'янського світу, кирило-мефодіївці висловили свої міркування з приводу проблем розвитку національних культур. Вони вважали, що розвиток освіти, літератури, мови, мистецтва є важливою складовою частиною формування націй. На їх думку, український народ (як і всі інші), не може рухатися вперед, брати активну участь в поступовому розвитку людства, доки не буде розв'язано ряд проблем у галузі його національної культури. Особливе місце серед них посідає вирішення питання про освіту українського народу.

Значний інтерес для дослідників становлять погляди деяких членів Товариства на зміст освіти. В.М.Білозерський планував дати дітям основи знань з фізики, природознавства арифметики, письма, землеробства, садівництва, ремесла, медицини тощо. Він прагнув, щоб навчання дітей було максимально наближене до життя, до умов праці селян, щоб діти навчались розпізнавати і пояснювати явища природи, щоб освіта була сполучена з виробничою практикою та ремеслом.

Ведучий: читає уривок з поеми «Сон» Тараса Шевченка (*на ваш вибір*).

Прокоментуйте:

«М. Грушевський у «Передньому слові» до публікації «Признань кирило-мефодіївців» до 100-річчя від дня народження Т. Шевченка (1914 р.) писав, що формальна організаційна сторона історії братства не так важлива, навіть дискусії для з'ясування питання, чи був Шевченко членом братства, чи не був, – не варті такої уваги, оскільки братство «не встигло вийти зі стадії планів і передвступних проб». Тим паче, що важливіше дізнатися те, які передові ідеї того часу спонукали організацію діяти саме в такому напрямку, щоб довести необхідність такої організації і знайти собі однодумців, аби потім переконати інших, що Україна має право бути рівною серед рівних народів, які мають державність...»

(У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових та Габсбургів. Авт. колектив А Галушка, І. Гирич та ін. Харків, 2016. С.109).

Дискусія. М. Грушевський вважав, що Кирило-Мефодіївське братство виникло, як «київська лабораторія». Погоджуєтесь?

Роз'ясніть: (колективне обговорення).

У доповідній записці жандармського управління до Миколи І щодо наслідків розслідування діяльності Кирило-Мефодіївського братства окремим пунктом містилася пропозиція зобов'язати царських адміністраторів в Україні «звертати увагу на тих, які особливо займаються малоросійськими старожитностями, історією й літературою, і старатися б припинити в цій галузі наук усіляке зловживання, але якомога найнепомітніше і найобережніше, без явних переслідувань і, наскільки можливо, не дратуючи уродженців Малоросії».

Поясніть, чому від часів розгрому Кирило-Мефодіївського братства й аж до ліквідації СРСР люди, які цікавилися українською історією та літературою, потрапляли під пильний нагляд жандармів і спецслужб. Ваші думки.

Учасник 1.

20-річний студент університету Олексій Петров зробив донос заступникові куратора Київського навчального округу Михайлові Юзефовичу. Той – генерал-губернатору Бібікову. Усіх членів арештували. Третє відділення царської канцелярії провело слідство. Граф Орлов назвав ідеї братчиків «ученим бредом».

Учасник: Розгром товариства української інтелігенції та покарання братчиків знайшли резонанс у Європі. Паризькі газети влітку 1847 року вмістили повідомлення про арешт кирило-мефодіївців і заслання Шевченка в солдати. Особливий інтерес до цих подій виявила австрійська й західноукраїнська преса, зокрема в газеті І. Вагилевича «Дневник руський» (1848. Ч. 4) було вміщено вірш польського поета Г. Яблонського «Мученикам вольності з року 1847».

Прокоментуйте:

«Після ретельного слідства братчиків покарали засланням у віддалені райони імперії, а Тараса Шевченка відправили в солдатчину».

(Реєнт О. П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.). Київ, 2016. С. 87).

Ведуча:

Значення Кирило-Мефодіївського товариства важливе з кількох міркувань. Воно було першою, хоч і невдалою, спробою інтелігенції перейти від культурницького до політичного етапу

національного розвитку; воно привернуло увагу царського уряду (що доти намагався розіграти карту українофільства проти польських культурних впливів на Україні) до потенційної небезпеки зростаючої національної свідомості українців; ліквідація товариства дала сигнал до наступу антиукраїнської політики і ознаменувала початок довгої безупинної боротьби української інтелігенції з російським царатом.

Перегляньте:

Кирило-Мефодіївське братство і всі

<https://www.youtube.com/watch?v=WV8k4hv6xvE>

Семінар 5
Поляки в Україні у складі Російської
та Австрійської імперії

План

1. Польська земельна власність. Польське повстання 1830-1831 рр. і Правобережна Україна.
2. Польське населення Галичини й Буковини.
3. Польське повстання 1863 р. і українське населення Правобережжя.

Література:

Гудь Б. З історії етносоціальних конфліктів. Українці й поляки на Наддніпрянщині, Волині й у Східній Галичині в XIX ст. – першій пол. XX ст. Харків, 2018. 482 с.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. К.: Академія, 2002. 448 с.

Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України XIX ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.

Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.

Михальчук П., Куций І. Курс лекцій з історії України. ч.2. Тернопіль,

Журавльов Д. В. 100 ключових подій української історії. Харків, 2014.

Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 1996.

Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь 1569-1999. Київ, 2017. 464 с.

Презентація

Ліквідація Волинського ліцею і створення університету св. Володимира у Києві.

Поміркуйте:

Чому ставлення російського уряду до польського Листопадового повстання було толерантнішим, ніж до декабристів, хоча поляки виступили зі зброєю в руках, а декабристи планували переворот?

Запитання:

1. Чи має місце наведена автором думка і чи підтримуєте дане твердження: «...після скасування кріпацтва селяни навіть опиралися відродженню Польської держави, бо боялися аби з її поновленням не повернулося панщинне життя»

(Земський Ю. С. Стратегія організації січневого повстання 1863-1864 рр. в Правобережній Україні та перешкоди в її реалізації. Режим доступу:

http://shron1.chtyvo.org.ua/Zemskyi_Yurii/Stratehiiia_orhanizatsii_Sichnevoho_povstannia_1863_1864_rr_v_Pravoberezhnii_Ukraini.pdf)

2. Проаналізуйте уривок і висловіть свою думку, чи могли бути успішними польські національні повстання?

«Загалом пропаганда проводилася широко, але її вплив на селянські маси був ще слабкий. Це пояснюється як соціальною і становою різномірністю учасників руху, так і пов'язаною з цим відсутністю в його середовищі єдності поглядів на аграрне, національне й деякі інші програмні питання. Зокрема, не тільки «білі», а й більша частина «червоних» відстоювали збереження поміщицького землеволодіння, тому вони в своїй агітації або зовсім обходили аграрне питання, або обмежувалися загальними обіцянками. Правда, Зігмунд Сераковський, С. Бобровський та інші представники лівого крила «червоних» прагнули відібрати поміщицькі землі і безоплатно передати їх у володіння селян, але вони не змогли добитися внесення цих революційно-демократичних вимог до програми Тимчасового революційного уряду. Вимоги «червоних», викладені в декреті Центрального національного комітету від 22 січня 1863, зводилися до передачі у власність селян лише тих земель, які перебували на той час у їх користуванні й за які вони мали виплачувати податки. Поміщикам обіцяли виплатити

відповідну винагороду з загальнодержавного фонду. Іншим декретом, прийнятим того ж дня, сповіщалося про намір уряду відразу ж після перемоги наділити всіх бідних, безземельних селян, які брали участь у збройній боротьбі проти царизму, ділянками землі з державних земельних фондів у розмірі бл. 3 моргів (1,7–1,8 десятини). У разі загибелі повстанця цей наділ передавався його сім'ї.

Отже, програма «червоних» була певним кроком уперед на шляху до поліпшення тяжкого становища, у якому перебували селяни. Проте, зберігаючи дворянське землеволодіння і де в чому змінену систему викупу, аграрне законодавство «червоних» в основному прирікало селянські маси на ту саму економічну залежність від учорашніх кріпосників, які несла їм реформа 1861. Природно, що така програма аж ніяк не задовольняла віковичних прагнень селянських мас до землі і волі»

(Мозговий І. Січневе повстання в Польщі та Україна [Електронний варіант]. Режим доступу: file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/sfr_2014_7_13.pdf).

«Поки десятки тисяч польських і литовських шляхтичів воювали в Центральній Польщі та Литві, в Україні польські землевласники співпрацювали з російською владою»

(Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь 1569-1999. Київ, 2017. С.151).

3. Як розуміти гасло поляків «За нашу і вашу свободу»? Чому українці його не підтримали і не піднялися на повстання?

Семінар 6

Початки національного і політичного відродження Західної України

План

1. Наслідки реформ «освіченого абсолютизму». Національне становище українців і соціально-економічне становище українських земель.

2. Початок національного відродження на Закарпатті. А. Бачинський і значення його діяльності.

3. Початок національного відродження у Східній Галичині. Діяльність «Руської трійці».

Література:

Гудь Б. З історії етносоціальних конфліктів. Українці й поляки на Наддніпрянщині, Волині й у Східній Галичині в XIX ст. – першій пол. XX ст. Харків, 2018. 482 с.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. К.: Академія, 2002. 448 с.

Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України XIX ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.

Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.

Михальчук П., Куций І. Курс лекцій з історії України. ч.2. Тернопіль,

Журавльов Д. В. 100 ключових подій української історії. Харків, 2014.

Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 1996.

Нагаєвський І. О. Кирило-Мефодієвське Християнство в Русі-Україні. Рим : ОО.Василіяни, 1954. 177 с.

Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь 1569-1999. Київ, 2017. 464 с.

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Презентація:

М. Шашкевич – життєпис та творча діяльність.

Повідомлення

Рух будителів на Закарпатті.

Дискусія

Як на Вашу думку, які саме твори з «Русалки Дністрової» чи збірка загалом викликали невдоволення Відня?

Запитання:

1. Коли і як потрапили західноукраїнські землі до складу Австрійської імперії?

2. Яка верства очолила національне відродження на західноукраїнських землях. Чому?

3. Барбареум... як розшифровується, яке значення у національному відродженні українців?

4. Хто став засновником «Товариства священиків»? Що Вам відомо про його діяльність?

5. Яка мета і яке значення діяльності «Руської трійці»?

6. Які ідеї, твори місти альманах «Русалка Дністрова»? Чому владою було конфісковано весь тираж?

7. Підберіть проблематику для дискусії в контексті теми семінару. Аргументуйте тезами кожне твердження.

8. Хто такі будителі?

9. У 2007 з'явився з нагоди 195-ї річниці від народження Маркіяна Шашкевича та в 45-ліття діяльності Інституту-Заповідника Маркіяна Шашкевича у Вінніпезі збірник «Маркіян Шашкевич на Заході», завдання якого – кинути «...додаткове світло на особу пробудника Галицької Руси Маркіяна Шашкевича, на його однодумців та на саму добу, яку вони творили». Чи підтримуєте таке твердження і що Вам відомо про долю всіх членів «Руської трійці»?

10. Продовжіть речення: греко-католицьке духовенство прибрало на себе роль...

11. Зробіть узагальнюючий висновок до теми. Пригадайте, хто очолив національне відродження в Наддніпрянській Україні. Чи були між ними контакти, обмін літературою?

12. Змодельуйте історичний портрет зображеного діяча.

Семінар 7 «Весна народів» у Галичині

План

1. Ідейні передумови революції 1848 р. Австрійська Конституція. Скасування кріпацтва. Ідейно-політичне та інституційне оформлення українського руху. «Головна руська рада» і її відозва від 10.V. 1848 р.

2. Спроба польських кіл розколоти український національний рух і діяльність «Руського собору». Галицькі українці на з'їзді слов'янських народів у Празі.

3. «З'їзд руських вчених» (19-26.X.1848.p.). «Слово перестороги» о. В. Подолинського. Проблема поділу Галичини.

4. Події 1848 р. на Буковині і Закарпатті. А.Добрянський.

Література:

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Гудь Б. З історії етносоціальних конфліктів. Українці й поляки на Наддніпрянщині, Волині й у Східній Галичині в XIX ст. – першій пол. XX ст. Харків, 2018. 482 с.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. К.: Академія, 2002. 448 с.

Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України XIX ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.

Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.

Михальчук П., Куций І. Курс лекцій з історії України. ч.2. Тернопіль,

Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 199

Подолинський Сергій. Режим доступу:

http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Podolynskiy_V

Запитання і завдання:

1. Представники якої верстви стали провідниками національної ідеї в Західній Україні? Чому саме вони?
 2. Чи були готові українці до революційної ситуації в Галичині? На яких умовах було скасовано панщину в Галичині?
 3. З яких відділів складалася ГРР? Що Вам відомо про утворення і діяльність регіональних руських рад?
 4. Що Вам відомо про перший з'їзд української інтелігенції «Собор руських вчених»?
 5. Якою мовою велось засідання рейстагу? Про що наголошував у своєму виступі депутат Іван Капушак?
 6. Які проблеми піднімалися під час роботи на з'їзді слов'янських народів у Празі?
 7. З якою метою було засновано Галицько-руську матицю?
 8. Що стало завершальною подією «весни народів»?
- Встановіть хронологічну послідовність подій 1848 / 49 рр.

Дата	Подія

9. Порівняйте завдання і форми прояву національного руху на українських землях в Російській та Австрійській імперіях у першій половині XIX ст.
10. Чому не вдалося досягти українсько-польського компромісу і висунути спільні вимоги до австрійської влади?
11. Складіть 10 тестових питань з одним правильним варіантом відповідей з теми на окремому аркуші.

Наприклад:

У якому році в Львівському університеті відкрили кафедру української мови та літератури, яку очолив Я. Головацький?

- A. 1849 р.
- B. 1851 р.
- B. 1848 р.
- Г. 1861 р.

Прокоментуйте:

«Галичанами, які найбільше отримали від революції, стали українці – можливо, найбільш лояльні до імперії та найменш активні учасники подій. Вони не мали бажання приєднуватися до польського руху, оскільки в польських відозвах спочатку не

було жодної згадки про українське населення регіону або його потреби. У квітні 1848 р. лідери української громади, усі представники греко-католицького духовництва, видали власну відозву до імператора, заявивши про свою лояльність та попросивши захисту від польського панування і прав для русинської мови».

(Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. С. 220-221).

Реферат:

«Зоря Галицька» – приклад українського національного відродження.

Зверніть увагу на публікацію О. М. Олексин. Режим доступу:

http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/36703/1/24_132-137.pdf
http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/36703/1/24_132-137.pdf

Презентація:

«Весна народів» у Галичині.

Семінар 8

Надніпрянська Україна в другій половині XIX ст. Модернізація імперії

План

1. Кримська (Східна) війна і реакція на неї населення України. «Київська козаччина». «Похід в Таврію по волю».

2. Передумови та підготовка селянської реформи в українських губерніях.

3. Зміст «Положень» 19 лютого 1861 р. Скасування кріпацтва: особливості та значення. Розшарування селянства.

Література:

Малий В. В. Історія народів Росії (1861- поч. XX ст.): Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2006. 464 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. К.: Академія, 2002. 448 с.

Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України XIX ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.

- Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.
- Михальчук П., Куций І. Курс лекцій з історії України. ч.2. Тернопіль,
Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 1999.
- Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.
- Богатчук С. С. Аграрна реформа 1861 р. та її наслідки для економічного розвитку України. 2018. Режим доступу:
<http://repository.vsau.org/getfile.php/17802.pdf>

Запитання і завдання:

1. Яка подія була ключовою у Кримській війні? Чому?
2. Чому селянські повстання під час Кримської війни не мали успіху?
3. На чіх умовах готувалась і здійснювалась селянська реформа?
4. Які права отримали селяни після реформи? Назвіть позитивні і негативні ознаки селянської реформи.
5. Які зміни відбулися у становищі державних селян?
6. Якими були наслідки скасування кріпацтва? Чи виправдала реформа очікування суспільства?
7. Чи розуміли селяни суть тих прав, які отримали за реформою?
8. *Росія програла Кримську війну, а селяни – виграли. Ваше розуміння тези напишіть у невеличкому повідомленні у формі газетної публікації. Придумайте влучний мейстрім у заголовку статті.*

9. Тезисно законспектуйте статтю:

Бондар В. Реформа 1861 р. в історіографії. *Український історичний збірник*. 2011.

http://shron1.chtyvo.org.ua/Bondar_Vadym/Reforma_1861_r_v_istoriohrafii.pdf
http://shron1.chtyvo.org.ua/Bondar_Vadym/Reforma_1861_r_v_istoriohrafii.pdf

10. Селянська реформа 1861 р. на Правобережній Україні мала певну особливість. Царський уряд, щоб привернути на свій бік українське селянство, роздавав їм наділи на 18% більше, ніж вони мали до 1861 р. З якою метою це робилося?

Робота в групах:

Чи могла Україна в часи Кримської війни вибороти незалежність? Наведіть аргументи кожної версії.

Прокоментуйте:

1. Міста, містечка, великі й малі села створювали те неповторне тло, на якому розгорталися події «українського ХІХ століття». Оскільки більшість українського населення становили селяни, то міста й містечка були переважно невеликими адміністративними й торговельними центрами для найближчих околиць. На початку ХІХ ст. у Полтаві налічувалося близько 1 тис. будинків, між ними лише два-три кам'яні. Під імперською владою вигляд багатьох міст зазнав змін. У кожному губернському й повітовому місті з'явився адміністративний центр із площею, навколо якої розміщувалися адміністративні установи, їх вигляд відрізнявся від будівель, зведених в українському стилі.

Чи змінилися містечка після селянської реформи 1861 р.? Чому?

2. Поясніть, чому селяни залишилися «нижчим станом»:

- сплачували подушний податок;
- відбували рекрутчину;
- зазнавали фізичних покарань;
- не мали право відмовлятися від наділу – залишати село

(9 років);

- **відрізки** – землі, які відрізали у селянина, який мав більше від норми;

- **тимчасовозобов'язані** селяни – до укладання викупної угоди, відробляли панщину, сплачували оброк (20 років);

- **садибні ділянки** – право викупу садибних ділянок, польового наділу на Правобережній Україні.

3. Поміркуйте: *«Олександр II обрав шлях проведення реформ «зверху». Менш ніж за два тижні після видання маніфесту про закінчення Кримської війни, 31 березня, новий імператор оголосив про намір ліквідувати кріпосне право. Хоча офіційно реформа покликана була полегшити долю селян, провадилась вона з максимальним урахуванням поміщицьких інтересів. Але до цілковитого обезземелення селян справа не дійшла: більшість поміщиків в Україні вважала за доцільне прив'язати селянина до невеликого клаптика землі, щоб потім використовувати його як наймита з наділом»*

(Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації ХІХ-ХХ ст. Київ, 2019. С.112).

Перегляньте:

Неповна воля. Фільм

https://www.youtube.com/watch?v=6_zq0rD4kZA

Семінар 9

Модернізація імперії. Реформи 1860-70-х рр.

План

1. Реформи в області місцевого самоврядування (земська і міська реформи).
2. Судова та фінансова реформи.
3. Реформи в галузі освіти та цензури.
4. Військова реформа.

Література:

- Малий В. В. Історія народів Росії (1861- поч. XX ст.): Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2006. 464 с.
- Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.
- Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.
- Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. К.: Академія, 2002. 448 с.
- Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України XIX ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.
- Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.
- Михальчук П., Куций І. Курс лекцій з історії України. ч.2. Тернопіль, Львів, 1999.
- Прищепя О. П. Міста Волині у другій половині XIX – на початку XX ст. Рівне, 2010. 287 с.

Запитання і завдання:

1. Проаналізуйте становище українських земель напередодні реформ 1860-70-х років.
2. Доведіть, що демократичні реформи мали значний вплив на розвиток міст.
3. Яка реформа була здійснена раніше: земська чи судова?
4. Яке право надавалося університетам за освітньою реформою?
5. Поясніть значення земської реформи. Земства в українському суспільстві почали сприймати, як органи опозиційні до російської влади, прокоментуйте це твердження.
6. У чому суть судової реформи?
7. Підкресліть суттєві риси військової реформи.
8. Поясніть значення реформ 60-70-х рр. для економічного та політичного розвитку країни.

9. Дайте свою оцінку реформам 60-70-х рр. XIX ст.

10. Заповніть таблицю:

Назва реформи та дата	Зміст реформи	Наслідки

11. Чи відомо Вам про проведені контр реформи? Наприклад, посилювались репресії та цензура, а ще?

Гра 2-х команд

Студенти діляться на 2 команди. Кожна команда задає по черзі запитання, відповідає будь-хто, якщо немає відповіді або вона невірна, то один член покидає команду (за правильну відповідь – повертається). Виграє та команда, яка найдовше протримається з більшістю учасників.

Поміркуйте:

1. «Реформи Олександра II передбачали створення земств. Земства були органами місцевої самоуправи й поділялися на губерніяльні та повітові. Вони утримувалися з оподаткування населення від кожної десятини землі й доглядали та будували місцеві дороги, опікувалися хліборобством, торгівлею, промисловістю, медично-суспільними справами, частково й освітою...

Земства були введені тільки у Лівобережній та Південній Україні, а на Правобережжі – щойно 1911 р. У земствах були представлені три суспільні стани: дворяни, міщани й селяни. Вони представляли не кількість людей, а майно, яким ті стани володіли, тобто дворянство, як найбагатший стан, було найчисельнішим. Селяни мали тільки половину тих голосів».

(Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 1999. С.247-248).

2. «Згідно з міським положенням 1870 р. і 1892 р. на органи міського самоврядування покладалися і певні соціальні обов'язки щодо своїх громадян, а саме : «опіка над бідними і запобігання жебрацтву; влаштування благодійних і лікувальних закладів і управління ними на однакових із земськими установами умовах».

(Прищепя О. П. Міста Волині у другій половині XIX – на початку XX ст. Рівне, 2010. С. 211).

Семінар 10

Соціально-економічне становище українських земель у др. пол. XIX ст.

План

1. Економічна політика російської влади у пореформений період. Зміни у сільському господарстві. Вплив пережитків кріпацтва на життя, діяльність і настрої селянства.

2. Перебіг промислового перевороту. Масовий приплив іноземного капіталу.

3. Розвиток міст і торгівлі.

4. Східна Галичина – сировинний придаток Австро-Угорщини і Європи.

Початок переселення українців на Американський континент.

Література:

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. К.: Академія, 2002. 448 с.

Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України XIX ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.

Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.

Михальчук П., Куций І. Курс лекцій з історії України. ч.2. Тернопіль,

Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 1996.

Водотика Т. Простір можливостей: Україна в добу заліза та пари. Харків, 2018. 240 с.

Презентація

«Українські підприємці – меценати XIX ст.»

Запитання і завдання:

1. Поясніть, що значить перехід до створення буржуазної земельної власності у др. пол. XIX ст.?

2. Яким чином відбувалося розшарування селян у пореформений період?

3. У 1885 р. урядом Росії був створений Державний дворянський земельний банк, з якою метою?

4. Як відбувалося зародження кооперативного руху? Чи були кооперативи легалізовані законодавчо?

5. Які українські міста сполучала перша в Російській імперії залізниця? Чи сприяло будівництво залізниць урбанізації?

6. Які галузі промисловості розвивалися в західноукраїнських землях?

7. До 1914 р. з Австро-Угорщиною попрощалися близько 600 тис. українців, які причини міграції?

8. За матеріалами Першого загального перепису населення Російської імперії (1897 р.), в Катеринославській губернії мешкало 344 підданих Великобританії. Чим це можемо пояснити?

9. Ознайомтеся і законспекуйте тезисно повідомлення про «Сільськогосподарське, промислове підприємництво в дворянсько-поміщицьких господарствах» С. 131- 158.

Зверніть увагу на галузі господарства, які розвивалися. Також, виходячи з тексту дисертації доповніть наведену інформацію:

«У досліджуваний період окреслилася спеціалізація окремих повітів губернії з переробки продуктів сільського господарства, що сприяло поширенню підприємництва, зростанню прибутковості дворянських маєтків. Наприклад, в Уманському, Черкаському, Звенигородському, Канівському, Таращанському, Сквирському повітах домінувало вирощування озимої пшениці, жита та ячменю. Липовецький, Канівський, Таращанський, Сквирський, Бердичівський, Чигиринський, Черкаський повіти вирощували цукровий буряк. Київський, Радомишльський повіти спеціалізувалися на вирощуванні жита, картоплі і гречки, Васильківський повіт спеціалізувався на вирощуванні жита, вівса, картоплі. Маєтки Київського повіту головним чином спеціалізувалися на овочівництві та високопродуктивному молочному господарстві. На початку ХХ ст. на околицях Києва функціонували п'ять великих молочних ферм...»

Режим доступу:

http://www.npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.02/Mochernuyk.pdf

Поміркуйте: про кого розповідається в уривку і як це пов'язано з розвитком економіки в Наддніпрянській Україні:

«Джон Джеймс Юз, уельський підприємець, покинув береги Британії на чолі восьми кораблів. Їхній вантаж складався з металургійного обладнання, а серед пасажирів було близько 100 кваліфікованих шахтарів та металургів.

Історія Юзівки почалася в Лондоні 1868 року...».

(Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. С.233.).

Семинар 11

Ідейні основи українського руху у другій пол. XIX ст.

План

1. Концептуалізація української історії: М. Костомаров, М. Грушевський.
2. Світогляд та ідеологія П. Куліша.
3. Політичні ідеї М. Драгоманова.
4. Філософський світогляд І. Франка.

Література:

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. К.: Академія, 2002. 448 с.

Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України XIX ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.

Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.

Михальчук П., Куций І. Курс лекцій з історії України. ч.2. Тернопіль,

Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 1996.

Шандра В. Історія України в особах. XIX століття. Київ, 2015. 367 с.

Горак Р. Д. Між вогнями: Повість-документ. Микола Устиянович. Львів, 1994. 536 с.

Додаткова література:

1. Костомаров М. Книга буття українського народу. *ЧТИВО*. Режим доступу:

http://chtyvo.org.ua/authors/Kostomarov/Knyha_bytia/

2. Гончар О. Микола Костомаров: громадський діяч чи кабінетний вчений?

ЧТИВО. Режим доступу:

http://chtyvo.org.ua/authors/Honchar_Olha/Mykola_Kostomarov_hromadskyyi_diiach_chy_kabinetnyi_vchenyi7/

3. Грушевський М. Спомини. *ЧТИВО*. Режим доступу:

<http://chtyvo.org.ua/authors/Hrushevskiyi/Spomyny/>

4. Драгоманов М. Автобіографія. Спомини.

ЧТИВО. Режим доступу:

[http://chtyvo.org.ua/authors/Drahomanov_Mykhailo/Avtobiohrafii a/](http://chtyvo.org.ua/authors/Drahomanov_Mykhailo/Avtobiohrafii_a/)

5. Будівничий української державності: Хрестоматія політологічних статей Івана Франка. *ЧТИВО*. Режим доступу:

http://chtyvo.org.ua/authors/Franko/Budivnychy_ukrainskoi_derzhavnosti_Khrestomatiiia_politolohichnykh_statei_Ivana_Franka/

Запитання і завдання:

1. Поясніть, наскільки погляди І. Франка співголосні з сьогоденням. «Письменник пишучи про національну еліту, відзначав, що її завдання вершити націотворчу місію. Зокрема, «Перед українською інтелігенцією відкривається тепер ... величезна дійова задача – витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного і політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй... та при тім поданий на присвоювання собі в якнайширшій мірі і в якнайшвидшим темпі загальнолюдських культурних набутоків, без яких сьогодні жодна нація і жодна, хоч і як сильна держава, не може відбутися». Франко проголошував, що українська інтелігенція повинна бути активним керманичем й світочем для поневоленого народу (Франко І., Одвертий лист до галицької молодіж. *Зібрання творів* : у 50 т. К., 1985. Т. 45. С. 401-409).

2. Чи погоджуєтесь з висновками автора статті про І. Франка. Наведемо уривок: «Аналіз творчої спадщини Івана Франка свідчить про те, що головним суб'єктом історичного процесу він вважав народ з власним суб'єктом – особою. Історія у нього постає як відтворення внутрішньої суб'єктивності людини в її

досвіді, використовуючи який людина творить своє буття. Головна ідея творчості Івана Франка – воля, звільнення народу-нації через самовизволення особи шляхом її духовного самоочищення. Все це дозволяє розглядати історіософські погляди Івана Франка як особливі, подекуди наближені до неопозитивізму»? (Мохнатюк І. Історіософські ідеї в художньо-літературній творчості І. Франка. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка*. 2014.

Режим доступу:
http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/7777/1/I_Mohnatiuk_V_IS.pdf).

Презентація:

Творчість Івана Франка.

Реферати

1. «Михайло Грушевський – наукова та громадсько – політична діяльність».
2. «Біографічні відомості та творчість П. Куліша».

Заповніть таблицю

Автор/ біографія	Назва твору	Основні ідеї
<i>Т. Шевченко</i>		
<i>М. Костомаров</i>		
<i>М. Грушевський</i>		
<i>П. Куліш</i>		
<i>М. Драгоманов</i>		
<i>І. Франко</i>		

Хто зображений на світлині? Що Вам відомо про діяча?

Семінар 12

Громадсько-політичне життя Наддніпрянщини

План

1. Відродження українського національного руху в др.пол. XIX ст. Українська громада Петербурга. Журнал «Основа».
2. Правобережжя і рух хлопоманів. «Сповідь» В. Антоновича.
3. Таємний Валуєвський циркуляр 1863 р. і його руйнівні наслідки для українського відродження.

Література:

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Панченко В. Секрети валуєвського циркуляра 1863 року. *День*. 2002.

<http://incognita.day.kiev.ua/sekrety-valuyevskogo-czirkulyara-1863-roku.html>

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. К.: Академія, 2002. 448 с.

Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України XIX ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.

Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.

Михальчук П., Куций І. Курс лекцій з історії України. ч.2. Тернопіль,

Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 1999.

Основа. Відп.ред. Білозерський В. 1861. Режим доступу:

<http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?S21CNR=20&S21STN=1&S21REF=2&C21COM=S&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21All=%3C.%3EID%3Dukr0012107%3C.%3E&&S21FMT=fullwebr>

Запитання і завдання:

1. Хто такі різночинці?
2. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що лібералізація суспільно-політичного життя в др.пол. XIX ст. мало місце, тому що відбувався процес підготовки до скасування кріпацтва.
3. Дайте характеристику журналу «Основа».
4. Яка мета діяльності хлопоманів?

5. Прокоментуйте наслідки Валуєвського циркуляру. Валуєвський циркуляр заборонив випуск книг «малоросійською мовою» духовного змісту, навчальних і взагалі призначених для початкового читання народу. За наступні 5 років українською мовою вийшло всього 24 книги, тоді як за період 1860-1863 рр. – 114. В Україні за наступне десятиліття після видання циркуляра побачила світ лише одна українська книжка.

6. Зробіть узагальнюючий висновок до теми.

7. Як Ви оцінюєте таке: «Наприкінці червня 1863 р. на ім'я міністра внутрішніх справ Росії Петра Олександровича Валуєва надійшло подання голови Київського цензурного комітету Новицького, в якому той повідомляє, що до його відомства надійшов рукопис «Притчи Господа нашого Ісуса Христа на українській мови розказани». Головний київський цензор висловлював сумнів щодо потрібності такого видання. Навіщо, міркує Новицький, учням-українцям читати Євангеліє по-українськи? Адже освіта по всій Росії «производится на общерусском языке и употребление в училищах малороссийского наречия нигде не допущено». Та й «большинство малороссиян» таким становищем цілком задоволене...

Звертаючись до царя стосовно малоросійських видань, Валуєв акуратно переказав текст подання Новицького. Але додав і нові акценти, зокрема — звернув увагу на те, що раніше «произведения на малороссийском языке имели в виду лишь образованные классы Южной России, ныне же приверженцы малороссийской народности обратили свои виды на массу непросвещенную». Тобто – зайнялися виданням букварів, граматики, географій, організацією недільних шкіл... Валуєв пропонував розглянути питання про видання українських книг для народу спільно з міністром народної освіти, обер-прокурором Св.Синоду і... шефом жандармів. А поки такого «совокупного обсуждения» не було, то міністр Валуєв зробив розпорядження по цензурному відомству, щоб «позволялись к печати только произведения на малороссийском языке, принадлежащие к области изящной литературы; пропуск же книг на том языке религиозного содержания, учебных и вообще назначенных для первоначального чтения народа приостановится до разрешения настоящего вопроса».

Воля імператора – в словах резолюції: «Высочайше повелено исполнить С.-Петербурге, 18 июля 1863» (В. Панченко).

8. Прочитайте інформацію і поміркуйте на що сподівався М. Костомаров? «Власне, не так бунт, як прохання. Наприкінці липня того ж 1863 р. професор історії Микола Костомаров звернувся до міністра Валусєва з листом, у якому скаржився на те, що його позбавляють можливості публічно висловитися на свій захист. Газета «Московские новости», відома своєю шовіністичною агресивністю, запідозрила історика в солідарності з польськими бунтівниками. А все через намір Костомарова видавати книги наукового характеру — українською мовою! Тією самою, якою й мовою не є і яка самим українцям, сказано, «без надобности»...

Відповісти ж своїм опонентам зі сторінок тих же «Московских ведомостей» Миколі Івановичу редакція не вважала за потрібне. Ось він і взявся нагадати П.Валусєву про свободу слова, про зафіксоване в цензурних постановах «право (обличенного) печатать свое оправдание в том же издании» — з тим, щоб міністр втрутився... зобов'язав редакцію...

Але Костомаров благає міністра не тільки, щоб той посприяв публікації його спростування. Він намагався взяти під захист і саме українське книговидання, переконатися Валусєва, що коли у світ виходить наукова книжка українською мовою, то в цьому зовсім не обов'язково шукати злого умислу «лиц польской национальности»... Лист Костомарова, написаний начебто з приватного приводу, набирає несподіваного характеру: у заключній його частині автор, колишній кирило-мефодіївець, виступає як адвокат українства!» (В. Панченко).

Семінар 13

Громадсько-політичне життя Наддніпрянщини

План

1. Відродження громадівського руху. «Стара Громада».
2. Діяльність Південно-Західного Російського географічного товариства.
3. Емський указ і його наслідки.

4. Студентський громадівський рух кін. XIX ст. «Братство тарасівців».

5. Народницький, соціально-демократичний та земський рух

Література:

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. К.: Академія, 2002. 448 с.

Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України XIX ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.

Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.

Михальчук П., Куций І. Курс лекцій з історії України. ч.2. Тернопіль, 2010.

Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 1999.

Масненко В. Відображення українського самоусвідомлення в інтелектуальній традиції. *У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації*. Харків, 2016. С. 320-349.

Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті : зб. наук. пр. / ред. кол. : С. І. Світленко (відп. ред.) та ін. Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2012. Вип. 10. 336 с.

Гирич І. Формування модерної української нації. Теорія і суспільні виклики (XIX – початок XX ст.). Тернопіль, 112 с.

Презентація:

Михайло Драгоманов та його теорія федералізму.

Запитання і завдання:

1. Складіть запитання для інтерв'ю з учасником громадівського руху, його погляди на Емський указ (не менше 10 змістовних запитань).

2. Напишіть тези з власними висновками до параграфу «Валуєвський циркуляр 1863 р., Емський указ 1876 р. та переслідування «українофілів» (Михальчук П., Куций І. Курс лекцій з історії України. ч.2. Тернопіль, 2010. С. 384-388).

3. Дайте характеристику діяльності «Братства тарасівців».

4. Якими були здобутки українського руху др. пол. XIX ст. в Наддніпрянській Україні?

5. Чи міг народницький рух суттєво вплинути на ситуацію на Наддніпрянщині?

6. Складіть проблемні запитання для обговорення під час семінару (5).

7. Зробіть узагальнюючий висновок до теми.

Чому існувала проблема української інтелігенції другої половини XIX ст. Як вона формувалася?

Прокоментуйте:

«Після свого приїзду 1850 р. до Києва В. Антонович фактично виявив там майже повну відсутність української інтелектуальної традиції. Така ситуація стала наслідком репресивних дій владних імператорських структур (ідеться про утиски, які спіткали українство після розгрому Кирило-Мефодіївського братства). Це стосувалося насамперед наукової історичної сфери. Знайти джерела та літературу з української історії було надзвичайно складно... Очевидною була політична причина гальмування та фактичного призупинення розвитку українських історичних студій».

(Масненко В. Відображення українського самоусвідомлення в інтелектуальній традиції. У кігтях двоглавих орлів. Творення модерної нації. Харків, 2016. С. 320-349).

Творче завдання:

Прочитайте статтю Світленко С. І. «Українські інтелектуальні зв'язки професора В. Б. Антоновича» та зробіть коротку рецензію (до 500 друкованих знаків).

(Наддніпряньська Україна: історичні процеси, події, постаті : зб. наук. пр. / ред. кол. : С. І. Світленко (відп. ред.) та ін. Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2012. Вип. 10. 336 с.)

Семінар 14 -15

Суспільно-політичне життя на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст.

План

I.

1. Суспільно-політичний рух після революції 1848-1849 рр. Московфіли (русософіли).

2. Зародження руху народовців.
3. «Нова ера» – її ініціатори та провідники.

II.

4. Створення та діяльність товариства «Просвіта» та НТШ.
5. «Україна уярмлена» Ю. Бачинського.
6. Створення РУРП та інших політичних партій.

Література:

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання

В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України XIX ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.

Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.

Михальчук П., Куций І. Курс лекцій з історії України. ч.2. Тернопіль, 2010.

Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 1999.

Журавльов Д. В. 100 ключових подій української історії. Харків, 2014.

Пахолків С. Українська інтелігенція у Гасбургській Галичині: освічена верства й емансипація нації. Львів, 2014.

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Тернопіль і Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів до сьогодення)» / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. Тернопіль, 2012. Ч.1. 192 с.

Сладковська Т. Західноукраїнська інтелігенція як носій національної ідеї та культури у контексті діяльності Просвіт Волині. *Матеріали Міжнародної наукової конференції «Просвіта» в національному житті українського народу (до 140-річчя з часу заснування) / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. Тернопіль, 2009. С. 53-57.*

Шпорлюк Роман. Формування модерних націй: Україна – Росія – Польща. Пер. з англ. Київ, 2013.

https://issuu.com/duh-i-litera/docs/shporliyk_extract

Бачинський, Юліян Україна irredenta. передм. В. Дорошенка. 3-те вид. Берлін: Вид-во укр. молоді, 1924. XXVIII, 238 с.

Сайт Україніка. Національна бібліотека ім. В. Вернадського
[http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB)

[bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB)

Перші політичні партії на Західній Україні (укр.) Історія України нового часу. Відео

<https://www.youtube.com/watch?v=kSGsuODdIGg>

Кліш А. Кирило Студинський: життя та діяльність. Тернопіль, 2011. 220 с.

Куций І. Українська науково-історична думка Галичини (1830-1894 рр.): рецепція національної історії. Тернопіль, 2006. 220 с.

Прокоментуйте:

1. *«4-6 жовтня у Львові відбувся Перший з'їзд партії, який оголосив про створення Русько-української радикальної партії (РУРП) та ухвалив дві програми (максимум і мінімум), що відображало суперечки між молодшим і старшим поколінням у партії. Юні націонал-марксистичні виступали з націоналістичних позицій, вимагаючи поставити за мету ідею української незалежності, І. Франко, М. Павлик, С. Данилович виступали з позицій «драгоманівського соціалізму», який передбачав радше ідею демократичної федерації народів Австро-Угорщини і широке залучення до співпраці робітників і селян інших націй. Програма-максимум певною мірою відображала погляди студентів, програма-мінімум – старших членів партії. Ця програма мала ґрунтуватися на принципах «наукового соціалізму». У програмі-мінімум РУРП було окреслено її найближчі завдання: досягнення матеріального добробуту трудящих: усунення будь-якої експлуатації; проведення реформ, спрямованих на економічне піднесення краю».*

(Журавльов Д. В. 100 ключових подій української історії. Харків, 2014. С. 248).

2. *«...П'ємонт – невелике королівство на півночі Італії, яке боролось за звільнення й об'єднання всіх італійських земель в одній національній державі. Приклад П'ємонту надихав політичних лідерів інших народів Австрії, землі яких, так само як й Італії, були поділені між кількома імперіями».*

(Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації ХІХ-ХХ ст. Київ, 2019. С. 138).

3. *«У науково-історичній думці Галичини ХІХ ст. домінувала націоцентрична парадигма сприйняття та осмислення історичного процесу. Національно-політичні орієнтації та науково-історичні погляди її представників взаємоузалежнювались: якщо у першій половині ХІХ ст. вчені «віднаходили» руську ідентичність власне через знайомство з історією, то у другій половині століття їх рецепція та*

способи інтерпретацій національної історії, а звідси і спрямування історичних концепцій зумовлювались національно-політичними орієнтаціями».

(Куций І. Українська науково-історична думка Галичини (1830-1894 рр.): рецепція національної історії. Тернопіль, 2006. С. 183).

Самоконтроль:

Називаючи Галичину «українським П'ємонтом», національно-орієнтована інтелігенція другої половини ХІХ ст. хотіла:

- А) пояснити, що цей край може стати економічною базою галицького краю, на приклад того, яку роль відігравав П'ємонт для Італійської держави;
- Б) підкреслити, що цей край може і має виконати роль плацдарму і бази національного руху, стати для українців тим, чим був П'ємонт для італійців;
- В) нагадати, що консерватизм і провінційність галичан можуть спричинити такі ж проблеми для національного руху, які колись існували в П'ємонті;
- Г) переконати народ в тому, що цей край матиме в майбутньому таку ж славу, яку має П'ємонт – край високої освіти, мистецьких досягнень та матеріального благополуччя.

Презентація:

Становлення та поширення діяльності товариства «Просвіта».

Реферат

Діяльність Михайла Грушевського в Галичині.

Запитання і завдання:

1. Що Вам відомо про Галицький сейм. Поміркуйте чи відновлення Конституції 1860 р. в Австрії відкрило всім народам під її владою шлях до демократії?

2. Як поширювали свої ідеї старорусини (москвофіли)?

3. Чи можемо ототожнювати старорусинів і москвофілів?

Наведіть аргументи.

4. Хто такі народовці? Їх ідеї?

5. Які наслідки «Нової ери» для українців?

6. Який основний напрям діяльності «Просвіти»? Наведіть факти.

7. Які успіхи в національному житті Східної Галичини др. пол. ХІХ ст. Ви можете назвати?

8. Які ідеї відстоювали радикали? Охарактеризуйте їхню діяльність.

9. Заповніть таблицю:

Москвофіли	Народовці

Творче завдання:

Змодельуйте засідання хати-читальні товариства «Просвіта» (реквізити: вишитий рушник, Кобзар, газети, «Буквар»).

Тренінг

Вміння організувати роботу з джерелами.

Підібрати до теми джерела (документи, статті в пресі, наукові публікації, біографії діячів тощо) та змодельувати роботу з ними з відповідними завданнями та аналізом. Тема: «Заснування першої партії в Західній Україні – РУРП» за планом: дійові особи, передумови події та історичні обставини, наслідки події.

Семінар 16

Неслов'янське населення України в Російській й Австрійській (Австро-Угорській) імперіях

План

1. Розселення євреїв у Російській імперії.
Формування «смуги осілості». Становище євреїв у монархії Габсбургів.
2. Німецькі колонії. Чеські поселення.
3. Румунське населення Буковини.
4. Кримські татари на півдні України.

Література:

Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України XIX ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.

Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.

Магочій П.-Р. Євреї та українці тисячоліття співіснування. Ужгород, 2018.

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Суліменко О. Німецька колонізація Волинської губернії кінця XVIII – 70-х рр. XIX ст. Режим доступу:

<https://core.ac.uk/download/pdf/12084707.pdf>

Українська асоціація юдаїки. Режим доступу:

<http://uajis.org.ua/uk/news/ogolosenna-pro-konferenciu-rozkrivauci-sekreti-hasidizm-i-gaskala-na-ukrainskih-zemlah-14-15>

Поляков В. Є. Деякі аспекти історії становлення світської освіти кримськотатарського народу. *Педагогіка і психологія*. 2006. № 2–13. С. 13-16.

Реферат

1. Життя євреїв в українських містечках: заняття, освіта, культура.

Запитання і завдання:

1. Що означає «смуга осілості» для євреїв? Яке найголовніше заняття євреїв? Що Ви можете сказати щодо лихварства?

2. Чи характерною для Російської імперії була політика антисемітизму?

3. Що Вам відомо про «справу Бейліса»?

4. Коли на українських землях появились німецькі колоністи?

5. Прокоментуйте і підтвердіть фактами текст : *«Євреї Австро-Угорщини були цілком вільними і великою мірою інтегрованими членами суспільства Габсбурзької монархії, що різко відрізняло їхнє становище від Російської імперії...»*.

(Магочій П.-Р. Євреї та українці тисячоліття співіснування. Ужгород, 2018. С. 50).

6. Що Вам відомо про мізрахів? (Фракція консервативних сіоністів, утворена в 1902 р.).

7. Що Ви знаєте про сіоністський рух в Галичині?

8. Хто такий Ісак Левінзон? Доля якого пов'язана з Кременцем.

9. Є відома легенда – німці з чехами масово прибули в Російську імперію (в тому значенні і на Волинь) у XIX столітті на запрошення російського уряду для підняття рівня сільського господарства. Скільки в цьому правди?

10. Волинська губернія в XIX ст. була поліетнічним регіоном? Хто тут проживав?

11. Хто такі меноніти? Де розташовувалися їхні колонії? Що їх приваблювало у Російській імперії?

12. Охарактеризуйте німецькі фермерські господарства.

13. У чому суть теорії рутенізації?

14. У чому суть ідей пантюркізму? Хто такий І. Гаспринський? Охарактеризуйте кримськотатарське національне відродження.

Подивитися:

Публічну лекцію Сергія Гірика «Євреї Наддніпрянської України в «довгому ХІХ столітті»

<https://www.youtube.com/watch?v=oH-OiPcAGIs#action=share>

Занотувати важливі моменти для обговорення під час семінару.

Прокоментуйте: *«Головні тенденції переселенської політики щодо євреїв полягали в тому, щоб запобігти проникненню єврейства у великоруські губернії, зосередити єврейське населення переважно в західних регіонах імперії – місця їх традиційного розселення, а також у південних регіонах. Правові засади існування єврейської спільноти в Російській імперії були викладені в урядових «положеннях про євреїв» 1804 і 1835 років. Насамперед ці положення визначали «смугу осілости» єврейського населення. На території України до неї входили вісім губерній...»*

У межах «смуги осілости» кількість європейського населення впродовж ХІХ ст. швидко зростала».

(Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України ХІХ ст. Навч. посібн. Львів, 2016. С. 170).

Семінар 17

Суспільно-політичне та господарське життя в Наддніпрянщині поч. ХХ ст.

План

1. Особливості промислового розвитку Наддніпрянщини поч. ХХ ст.

2. Концентрація виробництва, утворення монополій. Види монополій.

3. Виникнення перших політичних партій в Наддніпрянській Україні.

Література:

Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України ХІХ ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.

Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. К.: Академія, 2002. 448 с.

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Маннергейм К. Г. Спогади. У 2-х т. Т.1. Київ, 2020. 376 с.

Гирич І. Формування модерної української нації. Теорія і суспільні виклики (XIX – початок XX ст.). Тернопіль, 112 с.

Реферат

1. Особливості розвитку капіталізму на Наддніпрянській Україні початку XX ст.

Презентація

Життя та діяльність Миколи Міхновського.

Запитання і завдання:

1. Посніть монополізація промисловості: добре чи погане явище для економіки? Які види монополій переважали на Наддніпрянській Україні?

2. Продовжіть думку автора: «Незважаючи на відмінності в рівнях індустріалізації та урбанізації в російських та австро-угорських провінціях України, обидві частини країни наприкінці XIX ст. на початку XX ст. зазнали серйозної економічної та соціальної трансформації. Дедалі швидкий рух капіталу, товарів, людей, а також ідей та інформації ознаменував народження сучасного суспільства...»

(Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с. С.246).

3. Яку роль відігравав іноземний капітал у розвитку промисловості в Україні?

4. У чому полягала суть кооперативного руху?

5. Хто такий Михайло Русов?

6. Кому належить фраза: «Україна для українців»?

7. Прокоментуйте: *«Українці по обидва боки російсько-австрійського кордону займалися формуванням своїх політичних партій з 1890-х років. Це був період, коли політичні сили всієї Європи перейшли до етапу партійного будівництва, вийшовши на вулицю, щоб організувати маси на підтримку своїх політичних гасел...»*

(Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с. С.253).

8. Знайдіть у програмі УСДРП вимоги, спільні з іншими політичними партіями, й такі, з якими виступали лише соціалісти.

9. Напишіть тези до проблеми «Основні цілі брошури М. Міхновського «Самостійна Україна».

10. Продовжіть речення: «Ми розуміємо, що боротьба буде важка і довга, що ворог нещадний і сильний. Але ми розуміємо і те...» (М. Міхновський «Самостійна Україна»).

11. Заповніть таблицю:

Партія/ дата	Лідери	Основні ідеї	У чому полягали ці ідеї/тези

12. Зробіть узагальнюючий висновок до теми.

Висловіть свою думку з приводу: *«1894 р. помер могутній імператор Олександр III, а півтора року по тому, наприкінці травня 1896-го, відбулося урочисте коронування Миколи II та імператриці Олександри Федорівни в Москві...»*

За кілька днів до коронування монарше подружжя прибуло до Кремля з Петровського палацу, розташованого за межами міста. Їх приїзд був розкішним видовищем. Перед царем і його пишним почтом їхав перший кавалергардський ескадрон...На балконах уздовж вулиць юрмилася на сонці святково вбрана публіка. Усе було несказанно мальовниче і грандіозне.

Те саме можна сказати й про коронування».

(Маннергейм К. Г. Спогади. У 2-х т. Т.1. Київ, 2020. С. 20)

Семінар 18

Модернізація українського суспільства на початку ХХ ст.

План

1. Україна в роки першої російської революції 1905-1907 рр.
2. Діяльність українців у Державних думах.
3. Столипінська політична реакція. Аграрна реформа (1906-1911) та її значення.

Література:

Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України XIX ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.

Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.

Магочій П.-Р. Євреї та українці тисячоліття співіснування. Ужгород, 2018.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 1996.

Малий В. В. Історія народів Росії 1861- початок XX ст. Навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2006. 464 с.

Бардаш О. Російське самодержавство та суспільно-культурне життя в Україні на початку XX ст.(1900-1917 рр.): монографія. Київ, 2011. 207 с. Режим доступу:

<http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?S21CNR=20&S21STN=1&S21REF=2&C21COM=S&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21All=%3C.%3EID%3DUKR0001811%3C.%3E&&S21FMT=fullwebr>

Гирич І. Формування модерної української нації. Теорія і суспільні виклики (XIX – початок XX ст.). Тернопіль, 112 с.

Запитання і завдання:

1. Чому революцію 1905-1907 рр. називають незавершеною, яке вона мала значення для українського руху? Визначте причини революції 1905-1907 рр.

Заповніть хронологічну таблицю:

Період	Подія

2. Як Ви оцінюєте Маніфест царя 17 жовтня 1905 р.? Чи підривав він владу царя?

3. Прокоментуйте, чому такі настрої були популярними серед українців:

«Результати українських виборів до III Думи (1907-1912) продемонстрували привабливість імперського російського націоналізму серед українського селянства. З сорока депутатів, обраних в Україні, 36 характеризувалися як «істинні росіяни» – цей термін у ті часи використовували для визначення російських націоналістів».

(Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. С.261.).

4. Що Вам відомо по «справі Бейліса»? Яку мету переслідувала царська влада? Чому, на Ваш погляд, переслідування українців і євреїв відбувалося одночасно? Це закономірність чи випадковість?

5. Хто такі чорносотенці?

6. Про що говорилось в указі щодо іногородців?

7. Ваші роздуми та оцінки щодо успішності земельної реформи: *«Найбільш значною в діяльності Столипіна була аграрна реформа. Вона мала на меті розв'язати нелегке земельне питання. Указ від 9 листопада 1906 р. скасовував обов'язкові «земельні общини» і надавав кожному селянинові право вимагати виділення йому землі в одному масиві, що має назву «відруб». Селяни могли переносити туди свої господарські будівлі і створювати «хутір». Крім того, уряд надав Селянському земельному банкові право виділяти селянам вигідні для сплати кредити на закуп землі. Це сприяло також торгівлі землею, яку продавали поміщики, а також бідніші селяни»* (Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 1996. С. 343.).

8. Що значило для селян «виходити в хутір»?

9. Якою передбачалась діяльність Селянського поземельного банку?

Поміркуйте:

1. Кому було вигідне вбивство Столипіна? Яким силам, партіям чи особам?

Прокоментуйте: 1. *«Вранці 9 січня 1905 р. багатотисячні колони чоловіків, жінок, людей похилого віку і дітей з чотирьох збірних пунктів, з корогвами, іконами, портретами царя і співом молитов рушили до Зимового палацу. Очолювана Гапоном колони була розстріляна біля Нарвської застави. Інші колони робітників були розстріляні військами або розігнані козаками на Двірцевій площі, на Василівському острові та в інших частинах міста. За оцінками істориків, було убито близько 200 робітників та від 450 до 800 поранено»*

Звістка про розстріл мирної демонстрації викликала шквал обурення по всій країні. Увечері 9 січня в Петербурзі з'явилися перші барикади. День 9 січня 1905 р. – «Кривава неділя» - став початком революції».

(Малий В. В. Історія народів Росії 1861- початок ХХ ст. Навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2006. С.318).

2. *«Основним завданням, яке ставив перед собою Столипін-реформатор, було зміцнення соціальної бази існуючого ладу. Бурхливі події початку ХХ ст. переконали його в тому, що неприхильне до царської влади міщанське дворянство вже не може поодинці служити їй достатньо надійною опорою. В той же час не виправдали себе і спроби влади спертися на селянство з його традиційною аполітичністю і вірою в «доброго царя». Могутній аграрний рух 1905-1906 рр. ясно показав, що основна маса селян може підтримати владу тільки в тому випадку, якщо одержить казенні, удільні і, головне, поміщицькі землі».*

(Малий В. В. Історія народів Росії 1861- початок ХХ ст. Навч. посіб. Кам'янець-Подільський, 2006. С.351).

Перегляньте: документальний фільм та напишіть короткий пост до соцмережі про подію (опублікувати не потрібно!) її наслідки і політичний аспект з власної точки зору.

Д/ф «Справа Менделя Бейліса»

<https://www.youtube.com/watch?v=KozcWuzu9ws>

51 ЗАПИТАННЯ ДЛЯ КОЛОКВІУМУ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

1. У якому році було засновано Харківський університет?
2. З яких відділів складалася Головна руська рада?
3. Назвіть основні напрями українського мистецтва у пер. пол. XIX ст.
4. Чому дія земської реформи не поширювалася на Правобережжя до 1911 р.?
5. За якою реформою 60-70-х рр. XIX ст. в Російській імперії було прийнято новий університетський устав?
6. Судова реформа 1864 р. передбачала розгляд дрібних справ мировим суддею, хто його обирав?
7. У якому місті та якому році відбулося відкриття Південно-Західного відділу Імператорського Російського географічного товариства?
8. Скільки членів працювало у Південно-Західному відділі Імператорського Російського географічного товариства?
9. Рік видання Емського указу?
10. У якому році видано «Енеїду» І. Котляревського?
11. Які головні причини селянської реформи в Російській імперії?
12. У чиїх інтересах проводили селянську реформу 1861 р.?
13. Коли підписано Паризький договір між Росією і Туреччиною, за яким остання отримала частину Бессарабії.
14. У якому місті видавався журнал «Основа»?
15. Як називається програмний документ «Братства тарасівців»?
16. Назвіть генерал-губернаторства утворені на українських землях у складі Російської імперії.
17. На які адміністративні одиниці поділилися губернії у складі Російської імперії?
18. Що означало Порто-франко? І де вперше на українських землях створене?
19. Чим займалися чумаки?
20. Де функціонував Хрещенський ярмарок (один з найбільших українських ярмарків)?
21. У житті діяча, письменника було багато різних поворотів: він неодноразово змінював ідейні погляди (українофіл, русофіл, полонофіл, туркофіл). Хто це?

22. Хто з професорів у вступній лекції у Львівському університеті 12.10.1894 р. сказав: «Народ і єсть, і повинний бути альфою і омегою історичної розвідки...»?

23. Намісництва у Російській імперії проіснували до 1796 р. і були замінені...

24. Якщо лист направлявся з Петербурга у провінцію з таємними вказівками для чиновників, то які він інстанції пройде, ніж потрапити до ісправника?

25. Окрім панщини, селян примушували й до інших форм відробіткової ренти, якої саме?

26. Чим селяни сплачували натуральну ренту?

27. Якщо не було чим сплатити податок державному селянину? Що його чекало?

28. Чи покращили становище кріпаків «Інвентарні правила» (1847-1848 рр.)? І де на якій території вони запроваджувалися?

29. Яку проблему мала намір вирішити царська влада, створюючи військові поселення?

30. Хто виступав активно проти військових поселень?

31. Які були форми протестів українського селянства?

32. У чому суть промислового перевороту в Наддніпрянській Україні?

33. Чому за темпами промислового розвитку першість належала Півдню України?

34. Коли і де було побудовано перший цукровий завод в Україні?

35. Назвіть найбільші міста, які виникли з розвитком промисловості в Україні?

36. У 1778 р. було збудовано перший морський порт, у якому місті?

37. Коли в Україні появився перший пароплав?

38. Назвіть найвідоміші українські масонські ложі.

39. Які рішення приймали земства?

40. На що була спрямована земська реформа?

41. Хто мав право голосу на виборах депутатів до міської думи?

42. Що передбачала військова реформа?

43. Чим займалася організація «Галицько-Руська матиця»?

44. В якому році відкрив свою роботу Слов'янський конгрес у Празі?

45. Назвіть провідних діячів «Руської трійці»?

46. Як називався конфіскований альманах виданий «Руською трійцею»?

47. У якому році розпочалася «Весна народів» в Австрійській імперії?

48. Хто входив до Кирило-Мефодіївського товариства?

49. Що це за місія Капніста?

50. Що передбачала програма Кирило-Мефодіївського товариства?

51. У якому році відбулося Листопадове повстання поляків проти Російського самодержавства?

Література:

Аркуша О., Кондратюк К. Час народів. Історія України XIX ст. Навч. посібн. Львів, 2016. 410 с.

Магочій П.-Р. Історія України. Київ, 2007.

Магочій П.-Р. Євреї та українці тисячоліття співіснування. Ужгород, 2018.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Верига В. Нариси з історії України (кін. XVIII – поч. XX ст.). Львів, 1996.

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Гирич І. Формування модерної української нації. Теорія і суспільні виклики (XIX – початок XX ст.). Тернопіль, 112 с.

Куций І. Українська науково-історична думка Галичини (1830-1894 рр.): рецепція національної історії. Тернопіль, 2006. 220 с.

Михальчук П., Куций І. Курс лекцій з історії України. ч.2. Тернопіль, 2010.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ XIX СТ.

1. Адміністративно-територіальний устрій. Російське самодержавство.
2. Занепад кріпосницьких та зародження ринкових відносин у Наддніпрянщині.
3. Створення військових поселень і їхній крах (1817-1857).
4. Спроби царської влади змінити становище селян. Закон про вільних хліборобів (1803). «Інвентарні правила» (1847-1848).
5. Форми і характер протесту українського селянства. Селянські виступи під проводом У. Кармелюка на Поділлі.
6. Економічний розвиток. Початок промислового перевороту у Наддніпрянщині.
7. Формування національної буржуазії. Перші українські підприємці, цукрозаводчики брати Яхненки і Ф. Смирненко.
8. Розвиток торгівлі. Чумацький промисел.
9. Місце України в російсько-турецьких війнах (1806-1812 та 1828-1829).
10. Вплив Французької революції 1789 р. на ідейний клімат Центрально-Східної Європи. Місія В. Капніста до Пруссії.
11. Українські автономісти під час війни 1812 р. і неоднозначне ставлення українського громадянства до походу Наполеона.
12. Діяльність масонських лож в Україні.
13. Таємні дворянські організації. Програмні документи декабристів.
14. Інтерес до національної історії. «Історія Русів». Харківські романтики.
15. Кирило-Мефодієвське братство, його члени і симпатки. Ідеї та документи братства. Зв'язки Т. Шевченка з членами Кирило-Мефодіївського братства.
16. Польська земельна власність. Польське повстання 1830-1831 рр. і Правобережна Україна. Польське повстання 1863 р.
17. Діяльність «Руської трійці».
18. Ідейні передумови революції 1848 р. Австрійська Конституція. Скасування кріпацтва.
19. Ідейно-політичне та інституційне оформлення українського руху. «Головна руська рада» і її відозва від 10.V. 1848 р.
20. Спроба польських кіл розколоти український національний рух і діяльність «Руського собору». Галицькі українці на з'їзді слов'янських народів у Празі.

21. Події 1848 р. на Буковині і Закарпатті. А.Добрянський.
22. Кримська (Східна) війна і реакція на неї населення України. «Київська козаччина». «Похід в Таврію по волю».
23. Передумови та підготовка селянської реформи в українських губерніях. Зміст «Положень» 19 лютого 1861 р. Скасування кріпацтва: особливості та значення.
24. Реформи в області місцевого самоврядування (земська і міська реформи).
25. Судова та фінансова реформи.
26. Реформи в галузі освіти та цензури. Військова реформа.
27. Концептуалізація української історії: М. Костомаров, М. Грушевський.
28. Світогляд та ідеологія П. Куліша.
29. Політичні ідеї М. Драгоманова.
30. Філософський світогляд І. Франка.
31. Відродження українського національного руху в др.пол. XIX ст. Українська громада Петербурга. Журнал «Основа».
32. Правобережжя і рух хлопоманів. «Сповідь» В. Антоновича.
33. Таємний Валуєвський циркуляр 1863 р. і його руйнівні наслідки для українського відродження.
34. Відродження громадівського руху. «Стара Громада». Діяльність Південно-Західного Російського географічного товариства.
35. Емський указ і його наслідки.
36. Студентський громадівський рух кін. XIX ст. «Братство тарасівців».
37. Суспільно-політичний рух після революції 1848-1849 рр. Москвофіли (русофіли). Зародження руху народовців.
38. «Нова ера» – її ініціатори та провідники.
39. Створення та діяльність товариства «Просвіта» та НТШ.
40. Створення РУРП та ін. політичних партій.
41. Розселення євреїв у Російській імперії. Формування «смуги осілости». Становище євреїв у монархії Габсбургів.
42. Німецькі колонії. Чеські поселення.
43. Концентрація виробництва, утворення монополій. Види монополій.
44. Виникнення перших політичних партій в Наддніпрянській Україні.
45. Вплив революції 1905-1907 рр. на українські землі. Аграрна реформа П. Столипіна.

ІСТОРИЯ УКРАЇНИ ВІД 1914 ДО 1939 РОКУ

Семінар 1 Україна в роки Першої світової війни

План

1. Історіографія проблеми.
2. Україна в геополітичних планах країн Антанти і Центральних держав. Причини та привід до війни.
3. Війна та українські політичні сили.

Література:

- Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.
- Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.
- Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.
- Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.
- Адреса он-лайн архіву Першої світової війни
<https://www.europeana.eu/portal/en/collections/world-war-i>
- Народи світу і Велика війна 1914-1918 рр. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Вінниця, 2015. <https://vspu.edu.ua/science/art/a144.pdf>
- Литвин В.М. Перша світова війна 1914-1918 рр. і Україна. Київ: Наук. думка, 2014. 130 с.
- Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Реферат

1. Проблема біженців та Україна в роки Першої світової війни.

Запитання і завдання:

1. Чи були у воюючих сторін прагнення за допомогою війни розв'язати свої питання?
2. Ваші міркування щодо причин війни.
3. Деякі політики і вчені, наприклад, В. Вернадський та відомий англійський славіст Р. Сетон-Вотсон, вважали, що саме українське питання було однією з причин війни. Чи згодні Ви з такою думкою?

4.3 початком Першої світової війни українські землі перетворювалися на арену боротьби двох ворогуючих коаліцій – Антанти і Троїстого союзу. Чи погоджуєтесь з тим, що за цих умов неминучим був розкол у національному русі?

5. Проаналізуйте інформацію: *«Політичні емігранти з Наддніпрянщини – Володимир Дорошенко, Дмитро Донцов, Андрій Жук ін. 4 серпня 1914 р. створили у Львові Союз Визволення України, який прагнув відродити самостійну українську державу. Згідно з платформою СВУ, Україна мала бути конституційною монархією з демократичним ладом, однопалатним законодавчим органом, громадськими, мовними та релігійними свободами для громадян усіх національностей і віросповідань. Для досягнення цієї мети СВУ налагодив зв'язки з урядовими колами Німеччини та Австрії, які надавали йому фінансову допомогу. СВУ розгорнув агітаційну та організаторську діяльність серед українського населення, закликаючи його взяти участь у війні проти царської Росії».*

(С. 8-9. Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007).

Семінар 2

Воснні дії на території України в 1914-1917 рр.

План

1. Політика Російської імперії та Австро-Угорської на українських землях у 1914-1917 рр.
2. Брусилівський (Луцький) прорив 1916 р.
3. Українці у складі армій воюючих держав. Бойовий шлях легіону українських січових стрільців.
4. Наслідки війни для України.

Література:

- Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.
- Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.
- Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Адреса он-лайн архіву Першої світової війни

<https://www.europeana.eu/portal/en/collections/world-war-i>

Народи світу і Велика війна 1914-1918 рр. Матеріали

Всеукраїнської наукової конференції. Вінниця, 2015.

<https://vsru.edu.ua/science/art/a144.pdf>

Брусилов О. Спомини.

Презентація

1. Життя та діяльність Вільгельма Франца фон Габсбурга-Лотрінгена (Василя Вишиваного)

Запитання і завдання:

1. Продовжіть складати список 10 особливостей Першої світової війни:

1) війна була небаченим досі глобальним збройним конфліктом з погляду кількості залучених у ньому держав, народів, людських і матеріальних ресурсів;

2) воєнні дії охопили значні території...

2. Як було сформовано легіон Українських січових стрільців?

Окресліть їхній бойовий шлях.

Прокоментуйте і доповніть: *«Навесні та влітку 1916 року російська армія на чолі з талановитим генералом Олексієм Брусиловим почала великий наступ, знову захопивши Волинь, Буковину й частину Галичини. Але він виявився останнім «ура!» імперії...»* (С. 268. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018.).

Семінар 3

Початок Української революції. Створення Центральної Ради

План

1. Історіографія Української революції 1917-1921 рр.
2. Причини та періодизація революції.

3. Лютнева демократична революція та Україна. Створення Центральної Ради. Михайло Грушевський.

4. Проголошення автономії України. Відносини Центральної Ради з Тимчасовим урядом. II Універсал Центральної Ради.

Література:

Солдатенко В. Ф. Українська революція. Історичний нарис. Київ, 1999. 976 с.

Гунчак Т. Україна. Перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ, 1993.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Кудлай О. Б. Міністерство освіти УНР доби Української Центральної Ради: створення, структура, діяльність / Відп. ред. В. Ф. Верстюк. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2019. 160 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Грушевський М. На порозі нової України. Київ, 1990.

Яневський Д. Проект «Україна» або таємниця Михайла Грушевського. Харків: Фоліо, 2010.

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації ХІХ-ХХ ст. Київ, 2019. 653 с.

Верстюк В. Ф. Склад і структура Української Центральної Ради. Режим доступу:

<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/28206/01-Verstyuk.pdf?sequence=1>

Повідомлення:

1. Про М. Грушевського.

2. Про Бориса Козубського, на основі стендів експозиції аудиторії (КОГПА ім. Тараса Шевченка).

Запитання і завдання:

1. Які події обумовили створення Центральної Ради?

2. Складіть тези I і II Універсалу Центральної Ради. Назвіть відмінні риси та головні ідеї.

3. Поясніть, як відбувався державотворчий процес в Україні у червні-липні 1917 р.

4. Про кого йде мова: «Був вегетаріанцем і сиріюдом. Український політичний діяч і письменник, художник. Народився у Херсонській губернії. Здобув юридичну освіту. Декілька разів емігрував. Перший голова Генерального секретаріату ЦР, голова Директорії. Автор майже всіх декларацій, універсалів. Написав мемуари «Відродження нації». Заповідав: «Сійте всіма силами за Україну». Що Ви можете сказати про історичний портрет цього діяча.

5. Доберіть ознаки терміну «автономія».
6. Якими подіями був викликаний виступ самостійників?
7. Корніловський заколот, що Вам відомо про дану подію?

Прокоментуйте: 1. *«Варто зазначити, що жоден з причетних до започаткування Центральної Ради активних її учасників, а потім істориків не наводив точної дати утворення Центральної Ради. М. Грушевський і П. Христюк вказують на перші числа березня, а В. Винниченко взагалі пише про березень.*

У пізніших дослідженнях наводиться кілька різних, точніших дат утворення Української Ради: 3-4 березня, 7 березня, 9 березня...»

(Солдатенко В. Ф. Українська революція. Історичний нарис. Київ, 1999. С. 135).

2. *«Одним із перших про події у Петрограді дізнався керівник клубу «Родина» М. Синицький. Ще в ніч на 1 березня він поділився новиною з В. Королівом-Старим, а згодом повідомив цю інформацію своїм найближчим знайомим, товаришам по клубу, Товариству українських поступовців, видавництву «Час». «Синицький не лише переказував свіжі новини, а вже проектував, радився, комбінував...*

Ідея Синицького полягала в необхідності створення центру для керівництва українським рухом, щоб не повторити помилок, які мали місце під час революції 1905–1907 рр. Увечері 1 березня в будинку Є. Чикаленка зібралася нарада ТУП-у, в якій взяли участь лише 27 осіб. Ситуація ще здавалася досить непевною, і помірковані, старші за віком, тупівці не поспішали з радикальними рішеннями, схилиючись до тактики вичікування. Вирішено було лише зробити зібрання ТУП-у щоденними і проводити їх не в помешканні Чикаленків, а в клубі «Родина».

(Верстюк В. Ф. Склад і структура Української Центральної Ради. Режим доступу:

Семінар 4-5
Проголошення УНР. Україна – самостійна держава, IV
Універсал Центральної Ради

План

1. Політичний курс Центральної Ради після більшовицького перевороту.
2. Зміст III Універсалу Центральної Ради (державотворення, територія УНР, соціально-економічна галузь, культура і зовнішня політика).
3. Причини українсько-російського конфлікту. Ультиматум РНК Центральній Раді.
4. Війна радянської Росії з УНР (кінець грудня 1917 – січень 1918 р.).
5. Бій під Крутами. Вступ більшовицьких військ у Київ. Проголошення IV Універсалу.
6. Мирний договір у Бресті. Відновлення влади Центральної Ради. Конституція УНР.

Література:

- Солдатенко В. Українська революція. Історичний нарис. Київ, 1999. 976 с.
- Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.
- Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.
- Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.
- Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.
- Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ, 1993. 288 с.
- Грушевський М. На порозі нової України. Київ, 1998.
- Винниченко В. Заповіт борцям за визволення. Київ, 1991.
- Винниченко В. Відродження нації. Київ, Відень. 1920. В 2-х частинах.
- Полонська-Василенко Н. Історія України. У 2-х томах. Київ. 1996.

Повідомлення:

1. Бій під Крутами в історичній та художній літературі.
2. Володимир Винниченко як політик і державний діяч.

Запитання і завдання:

1. Чому Центральна Рада не визнала більшовицького перевороту в Петрограді?

2. Коли та за яких умов було проголошено III Універсал Центральної Ради?

3. Визначте історичне значення проголошення III Універсалу?

4. Український письменник, волинянин Улас Самчук дав таку оцінку захисникам Крут: «Це був порив душі і серця, зов національного інстинкту. Це було непереможне хотіння, хай проти всіх сил світу вписати на сторінках історії щось таке, що в прийдешньому дасть зачинну точку для нової організованої та вдосконаленої боротьби». Чи поділяєте Ви думку письменника?

5. Чому Центральна Рада довго не наважувалася на проголошення незалежності України?

6. 27 січня (9 лютого) 1918 р. договір між УНР і чотирма державами німецького блоку було підписано. Яка подія цього ж дня відбулася у Києві?

7. Чи погоджуєтесь Ви з твердженням, що Брест-Литовський договір, незважаючи на його обтяжливі умови, був великим успіхом молодого української дипломатії?

8. Розставте в хронологічній послідовності:

1) захоплення Харкова російськими військами під командуванням В. Антонова-Овсієнка;

2) захоплення Катеринослава, у якому почалося повстання більшовиків;

3) захоплення більшовиками Олександрівська, Одеси, Миколаєва;

4) більшовицьке повстання в Києві на заводі «Арсенал»;

5) вступ більшовиків до Києва.

9. **Прокоментуйте:** «Д. Дорошенко вважав, що однією з помилкових орієнтацій Центральної Ради, причин її майбутніх невдач було те, що лідери українства на практиці відвернулися від великих власників, які сповідували консервативні настрої. Саме їх він називав найнадійнішими елементами, спираючись на які тільки й можна було виробити й реалізувати серйозний політичний курс.

Таке широке цитування міркувань авторитетного історика не видається надмірним, оскільки... в історіографії не бракує спроб довести, що Центральна Рада, український провід не змогли запропонувати політики, яка б була вибудована за чіткою системою пріоритетів – спрямовувала вістря боротьби спочатку на досягнення національно-державницької мети, а вже по тому мала б шукати підходи і до розв'язання соціальних проблем» (С.211. Солдатенко В. Українська революція. Історичний нарис. Київ, 1999).

10. Як вплинув більшовицький переворот на політику Центральної Ради і чи підтримуєте такі її дії? Прокоментуйте текст: «Повідомлення про повстання більшовиків у Петрограді надійшло до Києва... Центральна Рада зібрала термінове засідання, в якому брали участь представники громадських організацій міста. Загальний настрій був тривожний. Ухвалили: «утворити революційний Комітет для охорони революції в Україні».

При комітеті організували Революційний штаб, завданням якого було створити надійну військову силу.

Наступного дня Комітет звернувся до населення України з відозвою...

Комітет заявляє, що він не допустить ніяких виступів проти інтересів революції».(С.317. Солдатенко В. Українська революція. Історичний нарис. Київ, 1999).

11. Прокоментуйте текст і доповніть: «Після більшовицького перевороту в Петрограді співвідношення політичних сил змінилося і в Україні. На поверхні політичного життя появилася більшовицька партія, яка ставала дедалі активнішою, тоді як демократичні партії послабили свою діяльність» (С.111. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ, 1993. 288 с.).

12. Якими були прорахунки Центральної Ради? Чи змогли Ви стати її адвокатом?

Семінар 6

**Українська держава гетьмана Павла Скоропадського
(29 квітня – 14 грудня 1918 року)**

План

1. Питання гетьманату в наукових дослідженнях.

2. Гетьманський переворот. Павло Скоропадський.
3. Внутрішня політика Павла Скоропадського:
 - 1) державотворча;
 - 2) аграрна політика;
 - 3) розвиток промисловості і торгівлі;
 - 4) формування збройних сил.
4. Повстанська боротьба в роки гетьманату.

Література:

Солдатенко В. Українська революція. Історичний нарис. Київ, 1999. 976 с.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ, 1993. 288 с.

Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917- грудень 1918 рр. Київ- Філадельфія, 1995.

Гуржій О., Реєнт О. Павло Скоропадський. Київ, 2013.

Солдатенко В. Ф. Режим Гетьманату 1918 р. у світлі документів та сучасних історичних студій. 2016.

Режим доступу:

<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/130301/11-Soldatenko.pdf?sequence=1>

Галушко К. та ін. Українська держава – жорсткі уроки. Павло Скоропадський. Погляд через 100 років. Харків 2018.

Повідомлення:

Біографічні відомості про Павла Скоропадського до проголошення його гетьманом.

Запитання і завдання:

1. З якою метою у квітні 1918 р. зібрався Хліборобський з'їзд і чим він завершився?
2. Порівняйте творення державних засад Центральною Радою й гетьманом Павлом Скоропадським. У чому відмінність?
3. Які функції мав виконувати департамент Державної варті часів Скоропадського?
4. Як називалась грошова одиниця Гетьманату?

5. У липні 1918 року в Гуляйполі 8 анархістів утворили ініціативну групу для підготовки відкритої повстанської боротьби проти німців і військ П. Скоропадського. Чому?

6. П. Скоропадський був генералом російської царської армії, отаманом Вільного козацтва, гетьманом Української Держави. Як ці факти біографії характеризують історичну постать?

7. Прокоментуйте текст: «Характеризуючи режим Гетьманату, історики вдаються до різних дефініцій. Одні вважають його одноосібною диктатурою, інші – продовженням гетьмансько-монархічних традицій.

Точне визначення типології цієї форми правління ускладнюється присутністю німецько-австрійських військ...» (С. 33. Гуржій О., Реєнт О. Павло Скоропадський. Київ, 2013.). Якої думки Ви?

8. У порівнянні з Центральною Радою, у гетьманському уряді з'явилося два нові міністерства, які? Як змінилася внутрішня структура міністерств?

9. Центральній Раді не вдалося створити розгалужений апарат на місцях. Як цю проблему вирішували за Гетьманату? На які губернські староства поділили Українську державу?

10. Дайте власну оцінку: *«відмінним напрямом кадрової політики П. Скоропадського було те, що апарат управління формувався не за національною ознакою, а за принципом професійності.*

Проте правила підходу до формування кадрів нової влади часто не спрацьовували: спеціалісти старої школи діяли застарілими методами, непопулярними у народі, не встигали за розвитком подій...»(С. 50. Гуржій О., Реєнт О. Павло Скоропадський. Київ, 2013.).

Дайте власну оцінку діяльності Гетьманату.

Семінар 7-8
Українська держава гетьмана Павла Скоропадського
(29 квітня – 14 грудня 1918 року). Культурно-освітня
діяльність гетьманського уряду

План

1. Наука й культура в Українській державі.
2. Проблеми церковного життя та шляхи їх розв'язання.
3. Зовнішньополітична діяльність уряду. Україна і Росія: проблеми взаємин.
4. Формування опозиції гетьманській владі. Антигетьманське повстання.

Література:

Солдатенко В. Українська революція. Історичний нарис. Київ, 1999. 976 с.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття. Нариси політичної історії. Київ, 1993. 288 с.

Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917- грудень 1918 рр. Київ- Філадельфія, 1995.

Гуржій О., Реєнт О. Павло Скоропадський. Київ, 2013.

Солдатенко В. Ф. Режим Гетьманату 1918 р. у світлі документів та сучасних історичних студій. 2016.

Режим доступу:

<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/130301/11-Soldatenko.pdf?sequence=1>

Творче завдання:

Підготуйте наукову конференцію, присвячену гетьманату Скоропадського, виберіть теми доповідей (регламент до 10 хв.) і підготуйтеся до дискусії.

Запитання і завдання:

1. Змодельуйте творчу презентацію про зображеного діяча.

2. Підготуйте інформацію про відкриття навчальних закладів за часів Гетьманату.

Семінар 9 Відновлення УНР. Директорія

План

1. Формування антигетьманської опозиції. План дій.
2. Директорія. Трудовий конгрес.
3. Внутрішня політика Директорії. Складність історичного періоду.
4. Зовнішня політика Директорії: пошук союзників і боротьба з ворогами.
5. Варшавська угода 1920 р.

Література:

Солдатенко В. Українська революція. Історичний нарис. Київ, 1999. 976 с.

Симон Петлюра і Українська революція 1917-1921 рр. Статті. Листи. Документи. Спогади. Полтава, 2017. 264 с.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ, 1993. 288 с.

Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917- грудень 1918 рр. Київ- Філадельфія, 1995.

Гуржій О., Реєнт О. Павло Скоропадський. Київ, 2013.

Нагаєвський І. Історія Української держави ХХ століття. Київ, 1993. 412 с.

Петлюра С. Статті. Київ, 1993. 341 с.

Солдатенко В.Ф. Режим Гетьманату 1918 р. у світлі документів та сучасних історичних студій. 2016.

Режим доступу:

<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/130301/11-Soldatenko.pdf?sequence=1>

Сторітелінг:

Розкажіть цікаві історичні факти періоду Директорії.

Презентації:

1. Володимир Винниченко – діяч і митець.
2. Симон Петлюра – постать на тлі епохи.

Запитання і завдання:

1. Прокоментуйте в контексті подій кін. 1918 поч. 1919 р. уривок з твору Володимира Винниченка «Відродження нації» про боротьбу за державність України

Володимир Винниченко – (Де-де, Владен, Вальдемар ін.) 1880-1951 рр. – український політичний діяч, письменник і художник.

«Історію відродження української нації з моменту вибуху Великої Російської Революції ... можна поділити на чотири доби...

1. Доба Центральної Ради. З двома періодами: 1) Період революційної організації державності й морально-правової влади; 2) період юридичної державності.

2. Доба гетьманщини.

3. Доба Директорії.

4. Доба Отаманщини.

В основу цього поділу покладено роль тих чи інших соціальних верств під час цих моментів».

2. Як ви можете пояснити дану інформацію: «Повстанська армія зростала з кожним днем. Навіть самі члени Директорії не могли точно сказати, скільки людей билосся під її прапорами. Невдовзі ціла країна, крім Києва, опинилася в руках повстанців» (Гунчак Т. Україна. Перша половина ХХ ст. Київ, 1993. С. 154).

3. Директорія лише задекларувала нову владну структуру, втілити плани в життя не змогла. В складних воєнно-політичних умовах Трудовий конгрес передав всю повноту влади Директорії, яка згодом під тиском обставин перетворюється на особисту диктатуру С. Петлюри. Чому, поясніть.

4. Чому країни Антанти не підтримали Директорію?

5. Проаналізуйте текст і дайте власну оцінку Варшавської угоди 1920 р.

6. Продовжіть розповідати біографію діяча, спершу, на основі даних, визначте про кого йде мова. Починаючи з 1902 року співпрацею в Літературно-Науковому віснику, почалась його журналістська робота. Весною 1902 року вибухнули великі селянські бунти, в яких полтавські семінаристи відіграли важливу роль. Йому загрожував арешт, а тому восени цього року він виїхав на Кубань і короткий час був учителем міської школи в Катеринодарі. Потім працював над архівами Кубанського Війська під керівництвом Ф. Щербини. Одночасно був діяльним у Чорноморській Вільній Громаді РУП в Катеринодарі і співпрацював у нелегальних виданнях РУП, що виходили у Львові. Внаслідок цієї діяльності він у середині грудня 1903 року був заарештований і просидів у в'язниці коло трьох місяців. Випущений «на поруки», виїхав до Києва, а потім восени 1904 року за кордон, до Львова.

7. Дайте оцінку діяльності постаті, яка зображена на фото.

Прокоментуйте текст:

«Надаючи справі організації української церкви велике значення з погляду державного, я, оглядаючи пройдений нею шлях, приходжу до висновків, що ми не продумали до логічного кінця поставленого перед українською державністю питання про націоналізацію нашої церкви. Ми бачимо її в так званій автокефалії. Це алгебраїчна формула, що її можна вирішувати різно з погляду церковної практики... На мою думку, ця справа нашими церковними діячами не розкрита як слід, не конкретизована, а щодо свого ієрархічного змісту (дотеперішнього), то до кінця не доведена. Ми гадаємо, що як будемо мати власних єпископів, то цим уже ставимо церкву на тверду основу, з якої ніякі політично-церковні конфлікти її не зсунуть».

(Петлюра С. З листа до І. Огієнка / Статті. Київ, 1993. С. 213-216).

Тести для самоаналізу знань:

«УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1917-1921 рр.»

1. Як називалась офіційна політика придушення політичних противників насильницькими методами, яку здійснювали більшовики в роки громадської війни?

А – Білий терор

- Б – Червоний терор
- В – «воєнний комунізм»
- Г – Диктатура

2. У яких роках боролася «Холодноярська республіка»?

- А – 1919-1920
- Б – 1921-1922
- В – 1919-1922
- Г – 1918-1922

3. Хто в українській літературі описав боротьбу холодноярців?

- А – Ю.Горліс-Горський
- Б – Є.Петрушевич
- В – С.Петлюра
- Г – О.Довженко

4. Назва останньої ухвали УЦРади?

- А – Закон про грошову одиницю – гривню
- Б – Конституція УНР
- В – Закон про державний герб – тризуб
- Г – Закон про державність української мови

5. Про яке державне утворення йдеться в уривку з історичного джерела: «Характер державної системи...складно визначити...найправдоподібніше це мала бути конституційна монархія, відмінна від традиційної самодержавної системи в Росії...її характер визначався...українською історичною традицією...»?

- А – ЗУНР
- Б – Гетьманат П.Скоропадського
- В – Директорія
- Г – Центральна Рада

6. Зміни в керівництві Директорією, які сталися в лютому 1919 р.:

- А – В.Винниченко змінив на посту голови С.Остапенка
- Б – С.Остапенко змінив на посту голови Є.Петрушевича
- В – С.Петлюра змінив на посту голови В.Винниченка
- Г – Є.Петрушевич змінив на посту голови С.Петлюру

7. Установити хронологічну послідовність :
- А – проголошення Акту Злуки УНР і ЗУНР
 - Б – окупація польськими військами Східної Галичини
 - В – українське повстання у Львові
 - Г – «Прокламація Української Національної Ради».

ДИСКУСІЙНИЙ КЛАСТЕР

Відновлення УНР. Директорія

Хід кластеру:

1. Формування команд кластеру.
2. Інформаційні повідомлення про діячів Директорії від команд.
 - 1). Володимир Винниченко – діяч і митець.
 - 2). Симон Петлюра – постать на тлі епохи.
 3. Сторітелінг:
Розкажіть цікаві факти періоду Директорії. Робота з документами та джерелами.
4. Дискусії команд:

Чому країни Антанти не підтримали Директорію?
Проаналізуйте і дайте власну оцінку Варшавської угоди 1920 р.

5. Підсумки кластеру та оцінки

Семінар 10 Проголошення ЗУНР

План

1. Розпад Австро-Угорської імперії і Листопадовий зрив.
2. Організація і структура державного апарату: а) центральні органи влади та управління; б) місцеві органи управління.
3. Конституційні проекти ЗУНР.
4. Євген Петрушевич – лідер ЗУНР.

Література:

- Солдатенко В. Українська революція. Історичний нарис. Київ, 1999. 976 с.
Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ, 1993. 288 с.

Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917- грудень 1918 рр. Київ- Філадельфія, 1995.

Нагаєвський І. Історія Української держави ХХ століття. Київ, 1993. 412 с.

Реферати:

1. Листопадовий зрив у спогадах учасників.

Завдання і питання:

1. Коли, де і за яких обставин проголошено ЗУНР?

2. З якими першочерговими проблемами зіткнулася ЗУНР?

3. Як називалися збройні сили ЗУНР?

4. Чому жодна з українських земель, що входили до складу Австро-Угорщини, не змогла вибороти незалежності?

Практичне заняття : Порівняйте обставини, за яких були створені УНР і ЗУНР. Чи є щось спільне? Чим вони відрізняються?

Візьміть участь у форумі на тему: Н. Полонська-Василенко (український історик ХХ ст.) вважає, що «За цей короткий період, глибоко-трагічний період своєї історії 1918-1919 рр. – ЗУНР дала багато прикладів національної солідарності та розуміння державних інтересів». Спробуйте навести такі приклади. Якщо Ви не погоджуєтесь з Н. Полонською-Василенко, дайте свою оцінку періоду та поясніть її.

Робота з документом:

З відозви Української Національної ради від 1 листопада 1918 р.

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ!

Голосимо тобі вість про своє визволення з віковичної неволі. Віднині Ти господар своєї землі, вільний горожанин Української Держави. Дня 19 жовтня твоєю волею утворилася на українських

землях бовшої Австро-Угорської монархії Українська Держава і її найвища власть - Українська Національна Рада.

З нинішнім днем Українська Національна Рада обняла власть в столичнім місті Львові і на цілій території Української Держави...Всі жовніри української народності підлягають віднині виключно Українській Національній Раді... Всі вони мають стати на її оборону. Все здібне до оружжя українське населення мусить утворити боеві відділи, які або ввійдуть в склад української армії, або на місцях оберігатимуть спокій і порядок. ...Як тільки буде забезпечене і укріплене існування Української Держави, Українська Національна Рада скличе на основі загального, рівного, безпосереднього і тайного виборчого права Установчі збори, які рішать про дальшу будучність Української Держави.

Що нового Ви дізналися з документу про Українську національну раду та її наміри?

Семинар 11 **Боротьба ЗУНР за державність**

План

- 1.Формування УГА.
- 2.Об'єднання ЗУНР з УНР в єдиній соборній Українській державі.
- 3.Боротьба ЗУНР проти польської експансії. Вовчухівська операція. Чортківська офензива.

Література:

- Солдатенко В. Українська революція. Історичний нарис. Київ, 1999. 976 с.
- Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.
- Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.
- Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.
- Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ, 1993. 288 с.

Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917- грудень 1918 рр. Київ- Філадельфія, 1995.

Гуржій О., Реєнт О. Павло Скоропадський. Київ, 2013.

Реєнт О. П. Україна між світовими війнами (1914-1939). Події. Люди. Документи: Нариси історії. Київ, 2004.

100-річчя злуки УНР та ЗУНР: Збірник матеріалів наукового круглого столу. Кам'янець-Подільський : К-ПНУ імені Івана Огієнка, 2019. 44 с. Режим доступу: <http://history.kpnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/2/2019/06/%D0%90%D0%BA%D1%82-%D0%B7%D0%BB%D1%83%D0%BA%D0%B8.pdf>

Західно-Українська народна республіка 1918-1923. Документи і матеріали. У 5 т. Том 5. Кн. 3 Зовнішня політика і міжнародне становище. 1922-1923 р. Керівн., відп. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2013. 992 с.

<file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/0014714.pdf>

Повідомлення:

Генерал Михайло-Омелянчик Павленко.

Завдання:

1. Поміркуйте, яку роль відіграв Євген Петрушевич у воєнно-політичних подіях періоду ЗУНР?

2. Яке історичне значення Акту Злуки?

3. Обґрунтувати і об'єктивно проаналізувати загарбницьку політику Польщі, яка окупувала західноукраїнські землі.

4. Які причини поразки ЗУНР можете окреслити?

5. Якою була символіка ЗУНР?

6. Прокоментуйте джерело:

«1 грудня 1918 р. було укладено міждержавний «передвступний» договір щодо злуки обох держав. Було вирішено затвердити акт злуки в січні 1919 р. за участю представницької делегації парламентарів та урядовців ЗУНР.

Цю угоду було схвально зустрів у містах Галичини. Відбулися святкові багатотисячні маніфестації населення Стрия, Золочева, Дрогобича, Коломиї, Калуша. Історичну угоду підтримала й УГА.

Відразу по підписанні угоди Директорія УНР почала надавати дієву допомогу урядові ЗУНР у його боротьбі за незалежність» (С. 214-215. Реєнт О. П. Україна між світовими війнами (1914-1939). Події. Люди. Документи: Нариси історії. Київ, 2004)

7. Українсько-польська війна, прокоментуйте схему:

Прокоментуйте: *«Ініціатором об'єднання стала ЗУНР в особі організатора і керівника Листопадової національно-демократичної революції в Галичині 1918 р., державного секретаря військових справ уряду ЗУНР Д. Вітовського, яка опинилась у тяжкому становищі перед обличчям польської і румунської агресії. 6 листопада 1918 р. до Києва прибула делегація Національної Ради у складі доктора Осипа Назарука та інженера В. Шухевича просити в Гетьмана П. Скоропадського військової і морально-політичної підтримки, а саме відпустити під Львів Січових Стрільців під командою полковника Євгена Коновальця. П. Скоропадський «згодився їх відпустити, плануючи послати їх в район Збруча, а вже звідти, ніби самочинно, вони мали дістатися до Галичини. Гетьман був обережним, тому що на той час він шукав контактів із державами Антанти і не міг втручатися у війну з Польщею, яку Антанта визнала самостійною державою».*

Але слід наголосити, що і гетьман П. Скоропадський доклав до цього чимало зусиль. Адже за трохи більше як сім з половиною місяців його правління до Української держави увійшли всі етнічні українські землі на кордоні з Росією, частина Берестейщини, Пінських земель і, що не менш важливо, була узгоджена домовленість про входження до складу України, а також велись інтенсивні переговори з цього питання з Крайовим урядом Кубані. Крім того, до Львова була відправлена спеціальна комісія і незначна кількість зброї. Історик О. Бойко в статті «Гетьман та єдність українських земель: рік 1918-й» переконливо зазначає, що «Шляхом військових, дипломатичних, політичних, економічних заходів Українська Держава, ставши фактичною правонаступницею УНР, розширила свої кордони

до меж, визначених нею в законі про адміністративно-територіальний поділ, тобто майже на всі українські етнографічні землі Наддніпрянської України. Правовим шляхом УД досягла найбільших в часи Української революції успіхів у вирішенні територіальних питань української нації. На приєднаних землях були утворені нові адміністративні одиниці – Холмська губернія та Поліське староство, до Чернігівської та Харківської губернії включено нові повіти. Із стратегічних міркувань на півночі було приєднано частину білоруських земель. Досягнуто принципової згоди на входження Криму до складу України на правах автономії ».

(100-річчя злуки УНР та ЗУНР: Збірник матеріалів наукового круглого столу. Кам'янець-Подільський : К-ПНУ імені Івана Огієнка, 2019. 44 с. С.6. Режим доступу: <http://history.kpnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/2/2019/06/%D0%90%D0%BA%D1%82-%D0%B7%D0%BB%D1%83%D0%BA%D0%B8.pdf>)

Семінар 12 1919 та початок 1920 року в Україні

План

1. Відновлення радянської влади в Україні у 1919 р. Перша радянська Конституція УСРР.
2. Політика «воєнного комунізму» та її наслідки.
3. Антибільшовицькі повстання. Махновщина. Денікінський режим в Україні.
4. Перший та другий Зимовий похід армії УНР. Трагедія під Базаром.
5. Холодноярська республіка.

Література:

- Солдатенко В. Українська революція. Історичний нарис. Київ, 1999. 976 с.
- Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.
- Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.
- Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ, 1993. 288 с.

Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917- грудень 1918 рр. Київ- Філадельфія, 1995.

Гуржій О., Реєнт О. Павло Скоропадський. Київ, 2013.

Реєнт О. П. Україна між світовими війнами (1914-1939).

Події. Люди. Документи: Нариси історії. Київ, 2004.

Другий Зимовий похід. Листопадовий рейд. Базар. Київ, 1995.

Шаповал Ю. Україна ХХ століття: Особи та події в контексті важкої історії. Київ, 2001.

Горліс-Горський Ю. Холодний Яр. Автентичне видання. Київ, 2016.

Нагаєвський І. Історія Української держави ХХ століття. Київ, 1993. 412 с.

Повідомлення:

Нестор Махно, доля і боротьба.

Завдання:

1. Що проголосувала перша радянська Конституція УСРР?
2. У чому суть політики «воєнного комунізму»?
3. Чому політика «воєнного комунізму» викликала антибільшовицькі повстання?
4. Чому трапилась «Київська катастрофа»? У чому абсурдність ситуації?
5. Чи відрізнявся «білий» від «червоного» терору?
6. Які наміри були в А. Денікіна стосовно України?
7. Завдяки яким ресурсам вела боротьбу Холодноярська республіка?
8. Чим завершилась радянсько-польська війна?
9. Прокоментуйте уривок з точки зору історичних подій:
*«Осінь 1921 року. Збруч уже від року стояє твердим кордоном. Рештки недобитої Української Армії тинялися по таборах інтернованих у Польщі, в Чехії, Румунії та інших країнах. Здавалося, збройна боротьба перерзалася на довгі роки. Та ні. Честь української зброї вимагала іншого кінця.
Був жовтень 1921 року. У волинських лісах щось діється. Щораз частіше прибувають звідкілясь групи людей...»* (С. 43. Другий Зимовий похід. Листопадовий рейд. Базар. Київ, 1995).

10. Доповніть текст власними фактами: «1-й основний курінь Холодного Яру мав чорний прапор з гербом України і надписом з одного боку: «І повіє новий вогонь з Холодного Яру», з другого: «Воля України або смерть!»

(С. 33. Горліс-Горський Ю. Холодний Яр. Автентичне видання. Київ, 2016).

11. Напишіть невеличке есе про Холодноярську республіку з промовистою назвою.

Семінар 13

Утвердження тоталітарного режиму в Україні в 1921-1928 роках

План

1. Утвердження більшовицького тоталітарного режиму.
2. Внутрішньополітична нестабільність і соціально-економічна криза в Україні на поч. 20-х років. Голод 1921-1923 років.
3. Перехід до нової економічної політики. Суть НЕПу.
4. Україна й утворення СРСР.

Література:

- Кульчицький С. Утворення СРСР: нові погляди.
Режим доступу: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/23/610Kulchyckyj.pdf>
- Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.
- Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.
- Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.
- Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.
- Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ, 1993. 288 с.
- Реєнт О. П. Україна між світовими війнами (1914-1939). Події. Люди. Документи: Нариси історії. Київ, 2004.
- Коваль М., Кульчицький С. Історія України. Підручник. Київ, 1992.

Повідомлення:

1. Розгром військ генерала Врангеля в Криму й остаточне утвердження радянської влади в Україні.

Завдання:

1. Які причини зумовили перехід радянського керівництва до непу? Назвіть складові нової економічної політики.

2. Які заходи непу було здійснено в промисловості, у сфері торгівлі й фінансів, у сільському господарстві?

3. Як ставилися до непу в партійному керівництві та у ВКП (б) в цілому?

4. З'ясуйте результати і наслідки непу. Чи виправдав неп сподівання радянського керівництва?

5. Які реформи в державному управлінні та партійному апараті пропонував здійснити Ленін в останніх своїх працях?

6. З'ясуйте, яким чином відбулося утворення СРСР.

9. Чому і між ким виникла гостра боротьба за лідерство у партії більшовиків після усунення Леніна від активної політичної діяльності?

10. Які опозиційні групи і коли виникали у ВКП (б)?

11. Який рік вважається роком утвердження тоталітарного режиму в СРСР і чому?

Прокоментуйте:

«У 1926 р. було зібрано 1057 млн пуд. зерна, що дорівнювало щорічному збору зернових протягом 1911-1915 рр. У цілому обсяг валової продукції у 1927 р. перевищив рівень 1913 р. Це дало можливість СРСР продавати зерно на зовнішніх ринках».

(С. 333. Реєнт О. П. Україна між світовими війнами (1914-1939). Події. Люди. Документи: Нариси історії. Київ, 2004).

Семінар 14

Національно-культурне відродження 1920-х рр.

План

1. Українізація – політика коренізації комуністичної ідеології в Україні.

2. Освіта. Література. Образотворче мистецтво. Театр. Музика. Кінематограф.

3. Прояви національного комунізму в політиці.

4. Релігійне життя в УСРР.
5. «Розстріляне відродження».

Література:

Коваль В. І. Особливості «коренізації-українізації» як державного управління розвитком поліетнічності в Україні (1920-ті – початок 1930-х рр.).

Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Koval.pdf>

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ, 1993. 288 с.

Реєнт О. П. Україна між світовими війнами (1914-1939). Події. Люди. Документи: Нариси історії. Київ, 2004.

Коваль М., Кульчицький С. Історія України. Підручник. Київ, 1992.

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації ХІХ-ХХ ст. Київ, 2019. 653 с.

Повідомлення:

1. Олександр Шумський – партійний та державний діяч.
2. Визначний український драматург Микола Куліш.

Презентація:

1. Олександр Довженко – видатний майстер світового кіномистецтва.

Завдання:

1. Назвіть причини українізації. Чи погоджуєтесь з тим, що політику українізації було проголошено з метою утвердження влади партійно-державного апарату?

2. Розшифруйте ВАПЛІТЕ.

3. Кому належить вірш, яка доля автора? Про що він пише?

*Їх вабили скарби далеких берегів,
Де щире золото
В підземних жилах спіє,
І під пасатами їх щогли віковії
Хилились наперед
До західних світів...*

*... Навколо нас кати і кустодії,
Синедріон, і кесарь, і претор.
Це долі нашої смутний узор,
Для нас на дворищі багаття тліє,
Для нас пересторогу півень піє,
І слуг гуде архієрейський хор.*

4. Як політика українізації сприяла розвитку літератури і мистецтва?

5. Хто такий Лесь Курбас?

6. Чим були викликані репресії проти інтелігенції у 1920-х роках?

7. Ваше розуміння терміну «розстріляне відродження».

8. Література і мистецтво досягли значних успіхів завдяки таким діячам, як М. Хвильовий, М. Зеров, Г. Косинка, М. Рильський, В. Яловий, В. Сосюра, Лесь Курбас, О. Довженко, Г. Верьовка та ін. що Вам відомо про них?

9. Прокоментуйте: *«Практична реалізація партійних настанов щодо розвитку української мови й культури відбувалася нелегко. Це пояснювалося як складністю воєнно-політичної ситуації у республіці та більшовицькій Росії, так і небажанням багатьох більшовиків до здійснення нового курсу в національній політиці. Серед комуністів чимало було таких, що для них все українське асоціювалося з націоналізмом, петлюрівщиною – контрреволюцією. Як контрреволюційна сила розглядалася й інтелігенція, яку принижували, використовуючи для цього будь-які можливості.*

Українські комуністи прагнули об'єднати всі національні сили на радянській платформі за умов, що влада намагатиметься вирішити історичні українські національні завдання, сприяли згуртуванню в рядах КП(б)У інших політичних сил (незалежників, боротьбистів, укапістів тощо). Упродовж 1922 – 1927 рр. кількість вихідців з інших партій у складі КП(б)У збільшилася з 267 до 930 осіб. Це позитивно позначилося на культурному житті республіки (наркомат освіти УСРР очолювали колишні боротьбисти Г. Гринько та О. Шумський). Не можна однозначно оцінювати ці складні, часом трагічні політичні процеси. Однак безперечним залишається факт, що злиття з КП(б)У українських партій спричинило збільшення у ній українського елементу, що разом з іншими чинниками поступово вело до українізації партії».

(Когут О. В. Літературно-мистецькі процеси в Україні в 1920 – 1930-х рр. Режим доступу: <https://visnyk.zu.edu.ua/Articles/79/39.pdf> С. 191).

Ваші думки з приводу: *«У січні 1930 р. Сталін у листі до українського політбюро вимагав швидкого суду над членами СВУ. Він накреслив короткий план того, як має розгортатися справа. Звинувачених мали «засудити за підготовку повстання з метою викликати зовнішнє вторгнення в радянську Україну, за вчинення терористичних актів та намір отруїти вищих партійних лідерів, до якого буцімто залучили лікарів». Сталін наполягав на масовому медійному висвітленні цієї справи, і не тільки в Україні.*

Комуністична партія України виконувала накази. Наводячи сфабриковані докази, спецслужби звинувачували письменників, науковців, дослідників, журналістів, акторів, громадських активістів та українських емігрантів з Галичини...».

(Лібер Ю. Тотальні війни: творення модерної України в 1914-1954 роках / пер.з англ. А. Дейнеки. Харків, 2019. С.269).

Поміркуйте:

Дайте власну оцінку щодо українізації та поверненню політичних емігрантів до УСРР.

Семінар 15

Радянська модернізація України

План

1. Індустріалізація: мета, джерела, суть та труднощі.
2. Початок форсованої індустріалізації. Виробничі змагання.
3. Будови перших п'ятирічок. Створення високо розвинутого машинобудування. Наслідки індустріалізації для УСРР.
4. Репресії проти господарників і спеціалістів.

Література:

Коваль В. І. Особливості «коренізації-українізації» як державного управління розвитком поліетнічності в Україні (1920-ті – початок 1930-х рр.).

Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Koval.pdf>

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ, 1993. 288 с.

Реєнт О. П. Україна між світовими війнами (1914-1939). Події. Люди. Документи: Нариси історії. Київ, 2004.

Коваль М., Кульчицький С. Історія України. Підручник. Київ, 1992.

Шаповал Ю. Україна ХХ століття: Особи та події в контексті важкої історії. Київ, 2001.

Повідомлення:

1. **Повсякденне життя на підприємствах і новобудовах** (Українське радянське суспільство 30-х рр. ХХ ст.: нариси повсякденного життя: Колективна монографія / Відп. ред. С. В. Кульчицький. К., 2012.

http://history.org.ua/JournALL/jittia/jittia_2012_2/jittia_2012_2.pdf
f)

2. **Студентство 1930-х років: практики повсякденності** (Українське радянське суспільство 30-х рр. ХХ ст.: нариси повсякденного життя: Колективна монографія / Відп. ред. С. В. Кульчицький. К., 2012.

http://history.org.ua/JournALL/jittia/jittia_2012_2/jittia_2012_2.pdf
f)

3. **Номенклатурний працівник: привілеї та репресії** (Українське радянське суспільство 30-х рр. ХХ ст.: нариси повсякденного життя: Колективна монографія / Відп. ред. С. В. Кульчицький. К., 2012.

http://history.org.ua/JournALL/jittia/jittia_2012_2/jittia_2012_2.pdf
f)

Завдання:

1. Які причини згорання НЕПу?
2. Які з джерел індустріалізації для Вас є неприйнятними? Поясніть Ваші міркування.
3. Чому на кінець першої п'ятирічки радянський карбованець перестав бути конвертованим?
4. Які особливості процесу індустріалізації в Україні?

5. Чому наслідки індустріалізації історики вважають суперечливими і неоднозначними? Які з цих наслідків ви назвали б позитивними, а які – негативними?

Семінар 16

Масова колективізація. Утвердження тоталітарного режиму: репресії 30-х років

План

1. Поворот до суцільної колективізації. «Ліквідація куркульства як класу».
2. Голодомор 1932-1933 рр. Закон про п'ять колосків.
3. Масові репресії 30-х років. 1937-1938 рр. – період «Великого терору» в СРСР.
4. Утвердження тоталітаризму. Функціонування політичних інституцій. Правоохоронні органи.

Література:

Кульчицький С. Голодомор 1932– 1933 рр. в Україні як геноцид. URL:

<http://history.org.ua/JournALL/pro/14/14.pdf>

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ, 1993. 288 с.

Реєнт О. П. Україна між світовими війнами (1914-1939). Події. Люди. Документи: Нариси історії. Київ, 2004.

Коваль М., Кульчицький С. Історія України. Підручник. Київ, 1992.

Марочко В. Голодомор 1932-1933 рр. Київ, 2007. 64 с.

Шаповал Ю. Україна ХХ століття: Особи та події в контексті важкої історії. Київ, 2001.

Самчук У. Марія.

Барка В. Жовтий князь.

Повідомлення:

1. Долі «куркулів»: трагедія заможних господарів та їх родин.
2. «Голодомор 1932 – 1933 рр. – геноцид українського народу в спогадах свідків, творах літератури і мистецтва».

Запитання і завдання:

1. Про що йшлося у статті Сталіна «Запаморочення від успіхів» у газеті «Правда»? Як публікація вплинула на колективізацію?
2. Чи відбувалися повстання селян як супротив колективізації, що Вам відомо?
3. Що означає «розкуркулені»?
4. Прикріплення селян до колгоспів і введення паспортної системи лише у містах, чи це не було новим кріпацтвом. Що Ви думаєте з приводу?
5. Райони, села занесені на «чорну дошку», що це значило?
6. Друга хвиля масових репресій в УРСР (після розкуркулення і голодомору) була спрямована насамперед проти членів партії. Поясніть, чому винищували «своїх»?
7. Що Вам відомо про «шахтинську справу»?
8. Чим завершилася інспірована справа «Спілка визволення України»?
9. Про зміцнення тоталітаризму в Україні у 20-30-ті роки свідчать утвердження комуністичної... продовжіть речення.

Проаналізуйте і висловіть власну думку щодо тверджень:

1. *«Організувати смерть мільйонів людей не просто. Ця справа вимагала вправності, досвіду і десятків тисяч виконавців.*

Заперечуючи сформульований Дж. Мейсом висновок комісії Конгресу США про голод 1932-1933 рр. в Україні, Ш. Мерль писав: «Вилучення зерна відбувалося, як правило, місцевими активістами української національності. І цей факт, який з жалем констатується у доповіді Конгресу, важко сполучити з тезою про геноцид». Навпаки, його співвітчизник Г. Зімон на основі тривалого дослідження національної політики КПРС сформулював такий більшовицький принцип: «жертви та бивці повинні належати до одного етносу».

Безліч фактів свідчить, що рацію мав якраз Зімон. Та коли ми ставимо проблему в такому ракурсі, не слід грати на

національній приналежності тих, хто віддавав і виконував накази, наслідком яких був геноцид. На жаль, крайні націоналісти не оминають можливості кинути тінь на народи, до яких ставляться негативно. Ні грузин Сталін, ні євреї Каганович, ні росіянин Молотов, ні поляк Косіор не обтяжують виною за своє злочини народи, з лона яких вийшли. Створений Леніним пекельний політичний режим був інтернаціональним. Небажання селян працювати без оплати на колгоспних полях кваліфікувалося як куркульський саботаж».

Небажання компартійно-радянських працівників вибивати хліб у голодуючих селян розглядалося як «зрада». У циркулярі від 13 грудня 1932 р. до місцевих парторганізацій С.Косіор пропонував негайно ставити питання про позбавлення «зрадників» партійних білетів з наступною їх висилкою на північ, ув'язненням на тривалі строки, розстрілом».

(Кульчицький С. Голодомор 1932-1933 рр. в Україні як геноцид.

URL: <http://history.org.ua/JournALL/pro/14/14.pdf>)

2. «Термін і явище «чорні дошки» з'являється усічнілютому 1928 р., після чергового запровадження продрозверстки. «Чорні дошки» - це система примусових заходів та соціальної ізоляції населення, спрямованих проти нібито «злісних утримувачів хліба».

Поява влітку 1932 р. московських емісарів в Україні – В. Молотова та Л. Кагановича, які займалися викачкою українського хліба, реанімувала ідею використання «чорних дощок». 18 листопада 1932 р. вони набули другого дихання та офіційного карально-репресивного статусу згідно з постановою політбюро ЦК КП (б)У».

(Марочко В. Голодомор 1932-1933 рр. Київ, 2007. С. 27).

Семінар 17

Західноукраїнські землі в 20-30-ті роки ХХ ст.

План

1. Утвердження польського інкорпораційно-колонізаторського режиму. Політика асиміляції українського населення.

2. Польська аграрна колонізація східних окраїн держави. Осадництво.

3. Українські політичні партії та громадські організації. Вибори до польського парламенту.

4. Репресії польської влади. Береза Картузька. Пацифікація.

5. Утворення та розбудова УВО. Створення та діяльність ОУН.

Література:

Кучерепа М. «Волинський експеримент» воєводи Г. Юзевського. Проект «Україна». Галичина та Волинь у складі міжвоєнної Польщі. Харків, 2017. 444 с.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Васюта І. Політична історія Західної України (1918-1939). Львів, 2006.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ, 1993. 288 с.

Реєнт О. П. Україна між світовими війнами (1914-1939). Події. Люди. Документи: Нариси історії. Київ, 2004.

Коваль М., Кульчицький С. Історія України. Підручник. Київ, 1992.

Пісоцький А. Інтелігенція Волині: погляд крізь призму часу Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. 176 с.

Скакальська І. Українська еліта Волині першої половини ХХ ст.: нариси життя та діяльності: Монографія. Тернопіль: Астон-Вектор, 2012. 180 с.

Ільїн О. Л., Мазур П. Є. Нариси історії Береза-Картузького концтабору (липень 1934 – вересень 1939). Тернопіль: ТзОВ «Тернограф», 2019. 640 с.

Середницький Я. Пані Льоля: втекти від більшовиків. Київ, 2019.

Повідомлення:

1. Про концентраційний табір Береза Картузька.

Презентація:

Євген Коновалець.

Прокоментуйте: *«Фінансові труднощі в сім'ї Артура Абсторського у Великих Загайцях стали особливо помітними в 1928-1932 роках. Тоді промисловість Другої Речі Посполитої*

охопила важка економічна криза. Одночасно відчули її тягар сільськогосподарські виробники на Волині – відразу знизили ціну на зерно. Наприклад, у 1928 році еквівалент ціни на сталевий плуг становив 99 кг жита, а в 1931 році – 321 кг. За цей самий період еквівалент ціни на 10 кг солі виріс від 8 до 26 кг жита ».

(Середницький Я. Пані Льоля: втекти від більшовиків. Київ, 2019. С. 101).

Запитання і завдання:

1. Поясніть значення понять: інкорпорація, асиміляція, утравністичні, окатоличення, ревідикації, осадництво, ополячення, пацифікація.

2. Чому українські селяни негативно сприйняли осадників. Чи це не підвалини майбутнього конфлікту на Волині в роки Другої світової війни? Ваші міркування.

3. На якій підставі можна дійти висновку, що західноукраїнські землі не мали автономії у складі Польщі?

4. Як, на Вашу думку, ставилася західноукраїнська людність до українізації і політики НЕПу в СРСР? Чому потім виникають антирадянські настрої?

Семінар 18 **Західноукраїнські землі в 20-30-ті роки ХХ ст.**

План

1. Військовий переворот Пілсудського і встановлення в Польщі авторитарної диктатури санації. «Волинський експеримент» воєводи Г. Юзевського.

2. Економічне життя західних українців. Розвиток кооперації.

3. Становище православної церкви у Польщі. Діяльність А. Річинського.

Греко-католицька церква і митрополит А. Шептицький.

4. Українські землі у складі Румунії. Татарбунарське повстання 1924 р.

5. Українські землі в складі Чехословаччини.

Література:

Скакальська І. Політико-соціальні виміри та етнокультурні трансформації української еліти Західної Волині 1921-1939 рр.: монографія. Тернопіль: Астон, 2013. 406 с.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Васюта І. Політична історія Західної України (1918-1939). Львів, 2006.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. Київ, 1993. 288 с.

Реєнт О. П. Україна між світовими війнами (1914-1939). Події. Люди. Документи: Нариси історії. Київ, 2004.

Коваль М., Кульчицький С. Історія України. Підручник. Київ, 1992.

Кравець Д. Ставлення легальних українських партій Галичини до радянської України у 1920-х рр. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка*. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І.С. Зуляка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. Вип.1. С.118-125.

Гон М. Між лояльністю і угодовством: українські проурядові політичні партії Західної України (1920–1930 рр.) // *Polska i jej wschodni sąsiedzi*. Т. 6. / Pod red. A. Andrusiewiczza. Rzeszow, 2005. S. 31–40.

Скакальська І. Українська релігійна еліта Волині як систематизуючий елемент духовних цінностей народу: отець Микола Малюжинський // «Мученики і сповідники землі волинської у ХХ ст.» (до 75-х роковин розстрілу нацистами волинської інтелігенції в Рівному в жовтні 1943 р.) / Матеріали науково-практичної конференції. Рівне, 2018. С.131-138. Режим доступу: <http://seminaria.rv.ua/wp-content/uploads/2018/10/zbirnik-mucheniki-chistovik.pdf>

Фарелій І. Кооперативний рух і проблеми національно-культурного розвитку // *Віче*. 1998. №11. С. 9-12.

Повідомлення:

1. Громадсько-політична діяльність Арсена Річинського.

Запитання і завдання:

1. Окресліть риси авторитарної держави. Порівняйте її з тоталітарною країною.

2. Поясніть Ваше розуміння політики «волинського експерименту» Генріха Юзевського.

3. Чому на окупованих Румунією українських землях склалися вкрай несприятливі умови для діяльності політичних партій?

КОЛОКВІУМ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (ПЕРША ТРЕТИНА ХХ СТ.)

I. Дайте відповідь на запитання:

1. Україна в геополітичних планах країн Антанти і Центральних держав. Причини та привід до війни.

2. Брусилівський (Луцький) прорив 1916 р.

3. Зміст III Універсалу Центральної Ради (державотворення, територія УНР, соціально-економічна галузь, культура і зовнішня політика).

4. Бій під Крутами. Вступ більшовицьких військ у Київ. Проголошення IV Універсалу.

5. Мирний договір у Бресті. Відновлення влади Центральної Ради. Конституція УНР.

6. Гетьманський переворот. Павло Скоропадський.

7. Антигетьманське повстання. Директорія.

8. Варшавська угода 1920 р.

9. Розпад Австро-Угорської імперії і Листопадовий зрив.

10. Боротьба ЗУНР проти польської експансії. Вовчухівська операція. Чортківська офензива.

11. Холодноярська республіка.

II. Поясніть значення понять, термінів: універсал, автономія, більшовики, Листопадовий зрив, політика «воєнного комунізму», продрозкладка, петлюрівщина, махновщина, «білий терор», «червоний терор».

III. Опрацюйте джерела та дайте відповідь на питання:

1. Шаповал Ю. Україна ХХ століття: Особи та події в контексті важкої історії. Київ, 2001.

Завдання:

1. Ознайомтеся з главою «Михайло Грушевський у дзеркалі справи-формуляра (як чекісти видобували інформацію про вченого)» с. 283-316. Що нового для себе дізналися?

2. Другий Зимовий похід. Листопадовий рейд. Базар. Київ, 1995.

1. Ознайомтеся з статтю О. Шпілінського «Базар» с. 13-41. Хто очолив повстанчу армію під час Другого Зимового походу? Яким було завдання Другого Зимового походу? Чому генерал Тютюнник вирішив захопити Коростень? Що трапилось під Базаром?

3. Підберіть 4 цікаві факти з історії Української революції 1917-1921 рр.

4. Хто такий Іван Феценко-Чопівський?

5. Хто такий Борис Козубський? Використайте матеріали стендів з іменної аудиторії в КОГПА ім. Тараса Шевченка.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (ПЕРША ТРЕТИНА ХХ СТ.)

1. Історіографія проблеми Першої світової війни.
2. Україна в геополітичних планах країн Антанти і Центральних держав. Причини та привід до війни.
3. Велика війна та українські політичні сили. СБУ та Головна Українська рада.
4. Політика Російської імперії та Австро-Угорської на українських землях у 1914-1917 рр.
5. Брусилівський (Луцький) прорив 1916 р.
6. Українці у складі армій воюючих держав. Бойовий шлях легіону Українських січових стрільців.
7. Наслідки Першої світової війни для України.
8. Історіографія Української революції 1917-1921 рр. Причини та періодизація Української революції.
9. Лютнева демократична революція та Україна. Створення Центральної Ради.
10. Михайло Грушевський як державний діяч та вчений.
11. Проголошення автономії України. Відносини Центральної Ради з Тимчасовим урядом.
12. Політичний курс Центральної Ради після більшовицького перевороту.
Зміст III Універсалу.
13. Причини українсько-російського конфлікту. Ультиматум РНК Центральної Ради.
14. Війна радянської Росії з УНР (кінець грудня 1917 – січень 1918 р.).
Бій під Крутами.
15. Мирний договір у Бресті. Відновлення влади Центральної Ради. Конституція УНР.
16. Прорахунки та причини невдач Центральної Ради.
17. Гетьман Павло Скоропадський.
18. Внутрішня політика Павла Скоропадського.
19. Наука й культура в Українській державі доби гетьманату.
20. Проблеми церковного життя та шляхи їх розв'язання в період Української революції.
21. Зовнішньополітична діяльність уряду Скоропадського. Україна і Росія: проблеми взаємин.
22. Формування опозиції гетьманській владі. Антигетьманське повстання.

23. Директорія. Трудовий конгрес.
24. Внутрішня політика Директорії. Складність історичного періоду.
25. Зовнішня політика Директорії: пошук союзників і боротьба з ворогами.
Варшавська угода 1920 р.
26. Постаті В. Винниченка та С. Петлюри в Українській революції.
27. Розпад Австро-Угорської імперії і Листопадовий зрив.
28. Організація і структура державного апарату ЗУНР. Формування УГА.
29. Євген Петрушевич – лідер ЗУНР.
30. Об'єднання ЗУНР з УНР в єдиній соборній Українській державі.
31. Боротьба ЗУНР проти польської експансії. Вовчухівська операція. Чортківська офензива.
32. Відновлення радянської влади в Україні у 1919 р. Політика «воєнного комунізму» та її наслідки.
33. Антибільшовицькі повстання. Махновщина.
34. Денікінський режим в Україні.
35. Перший та другий Зимовий похід армії УНР. Трагедія під Базаром.
36. Холоднорська республіка.
37. Утвердження більшовицького тоталітарного режиму.
38. Внутрішньополітична нестабільність і соціально-економічна криза в Україні на поч. 20-х років. Голод 1921-1923 років.
39. Перехід до нової економічної політики. Суть НЕПу.
40. Україна й утворення СРСР.
41. Українізація – політика коренізації комуністичної ідеології в Україні.
42. Прояви національного комунізму в політиці. «Волобуєвщина».
43. Релігійне життя в УСРР. Митрополит В. Липківський.
44. «Розстріляне відродження».
45. Індустріалізація: мета, джерела, суть та труднощі.
46. Початок форсованої індустріалізації. Виробничі змагання.
47. Будови перших п'ятирічок.
48. Репресії проти господарників і спеціалістів.
49. «Шахтинська справа».

50. Поворот до суцільної колективізації. «Ліквідація куркульства як класу».

51. Голодомор 1932-1933 рр.

52. Масові репресії 30-х років. 1937-1938 рр. – період «Великого терору» в СРСР.

53. Утвердження польського інкорпораційно-колонізаторського режиму. Політика асиміляції українського населення.

54. Польська аграрна колонізація східних окраїн держави. Осадництво.

Українські політичні партії та громадські організації. Вибори до польського парламенту.

55. Репресії польської влади. Береза Картузька. Пацифікація.

56. Утворення та розбудова УВО. Створення та діяльність ОУН.

57. Військовий переворот Пілсудського і встановлення в Польщі авторитарної диктатури санації. «Волинський експеримент» воєводи Г. Юзевського.

58. Становище православної церкви у Польщі. Діяльність А. Річинського.

59. Греко-католицька церква і митрополит А. Шептицький.

60. Українські землі у складі Румунії та Чехословаччини.

ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Семинар 1

Україна напередодні та на початку Другої світової війни

План

1. Історіографія проблеми. Українське питання напередодні та на початку Другої світової війни.
2. Пакт Молотова-Ріббентропа і доля західноукраїнських земель. Початок Другої світової війни.
3. «Радянізація» Галичини і Волині.
4. Проголошення Карпатської України.

Література:

Від рейху до Іводзими. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій війні / за заг. ред. Яни Примаченко. Харків, 2017.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Мороз В. Чи засвоєний урок Карпатської України? Українська правда. 2018. Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/columns/2018/08/27/152833/>

Косик В. Боротьба України за незалежність в 1938-1941 роках. Київ, 2013.

Кучер В. І. Україна у Другій світовій війні (1939-1945). Київ, 2004. 272 с.

Трубайчук В. Друга світова війна. Коротка історія. Київ, 1995.

Гриневич В. Червоний Імперіалізм. Друга світова війна і громадська думка в Україні 1929-1941. Київ, 2019. 492 с.

Разом на одній землі. Історія України багатокультурна: навч. посібник. Львів, 2012. 332 с.

Презентація

1. Августин Волошин – президент Карпатської України.

Реферат

1. Українці в радянсько-фінській війні.

Дискусія:

Договір Молотова – Ріббентропа дав «зелене світло» Другій світовій війні? Наведіть аргументи для підтвердження або спростування твердження.

«Історію не тільки вивчають, у неї вчаться», вірно?

Запитання і завдання:

1. Гра «**Пошук відповідей**» з документу Договору про ненапад між Німеччиною і Радянським Союзом та «Пакту Молотова-Ріббентропа»:

1) дата і місце укладення договору. Кількість статей у ньому?

2) як називався додаток до договору?

3) чим була зумовлена поява цього документу?

4) перелічіть взаємні зобов'язання сторін.

5) на який термін укладено договір?

6) що означає вислів «сфери впливу»?

7) які території стали зоною впливу СРСР?

8) чиєю зоною впливу була Литва?

9) якою є моральна оцінка таємного протоколу, а історична?

2. До яких наслідків привів «Пакт Молотова-Ріббентропа»? Договір надав «передих», але породив у радянського керівництва помилкові надії на його тривалість, чому?

3. З яких причин радянське керівництво відтягувало дату нападу на Польщу?

4. У чому суть радянізації Галичини і Волині? Які її складові?

5. У листопаді 1939 р. розпочалася війна СРСР з Фінляндією, що стало приводом до війни?

6. Через втрату Ужгорода куди було перенесено столицю автономної Карпатської України?

7. Як називалися збройні сили Карпатської України, що Вам про них відомо?

8. Прокоментуйте зазначені рядки:

«І все ж перед Богом схиляю я коліна
за те, що Вкраїна Карпатська була,
що є на планеті Карпатська Вкраїна, –
любім її, браття, вона ще мала.
Любім не за гроші й за сині волошки,
А просто за те, що вона у нас є...
Стоїть наодинці із Богом Волошин,
І Бог до Вкраїни обличчям стає»...

Петро Скунць «Карпатська Вкраїна»

Індивідуальне завдання: напишіть зразок посту у соцмережах на тему: «Хто виявив себе більш далекоглядним політиком у ході німецько – радянських переговорів 1939 р. – Сталін чи Гітлер? Чому?» Що У. Черчилль називав «політикою салямі»?

Прокоментуйте.

1. *«Ліс рубають – скалки летять. Жертвами сталінських репресій міг стати будь-хто, навіть абсолютно непричетні до якихось політичних чи релігійних рухів особи, зокрема й лояльні до радянської влади. Достатньо було кількох необережних фраз чи неправильних дій. Скажімо, у вересні 1940 р. письменник і художник із Дрогобича Бруно Шульц на замовлення влади написав картину «Звільнення народу Західної України». До того він уже виготовляв плакати для радянської пропаганди і навіть намалював портрет Сталіна. Увагу співробітників НКВС привернуло те, що на полотні домінували синьо-жовті кольори. Відтак його запідозрили в українському націоналізмі й заарештували».*

(Гриневич В. Червоний Імперіалізм. Друга світова війна і громадська думка в Україні 1929-1941. Київ, 2019. С.246).

2. *«Один поляк згадував, як 27 вересня під час бою в районі Грубешів- Замостя його та ще майже 5000 осіб було захоплено в полон. Червоноармійці й українська міліція, яку створювали з місцевого населення від початку «визвольного походу», відразу відібрали серед бранців офіцерів і поліцейських, яких розстріляли просто на очах у решти. Загалом тоді було вбито 6 офіцерів, 8 сержантів і 150 поліцейських. Полонених нерідко знищували й під час утримування під вартою. 18 вересня в Підгорецькому замку на Золочівщині, де тримали до 500 поліцейських і офіцерів, загинуло кілька десятків людей – за те, що бранці визирали з вікон, по будівлі було відкрито кулеметний вогонь, який тривав майже півгодини».*

(Гриневич В. Червоний Імперіалізм. Друга світова війна і громадська думка в Україні 1929-1941. Київ, 2019. С.120).

«У Львові також був поширений анекдот про радянських вояків, які розповідали, «що у Союзі є все, включно з бананним заводом коло Києва».

Радянці помітно відрізнялися також і своєю ментальністю, що неабияк вражало західноукраїнців. «Це булт інші люди, з іншою зовнішністю, іншою поведінкою та з іншою душею, –

писав о. Г. Костельник, – люди, яких виховала 20-річна, найжахливіша й найбільш божевільна революція. Тому-то наші люди й відчували потребу назвати їх збірною назвою «совети», без огляду на те, чи це були українці, москалі, жиди чи інші...»

(Гриневиц В. Червоний Імперіалізм. Друга світова війна і громадська думка в Україні 1929-1941. Київ, 2019. С.180).

3. «Угорська армія вторглася одразу після проголошення незалежності Карпатської України та вже до середини квітня її окупувала. Попри значний спротив, Закарпаття стало частиною Угорщини, залишаючись нею до 1945 року».

(Лібер Ю. Тотальні війни: творення модерної України в 1914-1954 роках / пер.з англ. А. Дейнеки. Харків, 2019. С.311).

4. «Із встановленням радянської влади найбільш активна частина суспільства попала в розряд неблагонадійних. Читаємо свідчення очевидця тих подій Олени Степанівни Сороки. «Я, підсудна процесу від 25.05.41 р. Сорока Олена Степанівна (дівооче прізвище Нікончук) засвідчую, що в Крем'янецькій в'язниці в травні 1941 року відбувся суд над 35-ти студентами «ворогами народу». До смертної кари були засуджені: Сторозум Антон, Богуславський Микола, Глоба Юрій, Заведюк Костянтин, Кравець Іларіон, Стіопа Євген, Романюк Кузьма, Мудринець Яків, Потій Петро». П'ятнадцять осіб було засуджено на десять років табірних робіт та позбавлення прав громадянина СРСР. Інші були засуджені на різні терміни ув'язнення».

(Сеніна Т. Кременецька тюрма. Червень 1941 р. Кременецький вісник. 2001. 6 липня).

Семінар 2

Україна на початку німецько-радянської війни

План

1. Німеччина та СРСР напередодні відкритого збройного протистояння (жовтень 1939- червень 1941 р.). Співвідношення сил.

2. Україна в перші місяці радянсько-німецької війни. Причини поразки радянських військ.

3. Трагедія мирного населення. Тактика «випаленої землі». Евакуація.

Література:

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Від рейху до Іводзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій війні / за заг. ред. Яни Примаченко. Харків, 2017.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Мороз В. Чи засвоєний урок Карпатської України? Українська правда. 2018. Режим доступу:

<https://www.istpravda.com.ua/columns/2018/08/27/152833/>

Косик В. Боротьба України за незалежність в 1938-1941 роках. Київ, 2013.

Кучер В. І. Україна у Другій світовій війні (1939-1945). Київ, 2004. 272 с.

Трубайчук В. Друга світова війна. Коротка історія. Київ, 1995.

Марущенко О. Сучасна українська історіографія про початок німецько-радянської війни 1945-1945 рр. / Наукові записки: серія «Історія». 2016. Режим доступу:

[file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%20%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/NZTNPU_ist_2016_2\(2\)_15.pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%20%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/NZTNPU_ist_2016_2(2)_15.pdf)

Україна у Великій війні 1939-1945: науково-популярне видання / Упоряд. Герасименко Л. Київ, 2014. 264 с.

Разом на одній землі. Історія України багатокультурна: навч. посібник. Львів, 2012. 332 с.

Презентація

1. Бойові дії в 1941-1942 рр. Відступ Червоної армії.

Перегляньте:

Початок радянсько-німецької війни (1941-1942 рр.)

<https://www.youtube.com/watch?v=VKAckR8iHrc>

Запитання і завдання:

1. У 1940 р. німецькі війська окупували Бельгію, Голландію, Люксембург та Північну Францію. Однак, попри успішне

завершення кампанії, німцям не вдалося досягти одного з головних завдань – завоювати Великобританію. Втім, не зважаючи на невирішеність цієї проблеми, Гітлер нападає на СРСР. Чому?

2. У чому суть плану під кодовою назвою «Барбаросса»? Проти якої держави він був спрямований?

3. Готуючись до нападу на Радянський Союз, вищі кола нацистського військово-політичного керівництва не творили ілюзій з того, що чекає німецькі війська на Сході, як їх зустрічатимуть, в тому числі й в Україні. Хоч певні надії на приязне ставлення окремих прошарків і груп населення жевріли, але було чітке усвідомлення того, що основна маса людей не ставитиметься до німецької влади і армії як до визволителів, а трактуватиме їх як загарбників і поневолювачів. Як насправді розгорталися події?

4. Продовжіть речення. Найбільша кількість бійців Червоної армії потрапила в нацистський полон в районі міста...

5. Прокоментуйте уривок, про які події йде мова: *«Зі спогадів Ф. Пігідо-Правобережного: «...скот забирали в селах усього Правобережжя і гнали сотні кілометрів до Дніпра. Там наганяли його в ріку: «пливи, мовляв, на волю Божу» до лівого берега... Скот часто тонує...»* (Україна у Великій війні 1939-1945: науково-популярне видання / Упоряд. Герасименко Л. Київ, 2014. С. 75).

6. Після яких подій настав кінець німецькому «бліцкригу»? Які чинники відіграли роль у тому, що план «блискавичної війни» було зірвано?

7. Поясніть трагедію «котлів»?

8. Чому стався провал «стратегічної» оборони СРСР?

9. Розкажіть як відбувалася евакуація, чому надавався пріоритет? У чому проявилась її трагедія? Чи був розділ евакуації людей і промислових об'єктів?

10. Назвіть наступальні операції російських військ навесні 1942 року, чому вони зазнали поразки?

11. Що означають слова Сталіна: «Немає російських військовополонених. Російський солдат б'ється до смерті. Якщо він обере полон, то він автоматично виключається з російської спільноти».

12. Як можна трактувати політичну карикатуру, яка зображена на фото?

Семінар 3 Гітлерівський окупаційний режим в Україні

План

1. Адміністративно-територіальний поділ окупованих земель. Окупаційні адміністрації. Остарбайтери.
2. Німецький терор в Україні. Трагедія радянських військовополонених.
3. Проблема колабораціонізму.
4. Організація СРСР комуністичного підпілля на території окупованої України. Радянський партизанський рух.

Література:

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Від рейху до Іводзими. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій війні / за заг. ред. Яни Примаченко. Харків, 2017.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Кучер В. І. Україна у Другій світовій війні (1939-1945). Київ, 2004. 272 с.

Трубайчук В. Друга світова війна. Коротка історія. Київ, 1995.

Україна у Великій війні 1939-1945: науково-популярне видання / Упоряд. Герасименко Л. Київ, 2014. 264 с.

Вронська Т., Лисенко О. Київ у роки Другої світової війни (1939-1945)// Ілюстрована історія Києва. Київ, 2012. С. 248-285.

Разом на одній землі. Історія України багатокультурна: навч. посібник. Львів, 2012. 332 с.

Сучасні дискусії про Другу світову війну: Збірник наукових статей та виступів українських і зарубіжних істориків. Львів, 2012. 224 с.

Сторінки єврейської історії України: навчальний посібник для учнів ліцеїв. Упор. Риндюк Н., Бородіна Т. Київ, 2018. 296 с.

Реферат

1. Голокост в Україні.

2. Київ у роки німецької окупації.

Запитання і завдання:

1. Посніть значення понять: геноцид, Голокост, колабораціонізм, концентраційний табір, нацизм, окупація, терор, остарбайтер, табір смерті, Рух Опору.

2. Розкрийте суть плану «Ост».

3. Яка доля остарбайтерів?

4. Продовжіть речення... Спочатку гітлерівці прагнули ліквідувати саме поняття «Україна», розчленувавши її територію на адміністративні райони.

Прокоментуйте. 1. На думку одного з чільних діячів мельниківської ОУН З. Книша, напередодні німецько-більшовицької війни 1941 р. *«Всі українці були германофілами в*

тому сенсі, що хотіли німецької перемоги над большевиками і з тою перемогою в'язали свої надії на визволення і державне відродження України. І всі українці того часу були якщо не дійсними то потенційними коляборантами знову ж у тому сенсі, що готові були по змозі своїх сил помагати німцям до розбиття СРСР і повалення большевицької системи» (Книш З. Розбрат. Слово за Степаном Бандерою. Режим доступу: <http://knysh.webua.org/rozbrat/r12.html>).

2. «Найтрагічнішим з символів Голокосту в Україні є Бабин Яр – місцевість у Києві, де відбулися розстріли єврейського населення, що за кількістю жертв та інтенсивністю перевершили будь-які подібні акції.

29 вересня колони євреїв зі всього Києва прибували на Лук'янівську площу, звідки вирушали вже до Бабиного Яру. Люди проходили огорожу з колючого дроту, в них відбирали документи, коштовності, речі, змушували повністю роздягнутися, спуститися до яру і лягти долілиць, потім убивали пострілами в потилицю».

(Сторінки єврейської історії України: навчальний посібник для учнів ліцеїв. Упор. Риндюк Н., Бородіна Т. Київ, 2018. С.229-230).

Семінар 4

Український національно-визвольний рух під час Другої світової війни

План

1. Розкол в ОУН 1940 року і його наслідки. Причини розгортання національного Руху Опору. Акт 30 червня 1941 року – спроба відновлення української державності.
2. «Поліська Січ» отамана Бульби-Боровця.
3. Створення УПА: структура, командування. Боротьба УПА з німецькими загарбниками та радянськими партизанами.
4. Друга українсько-польська війна. Волинь 1943 року.

Література:

Лібер Ю. Тотальні війни: творення модерної України в 1914-1954 роках / пер.з англ. А. Дейнеки. Харків, 2019. 528 с.

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Від рейху до Іводзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій війні / за заг. ред. Яни Примаченко. Харків, 2017.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Кучер В. І. Україна у Другій світовій війні (1939-1945). Київ, 2004. 272 с.

Трубайчук В. Друга світова війна. Коротка історія. Київ, 1995.

Україна у Великій війні 1939-1945: науково-популярне видання / Упоряд. Герасименко Л. Київ, 2014. 264 с.

Каліщук О. Українсько-польське протистояння на Волині та в Галичині у роки Другої світової війни: науковий та суспільний дискурси. Львів, 2013. 510 с.

Гаврилів І. О. Розкол в ОУН та його наслідки. 2000. Режим доступу:

<http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/9152/1/12.pdf>

Сергійчук В. Трагедія Волині. Причини й перебіг польсько-українського конфлікту в роки Другої світової війни. Київ, 2009. 200 с.

Тарас Бульба-Боровець. Документи. Статті. Листи / за заг. ред. Володимира Сергійчука. Київ, 2011. 816 с.

«Мозковий штурм» – причини розгортання Руху Опору.

Презентація

Тарас Бульба-Боровець і «Поліська Січ»

Повідомлення

1. Українсько-польський конфлікт на Волині у 1943 році.

Запитання і завдання:

1. Як Ви вважаєте, чому третьому Президенту України Віктору Ющенку так і не вдалося, не зважаючи на всі спроби, примирити ветеранів Другої світової війни, які воювали в лавах Червоної армії та ОУН-УПА?

2. У чому суперечливість і трагізм Руху Опору в Україні?

Прокоментуйте. «... «волинська» дискусія показала, що порозуміння між націями можливе. Бо, хоча й не так часто, але можна було почути думки про потребу популяризації спільних акцій минулого. Зокрема, Дмитро Павличко наголошував: «...Ми повинні не лише сказати: «Просимо пробачення і пробачаємо», але маємо шукати в нашій історії і святкувати такі моменти, які нас зближують. При цьому наголошувати на тому, що спільні дії поляків і українців не просто мали позитивні наслідки, а й впливали на хід європейської історії...»

(Каліщук О. Українсько-польське протистояння на Волині та в Галичині у роки Другої світової війни: науковий та суспільний дискурси. Львів, 2013. С.293)

Метод «Гаряча кулька» студенти передають кульку і швидко називають терміни, поняття і відомі прізвища з теми, хто не назвав – вибуває з гри.

Семінар 5

Визволення України від гітлерівців

План

1. Бойові дії на Правобережній Україні та відновлення радянської влади на всій території українських земель.
2. Внесок українського народу в розгром ворога. Українці на фронтах Другої світової війни.
3. Депортація кримських татар з Криму. Примусове виселення народів – новий злочин сталінського режиму.
4. Наслідки війни для України. Втрати та ціна перемоги.

Література:

- Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.
- Від рейху до Іводзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій війні / за заг. ред. Яни Примаченко. Харків, 2017.
- Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.
- Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.
- Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Кучер В. І. Україна у Другій світовій війні (1939-1945). Київ, 2004. 272 с.

Трубайчук В. Друга світова війна. Коротка історія. Київ, 1995.

Україна у Великій війні 1939-1945: науково-популярне видання / Упоряд. Герасименко Л. Київ, 2014. 264 с.

Поляков В. Стратиграфія жертв населення Криму у роки Другої світової війни // Друга світова війна та долі мирного населення у Східній Європі. Матеріали міжнародної наук. конф. пам'яті Митрополита Андрея Шептицького. Київ, 2016. С. 123-129.

Скельчик С. Український досвід Другої світової війни. Київ, 2020. 242 с.

Лібер Ю. Тотальні війни: творення модерної України в 1914-1954 роках / пер.з англ. А. Дейнеки. Харків, 2019. 528 с.

Перегляньте:

28 жовтня – День визволення України

<https://www.youtube.com/watch?v=U0U7m8CG6h4>

Дискусія

Війна людей? Пам'ять держави?

Презентація

1. Операції радянських військ зі звільнення Лівобережної України і висадка в Криму (1943 р.)

2. Депортація з Криму корінних жителів.

Повідомлення

1. Битва за Дніпро. Визволення Києва: трагедія перемоги.

2. Культура України в умовах війни.

Практичне завдання:

1. Студенти отримують завдання: розділитися на групи, підготувати повідомлення про звільнення України від німецьких окупантів і дані нанести на схематичну карту на ватмані. Визволення Донбасу, Лівобережної України, битва за Дніпро. Операції радянських військ по звільненню Правобережжя і західноукраїнських земель.

2. Використовуючи документи та матеріали підручників, з'ясуйте ціну перемоги з таким планом:

1) людські втрати (військові, цивільні, остарбайтери).

2) матеріальні збитки.

- 3) духовні втрати.
- 4) політичні наслідки

Прокоментуйте.

1. *«Значна частина підкупаційного населення очікувала на помсту з боку сталінського режиму. Такі сподівання не були безпідставними. Ще 15 травня 1942 р. був виданий наказ прокурора СРСР «Про кваліфікацію злочинів осіб, які перейшли на службу до німецько-фашистських окупантів у районах, тимчасово захоплених ворогом». Згідно з цим наказом, до категорії «зрадників» потрапляли не лише ті, хто відкрито співпрацював з окупаційною владою, але й усі, хто працював у період окупації»*

«Найбільш масштабними й жорстокими радянські репресії були в момент повернення влади СРСР до того чи того населеного пункту».

(Від рейху до Івдзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій війні / за заг. ред. Яни Примаченко. Харків, 2017. С. 225; С. 233).

2. *«Створені під час окупації майже у всіх районах Криму мусульманські комітети врятували від геноциду кримських циган, яких видавали за кримських татар. Характерно, що через два з половиною роки, коли почалася депортація кримських татар, кримські цигани вже не стали відокремлювати від народу, який врятував їм життя, і покірно розділили його долю».*

(Поляков В. Стратиграфія жертв населення Криму у роки Другої світової війни // Друга світова війна та долі мирного населення у Східній Європі. Матеріали міжнародної наук. конф. пам'яті Митрополита Андрея Шептицького. Київ, 2016. С. 123-129).

Семінар 6

Суспільно-політичне життя та зовнішньополітична діяльність України у 1945-1953 рр.

План

- 1. Адміністративно-територіальні зміни.
- 2. Відбудовчі процеси в господарстві. Голод 1946-1947 рр.

3. Діяльність України на міжнародній арені. Україна – співзасновниця ООН.

Література:

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Від рейху до Івдзіми. У полум'ї війни. Україна та українці у Другій світовій війні / за заг. ред. Яни Примаченко. Харків, 2017.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Кондратюк К. Новітня історія України 1994-1945 рр. Львів, 2007.

Кучер В. І. Україна у Другій світовій війні (1939-1945). Київ, 2004. 272 с.

Трубайчук В. Друга світова війна. Коротка історія. Київ, 1995.

Україна у Великій війні 1939-1945: науково-популярне видання / Упоряд. Герасименко Л. Київ, 2014. 264 с.

Лібер Ю. Тотальні війни: творення модерної України в 1914-1954 роках / пер.з англ. А. Дейнеки. Харків, 2019. 528 с.

Сірук Н. М. «Ждановщина» в Україні (друга половина 40-х – поч. 50-х років XX ст.): монографія. Луцьк, 2013. 207 с. Режим доступу:

<http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?S21CNR=20&S21STN=1&S21REF=2&C21COM=S&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21All=%3C.%3EID%3DUKR0001865%3C.%3E&&S21FMT=fullwebr>

Презентація

1. «Радянізація» пам'яті: портрети партійних функціонерів (М. Хрущов, Л. Каганович, Л. Мельников).

Повідомлення:

Створення ООН.

Поміркуйте: Чим був зумовлений вихід УРСР на міжнародну арену наприкінці Другої світової війни?

Запитання і завдання:

1. Які з зазначених подій відбулись в Україні у період післявоєнної відбудови (1945-1953 рр.)?

1. Будівництво великих індустріальних об'єктів: Азовсталь, Запоріжсталь, Макіївський завод та ін.

2. Колективізація західних областей України.

3. Репатріація колишніх оstarбайтерів.

4. Реалізація заходів Четвертого п'ятирічного плану.

5. Постанова Раднаркому СРСР «Про невідкладні заходи з відбудови народного господарства в районах, визволених від німецько-фашистської окупації» (серпень 1943 р.).

6. Гострий дефіцит трудових ресурсів.

2. Коли остаточно завершилося формування сучасної території України?

3. Які особливості відбудови в Україні?

5. Коли в основному було завершено відбудову?

6. Чи можна було уникнути голоду 1947 р.?

Прокоментуйте:

«Однак така зміна кордонів не витворила національно однорідної Української РСР. Після 1945 р. Україна лишалася багатонаціональною республікою, хоча й однорідною в регіональному розрізі. Після 1945 р. вона складалася з чотирьох різних територіальних анклавів. Території Західної України, забрані СРСР у 1939-1945 рр. у Польщі, Чехословаччини та Румунії, стали в демографічному сенсі найбільш українськими. У сільськогосподарських регіонах Центральної України, що були під радянським контролем з 1920 р., відсоток тих, хто вважав себе українцем, між 1939 і 1959 рр. також збільшився. А от східні й південні промислові регіони, що також перебували під радянською владою з 1920 р., стали більш російськими (за винятком Запорізької, Миколаївської областей та міста Києва). Коли після війни влада відродила один із ключових промислових центрів СРСР, на Схід і Південь України переселили значну кількість російських і русифікованих кадрів»

(Лібер Ю. Тотальні війни: творення модерної України в 1914-1954 роках / пер.з англ. А. Дейнеки. Харків, 2019. С. 391.).

Семінар 7

Відновлення політики радянізації в західних областях України.

План

1. Збройні дії УПА проти радянської влади.
2. Масові депортації населення. Операція «Вісла».
3. Загибель керівника підпілля Р. Шухевича (1950 р.).
Знищення залишків націоналістичного підпілля.
4. Ліквідація Української греко-католицької церкви. Доля Йосифа Сліпого.

Література:

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Скакальська І., Швалюк І. Митрополит Йосиф Сліпий як педагог і науковець. Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка // За заг. ред. Ломаковича, Бенери В. Є. Кременець : ВЦ КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2015. Вип. 5. С. 48-54.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Лібер Ю. Тотальні війни: творення модерної України в 1914-1954 роках / пер.з англ. А. Дейнеки. Харків, 2019. 528 с.

Скакальська І., Швалюк І. Духовні концепти Йосифа Сліпого і виховання молоді. Збірник наукових статей за матеріалами Всеукраїнської наукової конференції «Держава і Церква в новітній історії України». Полтава, 2015. С. 110-117.

Сліпий І. Спомини / ред. Іван Дацько, Марія Горяча, вид. 2-ге. Львів – Рим: Видавництво УКУ, 2014. 608 с.

Гринів О. І. Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог. Львів: Місіонер, 1994. 159 с.

Презентація:

Масові депортації населення. Операція «Вісла».

Повідомлення:

1. Бій під Гурбами.
2. Життя і сподвижницька діяльність Йосифа Сліпого.

Поміркуйте: Чи мала УПА шанс на успіх у боротьбі за незалежність України?

Запитання і завдання:

1. Що включав в себе процес радянзації?
2. З якою метою проводилася депортація населення Західної України?
3. Якими були причини тривалої боротьби УПА?
4. Про кого йде мова: «Із 1944 р. під псевдонімом Лозовий очолив уряд (Генеральний Секретар Головної Визвольної Ради), Секретаріат військових справ, командував УПА, був головою проводу ОУН. На цих посадах він залишився до своєї смерті»?
5. Доведіть або спростуйте твердження, що боротьба ОУН і УПА у повоєнні роки на західноукраїнських землях є громадянською війною.
6. Підготуйте 6-7 питань для інтерв'ю з Романом Шухевичем.

Прокоментуйте:

1. *«Під час перебування в таборах чи на допитах Митрополит Йосиф завжди думав про долю свого народу та Церкви, він шукав і знаходив для них слова підтримки в нелегкі часи переслідувань. Так, в 1947 р. поширювалось на засланні і в Україні послання Митрополита, в якому він писав: «Бог є і буде все і всюди з цілим нашим многостраждальним народом у час його найбільших страждань і мук. Він благословить Вашу боротьбу проти антихриста та винагородить всі Ваші муки і кривди. Віруйте Йому Одному, тримайтеся своєї віри, своєї рідної батьківської землі, своїх церков і своїх хат, своєї мови і Божої Правди...»* (Скакальська І., Швалюк І. Духовні концепти Йосифа Сліпого і виховання молоді. Збірник наукових статей за матеріалами Всеукраїнської наукової конференції «Держава і Церква в новітній історії України». Полтава, 2015. С. 110-117).

2. *«Страх перед поновленням колективізації підживлював антикомуністичні настрої більш за будь-які інші ймовірні радянські ініціативи. Радянський план колективізації сільського господарства суперечив місцевим селянським традиціям. Селяни, менш освічені й більш консервативні та релігійні за міських жителів, володіли невеличкими земельними ділянками, їхнім єдиним засобом для існування. Вони вже близько ста років боролися проти несприятливих економічних умов і багатих польських землевласників, відколи 1848 р. австрійський імператор звільнив їх з кріпацтва. Вони не стали б просто здаватися. Багато селян у лавах УПА, крім того,*

підтримували греко-католицьку церкву та виступали проти її примусового приєднання до Російської православної церкви 1946 р.

Українське селянство підтримувало національну збройну боротьбу, оскільки вважало, що повстанці захистять їх від комуністів. Але УПА не могла здолати найбільшу армію континенту».

(Лібер Ю. Тотальні війни: творення модерної України в 1914-1954 роках / пер.з англ. А. Дейнеки. Харків, 2019. С.399).

Семинар 8 **Суспільно-політичні процеси в Україні** **на початку 1950-х рр.**

План

1. Передумови десталінізації. Крах режиму особистої влади, після смерті Сталіна, боротьба за лідерство.
2. Початок десталінізації. XX з'їзд КПРС та його наслідки.
3. Розгортання процесу реабілітації.
4. Зміни вищого партійного керівництва УРСР. Розширення повноважень союзних республік.

Література:

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Петровський В. В. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. Вид. 2. Харків, 2008. 608 с.

Презентація

Микита Хрущов: біографічна довідка.

Поміркуйте: Чому процес десталінізації був неповним та непослідовним?

Запитання і завдання:

1. Поясніть значення понять «відлига», «лібералізації», «десталінізація», «амністія», «реабілітація».

2. Хто здобув перемогу в боротьбі за владу після смерті Й. Сталіна і чому?

3. Якими були передумови десталінізації? Які складники десталінізації?

4. Чому реабілітація не була послідовною?

5. У чому полягало розширення прав республік? Яке це мало значення для суспільства і народу?

6. Як відбувався XX з'їзд КПРС і яке він мав значення?

7. Що Вам відомо про О. Кириченка, який посів особливе місце у новітній історії України, хоча б тим, що це був перший українець на посаді голови секретаріату ЦК?

8. Про що йшлося у постанові «Про подолання культу особи та його наслідки»?

9. Чому період перебування М. Хрущова при владі в СРСР називають «відлигою»?

10. Заповніть порівняльну таблицю:

№ п/п	Риси суспільного життя в 30-х роках XX ст. Сталінський тоталітарний режим	Риси суспільного життя в кінці 50-х на початку 1960-х років. Десталінізація
1.		

11. Хто зображений на фото?

Прокоментуйте: 1. «Смерть Сталіна поклала початок гострій боротьбі за владу серед центрального московського

керівництва. Національне питання у формі взаємовідносин між Москвою і республіками зайняло одне із центральних місць у цій боротьбі» (Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації ХІХ-ХХ ст. Київ, 2019. С.500).

2. «В Українській РСР процес демократизації просувається з великими труднощами, чимало партійців не схвалювали критики сталінізму, а пересічні громадяни не зовсім розуміли, як можна було 30 років безмірно вихвалити вождя, щоб потім раптом облили брудом. Хоча всі погруддя Сталіна в республіці слухняно зняли, до реабілітації сотень українських діячів літератури й мистецтва, політичних борців за волю справа так і не дійшла» (Петровський В. В. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. Вид. 2. Харків, 2008. С. 499).

3. «У 1954 р. вийшла в світ повість популярного письменника І.Еренбурга «Відлига». Вона дала назву цілому історичному періоду, що розпочався після смерті Й.Сталіна. Сутність політичного режиму не змінювалась, але він (режим) вже не наважувався використовувати в управлінні суспільством «терористичні методи». Проте суспільство продовжувало перебувати у тоталітарному морозильнику, незважаючи на «потепління». Про становище в радянських концтаборах поступово дізнавався цивілізований світ. Першим прорвав інформаційну блокаду у 1955-му році «Відкритий лист українських політичних в'язнів до Організації Об'єднаних Націй», підписаний тринадцятьма в'язнями мордовських спецтаборів. Вони писали: «Наш український народ, як і ряд інших народів, опинився під владою Радянської імперії, де у нас відібрано всяке елементарне право існування на землі. Нас загнано в табори, засуджено строгими вироками на 10-25 років не за бандитизм, як це вони (більшовики) пояснюють перед світом, - не за підпал, вбивства і зраду, лише за те, що ми як і кожний волелюбний народ, домагаємося свого законного права на своїй землі».

Врешті-решт власті змушені були послабити тюремно-табірний режим. У вересні 1955 р. відпустили на волю усіх німецьких військовополонених і реабілітованих радянських військовополонених, які були засуджені як політичні в'язні. Держава амністувала після десятилітньої відсидки засуджених за співробітництво з окупаційним режимом під час війни. За це було засуджено багатьох воїнів ОУН-УПА, і вони почали

повертатися в Україну. До 1957 р. повернулися 65 534 вояків ОУН-УПА і «банд-посібників».

Починаючи з 1954 р. застосовувалося умовно дострокове звільнення з місць позбавлення волі. Ця складна процедура передбачала можливість звільнення від подальшого відбуття покарання чи заміну більш м'яким рішенням суду за місцем утримання засудженого на основі подання табірної або тюремної адміністрації. В'язнів ГУЛАГу значно зменшилося завдяки застосуванню цієї юридичної норми» (Ліпкан А. Г. Україна в період відлиги 1953-1964 років, особливості розвитку. 2012. Режим доступу: http://history-pages.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/27_14_Lipkan.pdf).

Семінар 9

Зміни у соціально-економічному житті та усунення М. Хрущова від влади

План

1. Суперечливість реформаторської діяльності М. Хрущова та її вплив на розвиток України.
2. Реформи промисловості та системи управління народним господарством.
3. Реформи освіти. Русифікація. Шістдесятництво в українській літературі.
4. Зміни в кремлівському керівництві в жовтні 1964 р. та їх політичні наслідки в Україні.

Література:

- Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.
- Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.
- Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.
- Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.
- Петровський В. В. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. Вид. 2. Харків, 2008. 608 с.
- Політична історія України. Посібник. За ред. В. І. Танцюри. Київ, 2001. 488 с.

Презентація:

Надпрограми у сільському господарстві.

Реферати:

1. Соціальна політика в період хрущовської «відлиги».
2. «Відлига» в українській літературі: О. Довженко, В. Симоненко, Л. Костенко, І. Світличний, І. Драч та М. Вінграновський.

Дискусія: здійснення надпрограм: позитивні плани і негативні наслідки? Які причини невдач?

Запитання і завдання:

1. Які наслідки мали реформи у сільському господарстві? Чому голоду в 1963 р. вдалося уникнути?
2. Заповніть таблицю:

Населення	Реформи Хрущова	Результати і наслідки
Міста		
Села		

3. Поясніть, чому М.Хрущов наполягав на русифікації освіти?

4. М. Хрущову належить вислів: «У питаннях культури я – сталініст». Наведіть практичні підтвердження позиції М. Хрущова.

Прокоментуйте:

1. «У 50-ті рр. ХХ ст. економіка УРСР мала значний потенціал. Паралельно з «відлигою» прийшли зміни в усі сфери суспільного, суспільно-політичного і культурного життя, розгорталась широка програма реформування економіки. Водночас курс на прискорення науково-технічного прогресу в промисловості вимагав створення нових технологій на виробництві. Новий напрямок у економіці проголошено на початку серпня 1953 р., у промові Г. Маленкова на V сесії Верховної Ради СРСР. Так, уперше порушено питання про необхідність вирівнювання темпів розвитку промисловості груп «А» та «Б». У промові зазначалося, що протягом 1940–1953 рр. виготовлення засобів виробництва збільшилося в 3 з лишком рази, а виробництво предметів споживання – лише на 72%. Передбачалося різко змінити інвестиційну політику в бік значного збільшення вкладень у галузі нематеріального виробництва – легку і харчову промисловість, сільське

господарство; залучити до виробництва товарів для народу підприємства важкої промисловості. Другим ключовим пунктом нової економічної програми стало вирішення завдання «у найближчі два–три роки добитися створення в країні достатньо продовольства для населення і сировини для легкої промисловості» на базі зростання сільгоспвиробництва. Крім того порушувалися питання різкого покращення якості продукції, що випускається, зниження собівартості й зростання продуктивності праці».

«З середини 1950–1960-х рр. набувало все більшого розмаху будівництво культурно-просвітницьких закладів. У вересні 1953 р. радянська влада поставила завдання підвищити рівень роботи культурно-просвітницьких установ на селі, поживити діяльність клубів та бібліотек, регулярно демонструвати кінофільми, посилити радіофікацію сіл та поліпшити якість радіомовлення. На ХХ з'їзді партії у доповіді зазначалось, що «Будинки культури, клуби, бібліотеки, червоні кутки повинні стати опорними базами партійних організацій в масово-політичній і культурно-освітній роботі».

«Міцно увійшло в побут радянських громадян кіно. У 1955 р. поновила діяльність Одеська студія художніх фільмів, яка незабаром випустила на екрани ряд вдалих кінокартин. Основним завданням радянської кінематографії стало підвищення ідейної якості фільмів, покликаних виховувати трудящих країни у дусі ідей комунізму і комуністичної моралі, сприятти формуванню духовної культури і естетичних смаків радянської людини. Зміст фільмів повинен сприяти закріпленню комуністичної ідеології у свідомості людей. Однак нерідко радянські кінокартини того часу стали своєрідними наївними казками для дорослих, в яких зображувалося безтурботне життя людей, що було можливим завдяки «перемозі комунізму в житті людей».

(Кириленко А. О. Південна Україна в період хрущовської «відлиги» (1953-1964). Дис. на здобут. наук. ступеня канд.і. наук. С. 81/147. Режим доступу: http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/dis_Kirilenko-A..pdf)

Тести для самоконтролю знань:

1. Серед поданих прізвищ оберіть історичного діяча, який в 1957 р. не входив до складу групи заколотників, що намагалися позбавити влади Микиту Хрущова:

А. Г. Жуков.

Б. В. Молотов
В. Л. Каганович.
Г. Г. Маленков.

2. Соціально-політична діяльність, яка, нехтуючи об'єктивними законами історичного розвитку, керується суб'єктивними бажаннями й довільними рішеннями осіб, котрі здійснюють її:

А. Популізм.
Б. Глобалізм.
В. Волюнтаризм.
Г. Культ особи.

3. Політичний діяч, який в 1957 р. став першим секретарем ЦК КПУ після Олексія Кириченка:

А. М. Підгорний.
Б. П. Шелест.
В. В. Щербицький.
Г. Л. Каганович.

4. Рік скасування плати за навчання у старших класах шкіл, технікумах і вузах СРСР:

А. 1956 р.
Б. 1960 р.
В. 1958 р.
Г. 1954 р.

5. Рік прийняття Верховною Радою УРСР Закону «Про встановлення загальноосвітнього обов'язкового восьмирічного навчання»:

А. 1958 р.
Б. 1955 р.
В. 1959 р.
Г. 1960 р.

6. Місто, в якому діяв клуб творчої молоді «Сучасник» – центр українських шестидесятників:

А. Київ.
Б. Львів.
В. Тернопіль.
Г. Одеса.

7. Серед поданих варіантів реформ, оберіть той, який не входить до списку хрущовських «надпрограм»:

- А. «Кукурудзяний бум».
- Б. Електрифікація СРСР.
- В. Освоєння цілини.
- Г. Виробництво м'яса.

8. Рік проведення наукової конференції з української мови у Києві, на якій її учасники поставили питання про визнання української мови державною мовою:

- А. 1963 р.
- Б. 1955 р.
- В. 1960 р.
- Г. 1964 р.

Семінар 10 **Суспільно-політичне та культурне життя в Україні в 60-80 рр. Роки «застою»**

План

1. Політико-ідеологічна криза системи. Неосталінізм. Партиїні та державні керівники УРСР.

2. Спроби реформування економіки (реформи Косигіна). Посилення кризових явищ.

3. Зародження дисидентського руху в Україні та його особливості.

4. Матеріальне повсякдення населення та розвиток культури періоду «застою».

Література:

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Бойко О.Д. Історія України. Київ: Академія, 2001. 565 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Друге видання. Харків, 2018. 494 с.

Петровський В. В. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. Вид. 2. Харків, 2008. 608 с.

Політична історія України. Посібник. За ред. В. І. Танцюри. Київ, 2001. 488 с.

Світлична В. В. Історія України: навчальний посібник. Київ, 2002. 304 с.

Історія України. Упорядник С. Крупчан, Т. Кольорова та ін. Київ, 2009.

Презентація:

Видатні діячі дисидентського руху в Україні.

Реферати:

1. Політичний портрет П. Шелеста.
2. Політичний портрет В. Щербицького.

«Мозковий штурм»: З якою метою здійснювалися спроби реабілітації Сталіна?

Запитання і завдання:

1. Поясніть значення термінів: застій, самвидав, радянський народ, номенклатура, «розвинений соціалізм», дисиденти.

2. Назвіть прояви і приклади неосталінізму.

3. Які реформи були здійснені в сільському господарстві та промисловості. Які причини зумовили провал реформ?

4. Пояснюючи причини згорання економічних реформ у 1960-х роках історик С.Кульчицький пише: «Чехословацькі події допомогли зрозуміти: або план перемаже ринок, або ринок перемаже план, директиву, радянську владу. Після «Празької весни» розмови про ринковий соціалізм, колективну власність, зв'язки з іноземними фірмами, орендні відносини стали вважати політично шкідливими».

Як Ви думаєте, якби не події 1968 р в Чехословаччині, чи можна було б побудувати в СРСР та в Україні ринковий соціалізм? Свою думку обґрунтуйте.

5. За що усунули від влади П. Шелеста?

6. У чому полягала політика русифікації та жорсткого централізму?

7. У якому місті діяв Український національний комітет?

8. Випишіть, на власний вибір, основні ідеї праці І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація»?

9. Хто автор рядків:

«Україно! Ти для мене диво!».

10. Як Ви вважаєте, 1960-1980-ті роки були періодом піднесення чи занепаду української культури? Аргументуйте свою версію.

11. У чому суть кризи радянського суспільства, що склалася у 1964-1985 рр.?

12. Співвіднесіть прізвища діячів з фактами їхньої біографії.

А. М. Руденко	1. Президент Академії наук УРСР
Б. Й. Тереля	2. Лідер Української Гельсінської спілки
В. Б. Патон	3. Головний редактор журналу «Український вісник».
Г. В. Чорновіл	4. Автор «Собору».
Д. І. Миколайчук	5. Кінорежисер, що поставив фільми «Вавилон ХХ» та «Білий птах з чорною відзнакою».
Е. О. Гончар	6. Лідер релігійних дисидентів.

13. Розташуйте події в хронологічній послідовності:

А. У Києві відкрито палац культури «України».

Б. У Києві відбулися XXII (Московські) Олімпійські ігри.

В. Демонстрація біля пам'ятника Т. Шевченкові в Києві.

Г. Утворення Української Гельсінської спілки.

Практичне завдання:

Рік	Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника	Рік	Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника
1965	80.15	1975	122.33
1966	83.91	1976	129.33
1967	87.52	1977	133.48
1968	93.82	1978	137.41
1969	98.15	1979	140.14
1970	102.97	1980	146.06
1971	106.97	1981	149.16

1972	110.24	1982	154.74
1973	114.65	1983	158.64
1974	117.72	1984	162.85
		1985	167.81

Підрахуйте зростання заробітної плати у відсотках протягом вказаних років:

- А. 1965–1969 рр.;
- В. 1975–1979 рр.;
- Б. 1970–1974 рр.;
- Г. 1980–1984 рр.

У якій період зростання було найвищим? Чим це можна було пояснити?

Прокоментуйте:

1. *«здійснювалася централізація управління економікою: замість республіканських раднаргоспів, створених Хрущовим, відновлювалася система управління через союзні та союзно-республіканські міністерства. 95 % підприємств України знову були підпорядковані Москві».*

(Світлична В. В. Історія України: навчальний посібник. Київ, 2002. С. 222).

2. *«Арсенал засобів боротьби владних структур з інакодумцями був досить різноманітним. Спочатку їх намагалися залякати. Для цього практикувалися спеціальні «бесіди» в КДБ, організовувалися викривальні пропагандистські кампанії в пресі, здійснювалися погрози тощо. Якщо ці «профілактичні» заходи не допомагали – застосовувалися адміністративні санкції, серед них і звільнення з роботи. Заключним актом цієї роботи був арешт і ув'язнення за «антирадянську агітацію й пропаганду».*

(Історія України. Упорядник С. Крупчан, Т. Кольорова та ін. Київ, 2009. С. 669).

3. *«...Ну, й наді мною з року в рік нависав меч відплати. Мені Брежнєв не пробачив жодного кроку, ні півкроку. Він був недовірливий і мстивий. А найбільша його вада – в усьому цілком покладався на свого « ідеолога» - Михайла Суслова. А ця людина за вдачею – несусвітній шовініст. Він зверхньо ставився геть до всіх націй і народностей, а Україну просто ненавидів лютою ненавистю. Йому здавалося, що саме це – гніздів'я націоналізму, й коли думав він, тут збунтується люд, то його нелегко втримати в шорах».*

(Зі спогадів Першого Секретаря ЦК КПУ П. Ю. Шелеста).

Семінар 11

Перебудова в Радянському Союзі та в Україні

План

1. Феномен перебудови. Перші кроки реформування суспільства.
2. Чорнобильська катастрофа: суспільно-політичний аспект.
3. Економічні реформи та стан економіки в державі. Рівень життя населення.
4. Політика гласності у контексті суспільно-політичних перетворень.

Література:

Бойко О. Д. Нариси з новітньої історії України (1985-1991 рр.): навчальний посібник. Київ, 2004. 357 с.

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу. Харків, 2019. 512 с.

Петровський В. В. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. Вид. 2. Харків, 2008. 608 с.

Політична історія України. Посібник. За ред. В. І. Танцюри. Київ, 2001. 488 с.

Світлична В. В. Історія України: навчальний посібник. Київ, 2002. 304 с.

Разом на одній землі. Історія України багатокультурна: навч. посібник. Львів, 2012. 332 с.

Презентація:

Політичний портрет Михайла Горбачова.

Реферати:

1. Повсякденне життя населення у період «перебудови».

«Мозковий штурм»: Чи був розпад СРСР неминучим?

Запитання і завдання:

1. Поясніть Ваше розуміння понять «перебудова», «гласність» та «лібералізація».
2. Які наслідки Чорнобильської катастрофи?
3. Які причини провалу економічних реформ другої половини 1980-х рр.? Які причини економічної кризи?
4. Поясніть зв'язок між гласністю і зростанням політичної активності суспільства.
5. Які політичні реформи були здійснені під час перебудови? Як вони вплинули на зміни в Україні?
6. Хто зображений на фото?

Прокоментуйте:

1. *«На мій погляд, головна причина розпаду останньої імперії – конфлікт між імперською системою правління та інститутом виборчої демократії. Коли Горбачов у 1989 році запровадив елементи виборчої демократії, новообрані політики Росії були змушені замислитися: чи готові вони нести далі імперський тягар? А політикам інших союзних республік довелося вирішувати, чи бажають вони залишатися під імперським правлінням. У підсумку як одні, так і другі відповіли «ні».*

(Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу. Харків, 2019. С. 17-18).

2. «Отримавши команду згори, державні та партійні структури змушені були зробити (чи бодай зімітувати) крок назустріч народу. Саме відкритість у діяльності Рад республіки мала продемонструвати практика обговорення у трудових колективах звітів виконкомів, їх відділів та управлінь, доповідей на сесіях, проектів рішень з важливих питань місцевого життя. Зокрема, звіти облвиконкомів до внесення їх на сесії у 1986 р. були обговорені на 2,6 тис. зборах у трудових колективах та за місцем проживання населення. В цей час робляться спроби налагодити надійний зворотній зв'язок між «низамми» та «верхами», виявити та врахувати громадську думку. У цьому контексті слід сприймати той факт, що протягом 1986 р. у сільській місцевості відбулося понад 100 тис. сходів, у роботі яких брало участь 17 млн. осіб. На згаданих зібраннях обговорювались питання благоустрою населених пунктів, посилення дисципліни, ходу боротьби з пияцтвом та самогеноварінням тощо.

У цей період державні установи стають більш доступними для громадян. Народ дедалі активніше бажає діалогу з владою і звертався до неї письмово та усно».

(Бойко О. Д. Нариси з новітньої історії України (1985-1991 рр.): навчальний посібник. Київ, 2004. С.42).

3. «Не менш важливими, окрім екологічних і економічних результатів, були політичні наслідки Чорнобиля. Чорнобильська катастрофа відкрила очі мільйонам українських громадян на колоніальне становище України. Рішення про замовчування справжніх наслідків аварії приймались у Москві; на Москву падала й основна відповідальність за зволікання з прийняттям контрзаходів. Як показали матеріали пізнішого судового розслідування, питання про проведення першотравневої демонстрації у Києві вирішувалось у Москві. Слідство встановило, що перед початком демонстрації Щербицький голосно заявив: «Він мені (Горбачов) сказав: якщо зірвеш демонстрацію – виключимо з партії».

(Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. С. 538-539).

Практичне завдання:

1. Здійсніть віртуальну екскурсію до Національного музею «Чорнобиль» і напишіть відгук про побачене до 500 знаків. Ознайомтеся з «Книгою пам'яті учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС».

Режим доступу:
http://chornobylmuseum.kiev.ua/uk/?option=com_content&view=article&id=3

Семінар 12

Розгортання національного відродження, зародження та становлення народної опозиції

План

1. Активізація національного руху в Україні. Виникнення Народного Руху України.
2. Вибори до Верховної Ради СРСР: проба сил політичної опозиції. Виникнення багатопартійності.
3. Розгортання страйкового руху. Зародження організованого незалежного робітничого руху.
4. Початок та проблеми релігійного відродження.

Література:

- Бойко О. Д. Нариси з новітньої історії України (1985-1991 рр.): навчальний посібник. Київ, 2004. 357 с.
- Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.
- Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.
- Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу. Харків, 2019. 512 с.
- Петровський В. В. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. Вид. 2. Харків, 2008. 608 с.
- Політична історія України. Посібник. За ред. В. І. Танцюри. Київ, 2001. 488 с.
- Світлична В. В. Історія України: навчальний посібник. Київ, 2002. 304 с.
- Проект Розпад Радянського Союзу. Усна історія незалежної України 1988-1991. Відеоінтерв'ю. Режим доступу: <http://oralhistory.org.ua/interview-ua/396/>

Презентація:

«Українська хвиля» або «живий ланцюг» 21 січня 1990 р.

Реферати:

1. Політичний портрет Левка Лук'яненка.

2. Партія зелених України: цілі та діяльність.

«Мозковий штурм»: Чому за роки «перебудови» не виникло жодної загальносоюзної партії, а виникли національні політичні сили?

Запитання і завдання:

1. Чому 1989 р. називають в Україні періодом «мітингової демократії»?

2. Заповніть таблицю «Становлення багатопартійності в Україні».

Назва партії	Час виникнення	Напрямок/лідер	Основні програмні засади/ мета

3. Коли відбувся шахтарський страйк? Які вимоги страйкарів?

4. Що зумовило поширення протестантських церков?

Прокоментуйте:

1. *«Варто підкреслити, що далеко не всі релігійні об'єднання влада реєструвала, надаючи їм цим актом офіційного статусу. На початок 1989 р. 475 релігійних об'єднань республіки не було зареєстровано.*

Очевидно, найпомітнішими та впливовими серед незвідомих були осередки УГКЦ. У західному регіоні України у цей час проживало близько 650 уніатських священників, монахів та монашок, значна частина з яких займалась релігійною діяльністю».

(Бойко О. Д. Нариси з новітньої історії України (1985-1991 рр.): навчальний посібник. Київ, 2004. С.111).

Практичне завдання:

Розставте події в хронологічній послідовності.

1. Ухвалення Закону «Про мови в Українській РСР».
2. Створення Народного Руху України за перебудову.
3. Створення Товариства рідної мови ім. Т. Шевченка у Львові.
4. Відновлення УГКЦ.

Семінар 13
**Динаміка процесу суверенізації УРСР (березень 1990-
серпень 1991 рр.)**

План

1. Вибори до Верховної та місцевих рад народних депутатів УРСР і їх наслідки. Парламентська опозиція.
2. Декларація про Державний суверенітет України.
3. Спроба державного перевороту в СРСР і Україна.
4. Проголошення незалежності України. Всеукраїнський референдум та вибори Президента України.

Література:

Бойко О. Д. Нариси з новітньої історії України (1985-1991 рр.): навчальний посібник. Київ, 2004. 357 с.

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.

Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу. Харків, 2019. 512 с.

Петровський В. В. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. Вид. 2. Харків, 2008. 608 с.

Політична історія України. Посібник. За ред. В. І. Танцюри. Київ, 2001. 488 с.

Світлична В. В. Історія України: навчальний посібник. Київ, 2002. 304 с.

Каганов Ю. Конструювання «радянської людини» (1953–1991): українська версія. Запоріжжя: Інтер-М, 2019. 432 с.

Гриценко О. Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994–2014): підґрунтя, послання, реалізація, результати. Київ: «К.І.С.», 2017. 1136 с.

Любчик І. Історія України (короткий нарис): навч. посібн. Івано-Франківськ, 2016. 66 с.

Держава, влада та громадянське суспільство у документах політичних партій України (кін. 1980-х перша половина 2011 р.). Упорядник Т. Бевз. Київ, 2011. 801 с.

[http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-
bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21S
TN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=
20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001906](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21S
TN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=
20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001906)

Презентація:

«Революція на граніті».

Запитання і завдання:

1. Заповніть таблицю «Структура й основний зміст Декларації про держаний суверенітет України»:

Розділ	Назва	Зміст

2. «Група 239» – це ...

3. Коли була здійснена спроба державного перевороту в СРСР?

4. Хто став першим Президентом України. Які Вам відомі його біографічні дані.

5. Спробуйте визначити причини розпаду СРСР.

Поміркуйте: чи можна вважати «Революцію на граніті» першим майданом за незалежність?

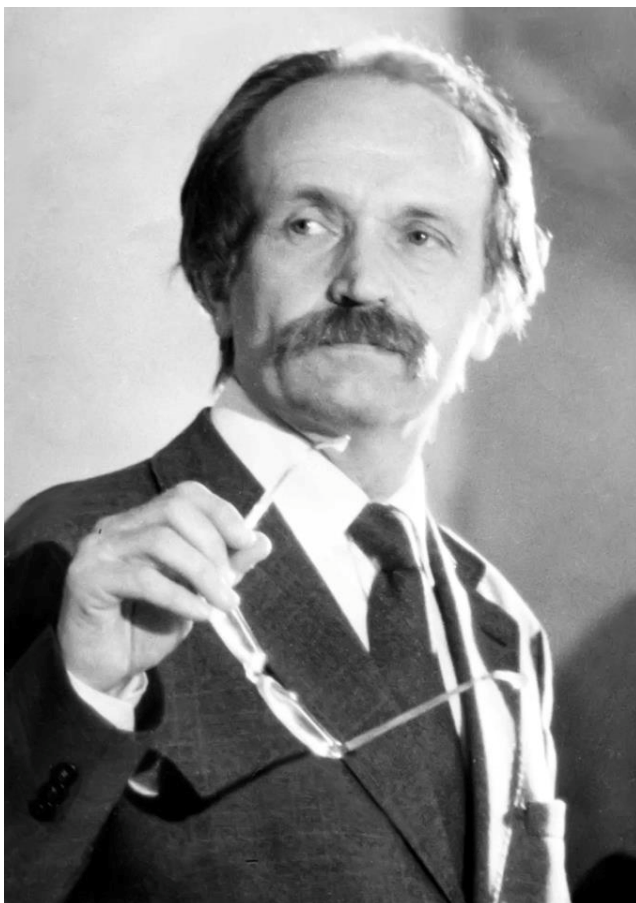
Прокоментуйте:

«Отже, березневі 1990 р. вибори до Верховної та місцевих рад народних депутатів УРСР фактично відкрили новий етап суспільно-політичних трансформацій в Україні. Безпосередніми наслідками виборчого марафону були: кардинальне оновлення депутатського корпусу; прихід до влади політичних лідерів нової хвилі; перемога демократів у ряді місцевих рад республіки...».

(Бойко О. Д. Нариси з новітньої історії України (1985-1991 рр.): навчальний посібник. Київ, 2004. С.163).

Творче завдання:

1. Хто зображений на світліні. Складіть політичний портрет діяча.

Семінар 14
Суспільно-політичне життя України у перше десятиріччя незалежності

План

1. Державотворчий процес: проблема еліт та лідерства.
2. Автономістські й сепаратистські рухи в Україні. Кримська автономія.
3. Політичний розвиток України в 1994-1999 рр. Конституційний процес.

4. Соціально-економічні проблеми. Міжнародна політика.

Література:

Бойко О. Д. Нариси з новітньої історії України (1985-1991 рр.): навчальний посібник. Київ, 2004. 357 с.

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Касьянов Г. Україна 1991-2007: нариси новітньої історії. Київ, 2008. 432 с.

Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу. Харків, 2019. 512 с.

Гриценко О. Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994–2014): підґрунтя, послання, реалізація, результати. Київ: «К.І.С.», 2017. 1136 с.

Любчик І. Історія України (короткий нарис): навч.посібн. Івано-Франківськ, 2016. 66 с.

Реферат

Л. Кучма як Президент України.

Презентація

Конституційні традиції українців в історії.

Запитання і завдання:

1. Поясніть розуміння понять: «еліта», «конституційний процес», «сепаратистські рухи».

2. Окресліть негативні впливи на державотворчий процес в Україні.

3. У якому регіоні України сепаратистський рух був найбільш небезпечним у період її становлення. Чому?

4. Назвіть найбільші політичні партії України у зазначений період і вкажіть їх лідерів. Чи можна говорити про правоцентристські та ліві сили?

5. З яких причин було проведено дострокові вибори Президента та парламенту?

6. Зробіть узагальнюючі висновки до теми.

Поміркуйте і порівняйте президентство Л. Кравчука та Л. Кучми.

Прокоментуйте: *«Перший тур цілком очікувано привів до лідерства в перегонах Л. Кравчука – за нього проголосувало 37.7 % виборців. Л. Кучма посів друге місце з 31, 3 % і був настільки пригніченим цим результатом, що навіть, за свідченням його біографів, розмірковував про зняття своєї*

кандидатури. Вже у першому турі йому довелося сповна пізнати незручності суперництва з чинним президентом: українські засоби масової інформації, особливо телебачення, фактично вели агітацію за Л. Кравчука, його суперника змальовували як загрозу незалежності – найбільше драгували «правих» заяви Л. Кучми про можливість зміни статусу російської мови.

Утім, тиск на суперника, з одного боку, створював образ переслідуваного владою реформатора і в перспективі додавав голосів, з іншого – змушував мобілізуватися команду, до якої Л. Кучма дібрав людей, що добре орієнтувалися в ситуації, подавали йому об'єктивну інформацію, працездатних, які прагли влади і впливу».

(Касьянов Г. Україна 1991-2007: нариси новітньої історії. Київ, 2008. С. 53-54).

Семінар 15 **Політичні процеси в Україні в 1999-2010 роках.** **Помаранчева революція**

План

1. Президентські вибори 1999 року.
2. Дебют опозиції : «Україна без Кучми». Політична криза 2002-2004 рр.
3. Вибори Президента України 2004 р. Помаранчева революція.
4. Криза влади 2006 – 2007 рр. Політичний розвиток України 2005-2010 рр.

Література:

- Бойко О. Д. Нариси з новітньої історії України (1985-1991 рр.): навчальний посібник. Київ, 2004. 357 с.
- Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.
- Історія України: Документи і матеріали. Укладання В. Короля. Київ: Академія, 2002. 448 с.
- Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу. Харків, 2019. 512 с.

Петровський В. В. Історія України: Неупереджений погляд: Факти. Міфи. Коментарі. Вид. 2. Харків, 2008. 608 с.

Політична історія України. Посібник. За ред. В. І. Танцюри. Київ, 2001. 488 с.

Світлична В. В. Історія України: навчальний посібник. Київ, 2002. 304 с.

Каганов Ю. Конструювання «радянської людини» (1953–1991): українська версія. Запоріжжя: Інтер-М, 2019. 432 с.

Гриценко О. Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994–2014): підґрунтя, послання, реалізація, результати. Київ: «К.І.С.», 2017. 1136 с.

Касьянов Г. Україна 1991-2007: нариси новітньої історії. Київ, 2008. 432 с.

Литвин В. М. Україна – 2004. Події. Документи. Факти. У 3-х томах. Київ, 2005.

Помаранчева революція: уроки та історичне значення. Збірник матеріалів науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський: К-ПНУ імені Івана Огієнка, 2009. 40 с.

Жижко С. Перетворення. Київ, 2011. 440 с.

Реферат:

1. Політичний портрет Віктора Ющенка.
2. Політичний портрет Юлії Тимошенко.
3. Особливості розвитку культури України в 1999-2010 роках.

Презентація:

Помаранчева революція: хроніка подій.

Запитання і завдання:

1. З'ясуйте та поясніть зміст понять: дефолт, олігархи, електорат, Помаранчева революція, Майдан, політична коаліція, корупція, реприватизація. Що таке «партія влади»?

2. Прокоментуйте, що Вам відомо про справу Гонгадзе та «касетний скандал».

3. Помаранчева революція створила передумови для реформ в Україні, які саме?

4. Що стало причиною розколу серед «помаранчевих сил»?

4. З'ясуйте, як в українському політикумі з'явився Віктор Янукович. Чи була логічною його участь у президентських виборах 2010 року? Відповідь обґрунтуйте.

5. Заповніть таблицю «Роки Президентства Віктора Ющенка»:

Події	Здобутки	Прорахунки
--------------	-----------------	-------------------

--	--	--

6. Як склалися відносини України з сусідніми державами?

7. Про яку ментально традиційно-історичну і культурно-цивілізаційну ситуацію всередині України свідчить розшарування населення на прихильників В. Ющенка і В. Януковича?

«Мозковий штурм»: чому Україні не вдалося стати членом ЄС чи НАТО?

Прокоментуйте: 1. *«Ще один дуже важливий аспект: Майдан пробудив у нас невимовне відчуття єдності, взаємодопомоги, близькості, довіри. Ми почувалися єдиною спільнотою, одним організмом. Навіть тут, у Кам'янці, до створеного наметового містечка, який функціонував цілодобово, приходили незнайомі люди й приносили продукти харчування, теплий одяг, гроші, які йшли на його утримання, організацію відправлень людей на Київський майдан тощо. Працівники базару, кафе і барів ділилися гарячою їжею, чаєм і кавою; лікарі організували цілодобове чергування, аби надавати допомогу захворілим. Все це робилося не з-за користі, а від щирості душі й чистоти помислів. І людьми різного віку, статку й соціального статусу; відмінних за етнічним походженням й конфесійною приналежністю».*

(Степанков В. Спогади про майбутнє. Помаранчева революція: уроки та історичне значення. Збірник матеріалів науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський: К-ПНУ імені Івана Огієнка, 2009. С.5).

2. *«Тим часом міські ради народних депутатів Києва, Львова, Івано-Франківська, Тернополя та Вінниці висловили недовіру ЦВК й підтримали В. Ющенка. У всіх великих містах заходу й центру України розпочалися мітинги на його підтримку. Розпочався рух з регіонів до центру, при цьому з'ясувалося, що ні залізничних квитків на Київ немає, тоді як колони автобусів із біло-блакитною символікою в супроводі машин ДАІ скупчувалися на околицях Києва».*

(Касьянов Г. Україна 1991-2007: нариси новітньої історії. Київ, 2008.С.327).

Семінар 16

Україна в 2010-2014 роках. Революція Гідності

План

1. Президентські вибори 2010 р. Президентство Віктора Януковича.
2. Асоціація України з Європейським Союзом.
3. Євромайдан. Революція Гідності.

Література:

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу. Харків, 2019. 512 с.

Гриценко О. Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994–2014): підґрунтя, послання, реалізація, результати. Київ: «К.І.С.», 2017. 1136 с.

Русначенко А. Новітня історія України: [у 5 книгах]. Київ: Видавець Олег Філюк, 2016. Кн.5. С.464-528.

Небесна сотня [книга-реквієм]. Упоряд. О. Трибушина. Харків, 2014. 205 с.

Україна після Євромайдану: досягнення та виклики /Ред. М. Яковлев, О. Гарань. Київ: Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, 2015. 132 с.

Грабовська І. Єврореволюція як революція гідності в контексті цивілізаційної тематики. Режим доступу:

file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/Philos_2014_6_5.pdf

Луценко Ю. В. По обидва боки колючого дроту. У записі Мустафи Найєма. Київ, 2014. 206 с.

Реферат:

1. «Податковий Майдан».
2. Ув'язнення лідерів опозиції: Ю. Тимошенко і Ю. Луценка.

Презентація:

«Мовний Майдан»

Запитання і завдання:

1. Складіть питальник для інтерв'ю «Повсякденне життя сімей трудових мігрантів наприкінці XX поч. XXI ст.» (5-6 питань).

2. Завдяки відносинам з Європейським Союзом В. Янукович сподівався отримати визнання на Заході та отримати більшу підтримку виборців в Україні, які прагнули європейських стандартів життя та захисту людських прав. Вираженням цієї політики стала Угода про асоціацію України з ЄС, що передбачала співпрацю у проведенні реформ, в енергетиці, захисті прав людини, встановленні безвізового режиму з ЄС тощо. Асоціація з ЄС була інструментом оновлення країни та давала надію на розвиток. З яких причин не була підписана Асоціація України з Європейським Союзом?

3. Яка подія відбулася 21 листопада 2013 р. і до чого вона привела?

4. Хто такі «тітушки» і в зв'язку з чим у нашому лексиконі з'явилося це поняття?

5. Хто такі Сергій Нігоян, Михайло Жизневський, Юрій Вербицький? Чому Україна має пам'ятати їх?

6. «Небесна Сотня», кого так нарекли українці та як увіковічили їхню пам'ять? Чи є у вашій місцевості пам'ятні таблиці, знаки, алеї приурочені Героям України?

7. З'ясуйте, як вплинуло прийняття Верховною Радою України репресивних законів 16 січня 2014 року на розвиток подій в столиці і Україні загалом?

8. Чи досягнула Україна того, за що боролась «Небесна Сотня»? Чи покарані вбивці загиблих?

9. Як відбулася трансформація політичних партій після Євромайдану?

Прокоментуйте: 1. «Національна гідність є похідним поняттям від поняття особистісної гідності. Отже, українська Єврореволюція може з повним правом кваліфікуватись як Революція Гідності нації та її громадян, адже в перебігу цієї епохальної для української історії події висувалися саме такі гасла:

- ніхто не має права зазіхати на свободу і гідність особистості, бандити не будуть бити нас і наших дітей;

- ми не бидло, маємо право жити вільно на своїй землі;

- українці мають людську гідність, ми не будемо більше терпіти бандюків при владі, нацією повинні керувати кращі з її представників, а не криміналітет на чолі із "Сім'єю" (в подальшому саме Євромайдан висунув вимогу люстрації чиновників як способу докорінного знищення корупційних схем у державі);

- українці – окремий народ і здатні самі навести лад у своїй державі, нам не потрібне втручання Росії; -

- Україна не Росія, ми самі зробимо вибір, українці обирають свободу, а не тоталітаризм, ми обираємо Європу тощо».

(Грабовська І. Єврореволюція як революція гідності в контексті цивілізаційної тематики).

2. «Якщо порівнювати масштаби цих трьох особистостей, то для мене на першому місці стоїть Тимошенко, потім Янукович, а потім з великим відривом Ющенко. Я взагалі вважаю, що Ющенко у політиці і у владі випадкова людина. На відміну від нього, Тимошенко та Янукович є самодостатніми лідерами. Безумовно, на різних полюсах добра і зла».

(Луценко Ю. В. По обидва боки колючого дроту. У записі Мустафи Найєма. Київ, 2014. С.124).

3. «З огляду на це, можна стверджувати, що Революція Гідності була настільки комплексною політичною кризою, що в ній синергетично переплелися декілька підвидів криз. Ці події стали результатом загострення кризи легітимності режиму Януковича. Справа не лише в тому, що велика частина населення не голосувала за нього на виборах, а відтак, можливо, не вважала його «своїм президентом». Перемога Віктора Януковича на виборах сама по собі була яскравим

проявом кризи демократичних сил в Україні, які не тільки не змогли запобігти поверненню Януковича на політичну арену, але, як відзначає багато оглядачів, власне «сприяли» його сходженню на українській політичній арені. Невдоволення режимом Януковича посилювалося в міру посилення антидемократичних тенденцій його правління».

(Україна після Євромайдану: досягнення та виклики /Ред. М. Яковлев, О. Гарань. Київ: Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, 2015. С. 13).

Семінар 17

Україна в умовах гібридної війни. Президентство Петра Порошенка

План

1. Зовнішньополітичний курс України. Анексія Криму Російською Федерацією.
2. «Російська весна» і воєнні дії на Сході України. АТО.
3. Президентські вибори 2014 року. Петро Порошенко.
4. Дострокові вибори до Верховної Ради 2014 року. Україна в умовах війни. Декомунізація.

Література:

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації XIX-XX ст. Київ, 2019. 653 с.

Зіненко Р. А. Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії. У 2-х частинах. Харків : Фоліо, 2019.

Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у XX-на початку XXI ст.: причини і наслідки. Київ, 2018. 192 с.

Задорожній О. В. Порушення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права: монографія. Київ, 2015. 712 с.

Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу. Харків, 2019. 512 с.

Гриценко О. Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994–2014): підґрунтя, послання, реалізація, результати. Київ: «К.І.С.», 2017. 1136 с.

Любчик І. Історія України (короткий нарис): навч. посібн. Івано-Франківськ, 2016. 66 с.

Гібридна війна Росії проти України після революції Гідності: монографія / [В.Копійка, М.Дорошко, В.Балюк та ін.]; наук. ред. М.Дорошко, В.Балюк. Київ: Ніка-Центр, 2018. С.109-262.

Жижко С. Перетворення. Київ, 2011. 440 с.

Смолій В. Ідеали будучності та злободенна сучасність, або Як українці уявляли й проектували своє майбутнє (XX – початок XXI ст): Аналітична записка. Київ: Інститут історії України, 2019. 44 с.

Савчук І. Г. Розвиток господарської діяльності на території сучасної України у просторі і часі. Київ: НАН України, Ін-тут історії України, 2019. 210 с.

<file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/0014855.pdf>

Березовець Т. Анексія: острів Крим. Хроніки «гібридної війни». Київ, 2016. 391 с.

http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0005733

Головченко В. Гібридна війна Росії проти України: історико-політичне дослідження. Київ: Ніка-Центр, 2016. 184 с.

Реферат

Мінські угоди.

Презентація:

1. Волонтерський рух в роки війни на Сході України.
2. Біографія п'ятого президента України Петра Порошенка: найбільші досягнення.

Запитання і завдання:

1. Ваше розуміння гібридної війни?
2. Хто такі «кіборги»? Якими були наслідки боїв за Донецький аеропорт?
3. Що таке декомунізація? Якими були її результати?
4. Охарактеризуйте найбільш важливі воєнні події на Донбасі у липні-серпні 2014 р. та з'ясуйте їх вплив на подальший розвиток стратегічної ситуації. Чи можна вважати трагедію під Іловайськом прямим наслідком вторгнення російських військ у цей конфлікт? Відповідь обґрунтуйте.

5. Розставте події в хронологічному порядку:
- А. в. о. Президента України О. Турчинов оголосив проведення АТО.
 - Б. Одеська трагедія.
 - В. Бої за Донецький аеропорт.
 - Г. Битва біля Дебальцевого.
 - Д. Зміна назви АТО на Операція об'єднаних сил.
6. Чи можна вважати російсько-українську війну на Донбасі гібридною? Відповідь обґрунтуйте.
7. Які прояви інформаційної війни агресора? Хто такі боти? Якою має бути кібербезпека держави?
8. Які ключові реформи започаткував уряд В. Гройсмана? В чому їхня суть, як реалізовувались і які здобутки?
9. У чому суть проведення децентралізації? Які позитивні сторони реформи?
10. Чи вдалося Петру Порошенку модернізувати та відновити збройні сили України?
11. Які здобутки президента Петра Порошенка на міжнародній арені?
12. Що дало можливість Православній церкві України отримати Томос?
13. Зробіть загальний висновок з даної теми, виходячи з окреслених питань плану.
14. Розкажіть про долю зображеної на фото особистості. Що Вам відомо про обмін полоненими з Російською Федерацією.

Поміркуйте: чи вдалося Петру Порошенку і його команді реформувати Україну? Які досягнення і які прорахунки? Що відомо про справу «Свинарчуків»?

Прокоментуйте: «Віроломність Кремля щодо України обернулася таким:

- офіційно бойові дії не проголошувалися, а навпаки, майстерно маскувалися;

- агресор відверто не висував певні вимоги, а провокував державно-політичний хаос на території країни – жертви агресора».

(Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України у ХХ-на початку ХХІ ст.: причини і наслідки. Київ, 2018. С.160.)

Семінар 18 Розвиток України в 2019-2020 роках

План

1. Початок президентства Володимира Зеленського. Вибори до Верховної Ради та парламентська більшість. Діяльність опозиції.

2. Спроби припинення гібридної війни та їх наслідки. Норманські перемовини.

3. Тенденції розвитку сучасного суспільства. Виклики пандемії. Країна онлайн. Теракти.

Література:

Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації ХІХ-ХХ ст. Київ, 2019. 653 с.

Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу. Харків, 2019. 512 с.

Савчук І. Г. Розвиток господарської діяльності на території сучасної України у просторі і часі. Київ: НАН України, Ін-тут історії України, 2019. 210 с.

<file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/0014855.pdf>

Урядовий портал. Режим доступу:
<https://www.kmu.gov.ua/uryad-ta-organi-vladi/team>

Центр Разумкова. Україна-2019: позитивні зміни та приводи для занепокоєння Прогнози-2020. Режим доступу:

http://razumkov.org.ua/uploads/other/2020-PIDSUMKI-UKR_ENG.pdf

Кацер-Бучковська Н. Червоні лінії переговорів щодо транзиту газу, або як не потрапити в пастку «Газпрому». Жовтень, 2019. Економічна правда.

Режим доступу:
<https://www.epravda.com.ua/columns/2019/10/16/652594/>

Реферат

1. Впливові політичні партії та їхні лідери в сучасному політикумі України.

2. Дистанційна освіта: проблеми і виклики.

Презентація

Волонтерський рух і пандемія COVID-2019

Дискусія

Місцеві вибори 2020 р. на пропорційній основі: плюси і мінуси.

Запитання і завдання:

1. Дайте оцінку головним учасникам президентських перегонів 2019 р.

2. Визначте головні пункти передвиборчих обіцянок Володимира Зеленського.

2. Відзначте прорахунки уряду «технократів». Чому уряд О. Гончарука не виправдав надії частини українців?

3. Яким чином у суспільстві почала складатися тенденція нівелювання волонтерського руху. Що Вам відомо про справу вбивства журналіста П. Шеремета?

4. Поміркуйте над проблемою: «Коронакриза»: причини, суть і наслідки.

5. Які перші кроки уряду Д. Шмигала? Як організовано боротьбу з пандемією? Чому послаблення карантину викликало нову хвилю поширення вірусу у червні 2020 року?

6. Фракцію «Слуги народу» можна вважати коаліцією з різних груп, спрогнозуйте, на кого вони орієнтуються і як це впливає на роботу парламенту? Які гучні скандали вплинули на вотум довіри населення до слугів?

7. Як розцінюєте відмову від депутатського мандату лідера партії «Голос» В. Вакарчука?

8. Хто очолює Офіс Президента сьогодні? Які у нього повноваження?

9. Як впроваджується реформа місцевого самоврядування? Чи вплинуть результати місцевих виборів 2020 р. на баланс влади в Україні?

10. Які виклики дистанційної освіти можете окреслити, аргументувавши їх?

11. «Справа Шеремета»: суть і наслідки.

12. Який зовнішньополітичний курс України у XXI ст.?

Поміркуйте:

«Світ придивляється до нового українського президента й намагається зрозуміти, чи не стала перемога Зеленського початком нової ери панування технологій над людиною? «Чи не є він провісником нових часів, коли нами керуватимуть комп'ютери, що продукують образ ідеального президента?» – замислюється французький колега. «Я ваш вирок!» – проголосив сам Зеленський на стадіоні напередодні виборів. І вирок, і виклик. І не лише наш» (Ворожбит О. Зеленський – президент доби постдемократії. Тиждень. Режим доступу: <https://tyzhden.ua/World/239801>).

ПИТАННЯ КОЛОКВІУМУ

I. Загальні питання.

1. Пакт Молотова-Ріббентропа і доля західноукраїнських земель. Початок Другої світової війни.
2. «Радянізація» Галичини і Волині.
3. Проголошення Карпатської України. А. Волошин і його доля.
4. Україна в перші місяці радянсько-німецької війни. Причини поразки радянських військ.
5. Створення УПА: структура, командування. Боротьба УПА з німецькими загарбниками та радянськими партизанами.
6. Депортація кримських татар з Криму. Примусове виселення народів – новий злочин сталінського режиму.
7. Голод 1946-1947 рр.
8. Операція «Вісла».
9. Ліквідація Української греко-католицької церкви. Доля Йосифа Сліпого.
10. Початок десталінізації. XX з'їзд КПРС та його наслідки.

II. Поясніть значення понять.

Пакт, евакуація, Рух опору, «новий порядок», колабораціонізм, Трансністрія, «відлига».

III. Справте помилки у тексті і розтлумачте, чому вони важливі або незначні.

1. Львівська, Станіславська й Тернопільська області (без північних районів) утворили дистрикт «Галичина».

2. Суть окупаційного режиму – як у місті, так і в селі – полягала у тому, щоб жорстокістю і терором залякати людей.

Риси німецького «нового порядку»:

- ліквідація суверенітету або державності завойованих країн (територій);

- економічне пограбування територій;

- расова дискримінація, геноцид;

- терор, репресії, масові вбивства невинних людей.

Нацистський «новий порядок» в Україні викликав загальне обурення народу, сприяв розгортанню Руху опору.

3. 30 червня 1942 р. у Львові проголошено Акт відновлення Української Держави та створено її уряд.

IV. Продовжіть речення.

1. Було формально «українізовано» Львівський університет імені Яна Казимира й ...
2. Важливою складовою економічної експлуатації українських земель гітлерівським окупаційним режимом було ...
3. «Східний вал» – це ...
4. «Сірі піджаки», «чорносвитники» – це ...
5. У березні 1950 р. в сутичці під Львовом загинув командир УПА ...

V. Підберіть документи, статті, книги, які розкривають тему десталінізації та характеризують період «відлиги».

Література:

1. Шитюк М. Голодомори ХХ ст. Київ, 1997.
2. Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної нації ХІХ-ХХ ст. Київ, 2019. 653 с.
3. Плохій С. Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу. Харків, 2019. 512 с.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Історіографія проблеми. Українське питання напередодні та на початку Другої світової війни.
2. Пакт Молотова-Ріббентропа і доля західноукраїнських земель. Початок Другої світової війни.
3. «Радянізація» Галичини і Волині.
4. Проголошення Карпатської України.
5. Україна в перші місяці радянсько-німецької війни. Причини поразки радянських військ.
6. Трагедія мирного населення. Тактика «випаленої землі». Евакуація.
7. Адміністративно-територіальний поділ окупованих земель. Окупаційні адміністрації. Остарбайтери.
8. Проблема колабораціонізму.
9. Розкол в ОУН 1940 року і його наслідки. Причини розгортання національного Руху Опору. Акт 30 червня 1941 року – спроба відновлення української державності.
10. «Поліська Січ» отамана Бульби-Боровця.
11. Створення УПА: структура, командування. Боротьба УПА з німецькими загарбниками та радянськими партизанами.
12. Друга українсько-польська війна. Волинь 1943 року.
13. Бойові дії на Правобережній Україні та відновлення радянської влади на всій території українських земель.
14. Депортація кримських татар з Криму. Примусове виселення народів – новий злочин сталінського режиму.
15. Відбудовчі процеси в господарстві. Голод 1946-1947 рр.
16. Діяльність України на міжнародній арені. Україна – співзасновниця ООН.
17. Масові депортації населення. Операція «Вісла».
18. Загибель керівника підпілля Р. Шухевича (1950 р.). Знищення залишків націоналістичного підпілля.
19. Ліквідація Української греко-католицької церкви. Доля Йосифа Сліпого.
20. Початок десталінізації. XX з'їзд КПРС та його наслідки.
21. Суперечливість реформаторської діяльності М. Хрущова та її вплив на розвиток України.
22. Реформи промисловості та системи управління народним господарством.
23. Реформи освіти. Русифікація. Шістдесятництво в українській літературі.

24. Зміни в кремлівському керівництві в жовтні 1964 р. та їх політичні наслідки в Україні.

25. Політико-ідеологічна криза системи. Неосталінізм. Партиї та державні керівники УРСР.

26. Спроби реформування економіки (реформи Косигіна). Посилення кризових явищ.

27. Зародження дисидентського руху в Україні та його особливості.

28. Феномен перебудови. Перші кроки реформування суспільства.

29. Чорнобильська катастрофа: суспільно-політичний аспект.

30. Економічні реформи та стан економіки в державі. Рівень життя населення.

31. Політика гласності у контексті суспільно-політичних перетворень.

32. Активізація національного руху в Україні. Виникнення Народного Руху України.

33. Декларація про Державний суверенітет України.

34. Проголошення незалежності України. Всеукраїнський референдум та вибори Президента України.

35. Політичний розвиток України в 1994-1999 рр. Конституційний процес.

36. Дебют опозиції : «Україна без Кучми». Політична криза 2002-2004 рр.

37. Вибори Президента України 2004 р. Помаранчева революція.

38. Президентські вибори 2010 р. Президентство Віктора Януковича.

39. Євромайдан. Революція Гідності.

40. Зовнішньополітичний курс України. Анексія Криму Російською Федерацією.

41. «Російська весна» і воєнні дії на Сході України. АТО.

42. Президентські вибори 2014 року. Петро Порошенко.

43. Початок президентства Володимира Зеленського. Вибори до Верховної Ради та парламентська більшість. Діяльність опозиції.

44. Спроби припинення гібридної війни та їх наслідки. Норманські перемовини.

45. Тенденції розвитку сучасного суспільства. Виклики пандемії. Країна онлайн. Дистанційна освіта.

46. Поділ України на «зони» поширення коронавірусу, напруга внутрішньополітичної ситуації, теракти, падіння рівня життя населення.

47. Які прояви інформаційної війни агресора? Хто такі боти? Якою має бути кібербезпека держави?

48. Процес децентралізації в Україні: проблеми і стратегії.

49. Зовнішньополітичний курс України у XXI ст.

КОРОТКИЙ ГЛОСАРІЙ

Абсолютизм – необмежена монархія, форма державного правління.

Автокефалія – незалежна православна церква.

Автономія – форма самоуправління частини території унітарної держави, наділена самостійністю у вирішенні питань місцевого значення в межах, установлених центральною владою.

Анархізм – теорія, яка заперечує державу.

Анексія – насильницьке приєднання державою території іншої країни.

Бот – спеціальна програма, що виконує автоматично і/або за заданим розкладом які-небудь дії через ті ж інтерфейси, що й звичайний користувач. Під час обговорення комп'ютерних програм термін уживається в основному в застосуванні до Інтернету.

Будителі – рух національної інтелігенції в західноукраїнських та інших землях.

Відлига – період перебування при владі М. Хрущова, характеризувався лібералізацією в суспільстві.

Волюнтаризм – соціально-політична діяльність, яка нехтує об'єктивними законами історичного розвитку, керується власними бажаннями та волею окремої людини.

Геноцид (грец. *genos* – рід і лат. *caedo* – вбиваю) – здійснювані владою масові переслідування, гоніння і навіть знищення певної національної, етнічної, расової, соціальної, культурної, релігійної спільноти.

Геополітика (грец. *ge* – земля, *politike* – політика) – політологічна концепція, що вбачає в політиці якоїсь держави визначальну роль географічних чинників (просторове розташування країни, клімат, розмір території, кількість населення, наявність природних ресурсів та ін.).

Гласність – радянський термін, який був запроваджений з початком перебудови і пов'язаний з правом висловлювати вільно свою думку, також одержання достовірних даних від державних органів, право на політичну свободу мислення.

Глобалізація (від англ. *global* – світовий, всесвітній) – загальноцивілізаційний процес, який справляє величезний вплив на політичні й інші сфери людського буття.

Громади – напівлегальні організації української інтелігенції.

Депортація (лат. deportatio – вигнання, вислання) – примусове виселення з місця постійного проживання, навіть вигнання за межі держави, особи чи групи осіб, частини населення, визнаних правлячим режимом як соціально небезпечні.

Десталінізація – система заходів з усунення найбільш одіозних проявів сталінського режиму.

Діаспора – представники етнічної спільноти, які перебувають за межами кордонів країни, внаслідок політичних чи соціально-економічних чинників.

Земства – органи місцевого самоврядування, створені згідно з земською реформою 1864 р.

«Мейнстрім» – (в перекладі з англійської Main Stream означає «основна течія») – термін, який використовується для визначення найбільш популярних напрямів діяльності в будь-якій сфері, в зокрема в політиці.

Коренізація – політика, яку проводили більшовики з 1923 р., спрямована на підготовку, виховання й висування кадрів корінної національності, врахування національних факторів при формуванні державного апарату, організацію культурно-освітніх закладів, видання преси мовами корінних національностей. В Україні – українізація.

Номенклатура (лат. nomenclatura – перелік, список) – коло посадових осіб, призначення та затвердження яких відноситься до компетенції вищестоящих органів.

Пацифікація – придушення національно-визвольного руху засобами каральних акцій.

Повіт – адміністративно-територіальна одиниця, складова частина губернії.

Політичний антагонізм – непримиренні суперечності між певними політичними силами суспільства.

Промисловий переворот – перехід від застосування ручної праці до машинного виробництва.

Реабілітація – заходи щодо відновлення чесного імені особи, незаконно притягнутих до кримінальної відповідальності.

Рента – плата за користування землею (грошова, відробіткова, натуральна).

Сервітути – зобов'язання, прийняте за звичаєм, або встановлене законом право користуватися (частково або спільно) чужою власністю. На правах сервітутів в Україні селяни

користувалися разом з поміщиками лісами, пасовищами, лугами та ін.

Тоталітаризм – спосіб контролю над суспільством, підкорення суспільної системи державі, колективним цілям, загальнообов'язковою ідеологією.

Шовінізм (франц. chauvinisme – від прізвища капрала наполеонівської армії Н.Шовена) – агресивна форма націоналізму, проповідь національної виключності, протистояння інтересів однієї нації інтересам іншої нації; схильність до розпалювання національної ворожнечі й ненависті.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Ірина Богданівна СКАКАЛЬСЬКА

**ПРАКТИКУМ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
МОДЕРНОЇ ЕПОХИ
(XIX - XXI ст.)**

Підп. до друку 12.06.2019 р.
Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Друк RISO. Гарнітура Arial. Ум. друк. арк. 10,16.
Наклад 50 примірників.

Видано та виготовлено
Кафедрою української філології та суспільних дисциплін
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної
академії ім. Тараса Шевченка

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка
м. Кременець, вул. Ліцейна, 1. тел. (03546) 2-19-91